

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**İKİNCİ İNTİFADA VE SONRASINDA İSRAİL-FİLİSTİN
SORUNUNA ABD DIŞ POLİTİKASININ ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

AHMET KILIÇ

BURSA, 2018

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

**İKİNCİ İNTİFADA VE SONRASINDA İSRAİL-
FİLİSTİN SORUNUNA ABD DIŞ POLİTİKASININ
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

AHMET KILIÇ

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. İ. BURAK KÜNTAY

BURSA, 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

Tezin Adı: İkinci İntifada ve Sonrasında İsrail-Filistin Sorununa ABD Dış Politikasının Etkisi

Öğrencinin Adı Soyadı: Ahmet Kılıç

Tez Savunma Tarihi: ../../2018

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. İ. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. İ. Burak KÜNTAY
Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İ. Burak KÜNTAY

Üye

.....

Üye

.....

ÖZET

İKİNCİ İNTİFADA VE SONRASINDA İSRAİL-FİLİSTİN SORUNUNA ABD DIŞ POLİTİKASININ ETKİSİ

Ahmet Kılıç

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Mayıs 2018, 100 sayfa

İsrail-Filistin çatışması yıllardır üzerinde çalışılmakta olan bir konu niteliğindedir. Akademi alanında konu hakkında pek çok araştırma yapılmış olmakla birlikte, yaşanan çatışmanın çözümü hususunda da süreç içerisinde başta ABD olmak üzere pek çok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından girişimlerde bulunulmuştur. Bu araştırma kapsamında da, İsrail-Filistin sorununun tarihsel gelişimi ele alınmış ve II. İntifada süreci sonrasında İsrail-Filistin sorunu üzerinde ABD dış politikasının etkisinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır.

Tez çalışması çerçevesinde, öncelikle İsrail-Filistin sorununun gelişimi, İsrail'in kuruluşu öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Ardından İsrail-Filistin sorunu ABD dış politikası kapsamında ele alınmış ve I. İntifada sürecine kadar olan süreçte ABD'nin sorun üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Sonrasında ise, önce I. İntifada, ardından da II. İntifada süreçlerinde yaşananlardan bahsedilmiş ve II. İntifada süreci sonrası ABD'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik politikaları ile etkisi konusu ele alınmıştır. Sonuç olarak, II. İntifada sonrasında ABD dış politikasının İsrail-Filistin sorununu kısmen olumlu etkilediği, Obama döneminde önemli bir etkisinin bulunmadığı, günümüzde ise olumsuz şekilde etkileme ihtimalinin bulunmakta olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci İntifada, İkinci İntifada, ABD Dış Politikası, İsrail-Filistin Sorunu, Donald Trump

ABSTRACT

THE IMPACT OF U.S. FOREIGN POLICY ON ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT DURING AND AFTER SECOND INTIFADA

Ahmet Kılıç

Global Politics and International Relations Master Program

May 2018, 100 pages

There have been lots of studies on Israeli-Palestinian conflict for years academically, and it can be said that various states (especially U.S.A.) and international organizations have attempted to solve this conflict during the process. Thus, within the scope of this academic study, historical evolution of Israeli-Palestinian conflict was discussed and the topic that whether there is impact of U.S. foreign policy on Israeli-Palestinian conflict after 2nd Intifada process or not was investigated.

In context to this thesis study, first of all, the evolution of Israeli-Palestinian conflict was examined in two terms as before and after the foundation of Israeli State. Then, Israeli-Palestinian conflict was analyzed in context to the U.S. foreign policy, and the impact of U.S. on the conflict until 1st Intifada was investigated. After that, issues during 1st and 2nd Intifada processes were mentioned, and the topic of the policies and impact of U.S. on Israeli-Palestinian conflict after 2nd Intifada process was discussed. Consequently, the result that the U.S. foreign policy has partially positive impact on Israeli-Palestinian conflict after 2nd Intifada, there is no significant impact of Obama's foreign policy on the issue, and there is the potential of U.S. foreign policy's to effect negatively the peace process has been reached.

Key Words: First Intifada, Second Intifada, U.S. Foreign Policy, Israeli-Palestinian Conflict, Donald Trump

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. İSRAİL – FİLİSTİN SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
2.1 1948 ÖNCESİ DÖNEM	5
2.1.1 Balfour Deklarasyonu ve Filistin’de İngiliz Mandası Kurulması	8
2.1.2 İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve I. Arap-İsrail Savaşı (1948).....	14
2.2 1949 – 1987 DÖNEMİ	20
2.2.1 Süveyş Krizi (1956)	21
2.2.2 Altı Gün Savaşı (1967)	22
2.2.3 Yom Kipur Savaşı (1973).....	25
2.2.4 Camp David Antlaşması (1979)	27
3. I. İNTİFADA’YA KADAR ABD DIŞ POLİTİKASINDA İSRAİL – FİLİSTİN SORUNU.....	30
3.1 İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞU ÖNCESİ.....	30
3.2 İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞU SONRASI.....	32
3.3 ABD’DE YAHUDİ VE ARAP LOBİLERİ	39
3.3.1 ABD’de Yahudi Lobisi	40
3.3.2 ABD’de Arap Lobisi.....	43
4. I. İNTİFADA SÜRECİ VE SONRASINDA ABD’NİN İSRAİL-FİLİSTİN POLİTİKASI.....	44
4.1 BİRİNCİ İNTİFADA SÜRECİ.....	44
4.2 FİLİSTİN DEVLETİ’NİN İLAN EDİLMESİ.....	46
4.3 MADRİD KONFERANSI	48
4.4 I. OSLO ANLAŞMASI.....	52
4.5 GAZZE – ERİHA ANLAŞMASI	54
4.6 İSRAİL – ÜRDÜN BARIŞ ANTLAŞMASI	55
4.7 II. OSLO ANLAŞMASI.....	56
4.8 İSRAİL BAŞBAKANI YİTZHAK RABİN’İN ÖLDÜRÜLMESİ.....	56
4.9 EL HALİL (HEBRON) PROTOKOLÜ VE WYE ANLAŞMALARI	57
4.10 CAMP DAVID GÖRÜŞMELERİ	59

5. II. İNTİFADA SÜRECİ VE SONRASINDA ABD’NİN İSRAİL – FİLİSTİN POLİTİKASI	60
5.1 İKİNCİ İNTİFADA SÜRECİ	61
5.2 İSRAİL – FİLİSTİN BARIŞI YOL HARİTASI	65
5.3 HAMAS İKTİDARI (2006)	70
5.4 ANNAPOLİS GÖRÜŞMELERİ (2007)	74
5.5 GAZZE OPERASYONU (2008-2009)	75
5.6 2009 SONRASI GELİŞMELER VE ABD’NİN İSRAİL-FİLİSTİN POLİTİKASI	78
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	83
KAYNAKÇA	90
ÖZGEÇMİŞ	101

1. GİRİŞ

Dünyadaki en eski etnik ve dini çatışmalardan birini İsrail-Filistin sorunu teşkil etmektedir. Tarihi oldukça eskiye dayanmakta olan İsrail-Filistin sorununun çözümüne yönelik olarak çeşitli devletler ve devlet üstü kurumlar tarafından çalışmalar yapılmış olsa da, tarihsel süreç içerisinde bu sorun günümüzde de çözülememiş durumdadır.

1948 yılında Filistin topraklarında İsrail Devleti'nin kuruluşunun ardından sorun sıcak çatışmaya ve savaşa evrilmiş olup, gerçekleştirilen savaşlar neticesinde ise İsrail topraklarını genişletmiştir. İsrail'in Filistinlilere yönelik olumsuz politikaları neticesinde 1987-1993 yılları arasında Birinci İntifada, 2000-2005 yılları arasında ise İkinci İntifada gerçekleşmiştir. Bu iki intifada sürecinde çeşitli devletler tarafından iki ülke arasındaki sorunu barışçıl bir şekilde çözmeye yönelik olarak birtakım görüşmeler yapılmış, anlaşmalar imzalanmış ve yol haritaları belirlenmiştir. Tüm bu süreçler kapsamında en etkili konumda olan ülke ise her daim Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur.

Bu çerçevede bu tez çalışmasının temel amacını; İkinci İntifada süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler üzerinde ABD dış politikasının etkisinin analiz edilmesi oluşturmaktadır. Bununla birlikte İsrail-Filistin sorununun tarihsel sürecinin, ABD dış politikasında tarihsel süreç içerisinde İsrail-Filistin sorununun yeri ve ABD'nin soruna yönelik politikalarının, Birinci İntifada ile İkinci İntifada süreçleri ile bu süreçlerin ardından yapılan barış görüşmelerinin araştırılması da çalışmanın alt amaçlarını teşkil etmektedir. Bu doğrultuda tez çalışmasının araştırma sorusu da "ABD dış politikası İkinci İntifada süreci ve sonrasında İsrail-Filistin sorununu nasıl etkilemiştir/etkilemektedir?" şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışma, 2000 yılında cereyan eden II. İntifada sürecinden bu yana İsrail-Filistin sorunu hususunda yaşanan gelişmeleri ve bu gelişmeler üzerinde ABD dış politikasının etkisini incelemesi bakımından önemlilik arz etmektedir. Bununla beraber, konu hakkında çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, özellikle Obama dönemi ve

sonrasına yönelik literatürde yapılmış olan çalışmaların oldukça sınırlı olması da, çalışmanın önemliliğini artırmaktadır.

Bu tez çalışması çerçevesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda; konuyla ilişkili kitaplar, makaleler, tez çalışmaları, konferans bildirimleri ile medyada yer alan çeşitli haberlerden faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında yalnızca İsrail-Filistin sorunu konusu ile ABD dış politikasının konuya bakışı ve uygulanan politikalar incelenmiş olup, ABD dış politikasını ilgilendiren diğer konulardan gerekmedikçe bahsedilmemiştir. Bu doğrultuda, çalışmanın kapsam sınırlılığı bu şekilde oluşturulmuştur. Çalışma çerçevesinde Türkçe ve İngilizce kaynaklardan faydalanılmış olup, araştırmacının dil sınırlılığı nedeniyle Arapça ve İbranice yayınlardan yararlanılmamıştır.

Literatürde İsrail-Filistin sorununun tarihsel gelişimi konusunda yapılmış olan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunların pek azı ise ABD dış politikasının konu üzerindeki etkisini araştırmaya yöneliktir. Bununla birlikte çalışılan konular genel olarak geçmiş dönemlerle ilgili olmaktadır.

Kızgır (2011) tarafından yapılan çalışmada 1993 ile 2009 yılları arasında ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorunu incelenerek, Clinton ile Bush dönemlerinin politika farklılıklarından bahsedilmiştir. Kızgır, her iki başkan döneminde de, partiler farklı olmasına rağmen, İsrail yanlısı bir dış politika sergilenmiş olduğunu ifade etmiştir.

Coşkun (2012) tarafından yapılan çalışmada, Filistin'in kendi kaderini tayini hususunda BM'ye tam üyelik başvurusu yaptığından ve UNESCO'ya üye olmasından bahsederken, ABD'nin bu konularda olumsuz bir tavır sergilediğini belirterek, ABD'nin UNSECO'ya olan mali desteğini kesmesini Filistin'in UNESCO üyeliğine bağlamış ve dolayısıyla ABD'nin Filistin'in uluslararası tanınırlığının artmasını istemediği görüşünü savunmuştur.

Kanat (2014) tarafından yapılan çalışmada Obama'nın ilk döneminde İsrail-Filistin sorununa yönelik girişimlerden bahsedilmiş olup, bu girişimlerin başarısızlıkla

sonuçlandırđı belirtilmiştir. Kemiksiz (2016) da benzer bir şekilde, ABD'nin Obama yonetimi altında Filistin meselesine yeterince eğilmediğini ve barış girişimlerinde başarısız olduğunu, bu doğrultuda Filistin'in kendi başına uluslararası tanınırlığını artırmak üzere m¼cadele verdiğinden bahsetmiştir.

Mansour (2016) 1973 ile 2014 yılları arasında ABD dış politikası bakımından İsrail-Filistin sorununu incelemiştir. ABD'nin bahsi geçen d¼nemde İsrail yanlısı bir tutum izlemesini Mansour, Yahudi lobisinin ABD'deki etkinliğine bağlamıştır.

Tutar (2016) Obama d¼neminde ABD'nin Ortadoğu politikasını incelediği tez çalışmasında, ABD için önemli olanın ulusal çıkarlar olduğu ve parti veya başkandan bağımsız olarak ABD'nin ulusal çıkarları çerçevesinde dış politika gündeminin belirlendiği savunulmuştur.

Atmaca (2017) 2010 yılında Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı s¼reci ve sonrasında Filistin sorunu hususunda yaşananları ele almıştır. Bu d¼nemde Filistin yonetiminin uluslararasılaşma stratejisi izlediğinden bahseden Atmaca, atılan adımların sembolik anlamda önem arz ettiğini, ancak ABD'de Trump'ın iktidara gelmesiyle Filistin meselesinin ç¼z¼ms¼zl¼k s¼recinin devam edeceğini ifade etmiştir.

Özt¼rkler (2017) Donald Trump'ın ABD Başkanı seçilmesinin ardından İsrail ile daha sıkı ilişkiler kuracağını, buna karşılık Filistin'de bir devlet kurulmasını desteklemeyeceğini ve Filistin halkının bu durumdan olumsuz etkileneceğini belirtmiştir.

Kanat, Michalke ve Hannon (2017) tarafından gerçekteştirilen çalışmada Trump yonetiminin politika öncelikleri ele alınırken, Trump'ın Filistin meselesi temkinli yaklaşmakta olduğu ve iki devletli bir ç¼z¼m¼ öng¼rmeyebileceđi belirtilmiştir.

Çalışma altı b¼l¼mden meydana gelmektedir. Birinci b¼l¼m olan giriş kısmında tez çalışmasının konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları ve genel literat¼r özeti verilmiştir. İkinci b¼l¼mde İsrail-Filistin sorununun tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir.

Bu doğrultuda süreç, 1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluğu öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayrılmış ve I. İntifada sürecine kadar Filistin meselesi hakkında yaşananlardan bahsedilmiştir. nc bölümde, aynı süreç zarfında ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorununun önemi ile ABD'nin soruna etkilerinden söz edilmiş, aynı zamanda konunun daha net anlaşılabilmesi hususunda ABD'de faaliyet gösteren Yahudi ev Arap lobileri hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde, I. İntifada ile II. İntifada arasında ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorunu konusu ele alınmış ve ABD'nin barış çabaları ile gerçekleştirilen görüşmeler ve anlaşmalardan detaylı şekilde bahsedilmiştir. Beşinci bölümde, II. İntifada ile başlayan ve günümüze değin geçen süreç içerisinde ABD dış politikası bağlamında İsrail-Filistin sorunu konusu incelenirken, bu süreç zarfında görev yapan ABD Başkanlarının konuya yaklaşımları da değerlendirilmiştir. Altıncı ve son bölüm tartışma ve sonuç kısmından oluşmakta olup, bu kısımda II. İntifada sonrası ABD dış politikasının İsrail-Filistin sorunu üzerindeki etkisi, bu süreçte görev yapan ABD Başkanları çerçevesinde değerlendirilmiş ve yorumlamalarda bulunulmuştur.

2. İSRAİL – FİLİSTİN SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

İsrail – Filistin sorunu temel olarak üç dönemde incelenebilmektedir. Bu bölümde soruna ilişkin olarak İsrail Devleti'nin kurulduğu yıl olan 1948 öncesi ile 1948-1987 arası dönemler incelenmekte, ardından ise ileriki bölümlerde I. İntifada ile başlayan üçüncü dönem ele alınmaktadır.

2.1 1948 ÖNCESİ DÖNEM

Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın ilk kitabı olan Yaradılış'a (Genesis) göre Allah bir gece Hz. İbrahim'in rüyasına girerek Nil'den Fırat'a kadar olan toprakları İbrahim'in nesline bahşettiğini söylemiştir (Armaoğlu 1991, s. 5; Demirel 2002, s. 22).

İlkçağ döneminden bu yana Kudüs ile eş anlamlı şekilde kullanılmakta olan “Siyon” kelimesi (Karpas 2003, s. 14), Filistin topraklarında Yahudiler tarafından inşa edilmiş olan Süleyman Tapınağı'nın Babililerce yıkılması neticesinde vatanlarından kovulmuş olan Yahudilerin Filistin'e dönme özlemini ifade eden bir kavrama dönüşmüştür (Öke 2002, s. 20). 1881'de Odessa'da kurulan “Siyon Aşıkları” isimli dernekle birlikte siyonizmin temelleri atılmıştır (Basalel 2001, s. 258). Derneğin temel amacı, Yahudilerin Filistin ve Kudüs topraklarına yerleşmesi olup, dernek vasıtasıyla Filistin'e ilk Yahudi göçleri başlatılmıştır (Öke 2002, s. 28; Taylor 2001, s. 14).

Siyon Aşıkları derneğine mensup olan 500 civarında genç Yahudi “Biluim” isimli bir hareket başlatmış olup İstanbul'daki Yahudilere kadar ulaşmış (Öner 2011, s. 55), 1882'de ilan ettikleri “Bilu Manifestosu” ile de Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını arzu eden ilk Siyonist belgeyi yayımlamışlardır (Armaoğlu 1991, s. 15).

1897 yılında Yahudi dünyasının önde gelen ve farklı görüşlere sahip olan 200 ismini İsviçre'nin Basel şehrinde bir araya getiren Theodore Herzl, 29-31 Ağustos tarihleri arasında I. Dünya Siyonist Kongresi'ni düzenleyerek (Uçarol 2006, s. 639); dindar,

reformcu ve asimilasyon yanlısı Yahudilerin Siyonist ideolojide birleşmesini sağlamış ve bir Yahudi Devleti kurulması hususunda önemli bir adım atmıştır (Turan 2003, s. 148).

Bahsi geçen kongrede kurulacak Yahudi Devleti'nin hangi bölgeleri kapsamı gerektiği hususu tartışılmış olup, Herzl Yahudi yurdunun herhangi bir yerde olabileceğini savunmuştur. Yapılan tartışmaların ardından ise Yahudi yurdunun Filistin toprakları üzerinde kurulması kabul edilmiştir (Turan 2003, s. 149). Bununla birlikte kongrede temel olarak şu kararlar alınmıştır (Öke 2002, s. 38; Halloum 1998, s. 35).

- i. Filistin'de Yahudi çiftçi, esnaf ve tüccarlarının yerleştirilmesi,
- ii. Her ülkenin kendi yasaları çerçevesinde Yahudilerin birleştirilerek örgütlenmesi,
- iii. Yahudi ulusal duygularının ve bilincinin güçlendirilmesi,
- iv. Siyonizmin amacına ulaşabilmesi hususunda ilgili hükümetlerin onayının alınması için hazırlık çabalarına girişilmesi.

Yukarıda bahsi geçmekte olan maddelerden sonuncusu ile birlikte Yahudi kongresi tarafından Herzl'a büyük devletler ile diplomatik ilişkiler kurma yetkisi verilmiştir (Turan 2003, s. 150). Bu doğrultuda Herzl, 1896 ile 1902 arasında Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'i Filistin'de Yahudi yurdu kurulması hususunda ikna etmek üzere 5 kez İstanbul'a gelerek devlet kademelerinde çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin ekonomik sıkıntılarının farkında olan Herzl, II. Abdülhamid'in Avrupa'daki hafiyelerinden olan Newlinski aracılığıyla padişaha Filistin toprakları karşılığında 20 milyon sterlin teklif etmiş, ancak II. Abdülhamid bu teklifi reddederek, bir daha bu şekilde bir teklifte bulunulmamasını istemiştir (Öner 2011, ss. 60-61).

Herzl, aldığı olumsuz cevaba rağmen II. Abdülhamid ile görüşmekte ısrar etmiştir. Herzl'in arkasında Avrupa devletlerinin olduğunu bilen ve Yahudileri bu sebeple karşısına almak istemeyen II. Abdülhamid, Osmanlı'nın borçlarının konsolidasyonu karşılığında Yahudilerin Filistin haricindeki herhangi bir Osmanlı toprağında bir koloni kurmak suretiyle Osmanlı topraklarında ve egemenliği altında yaşayabilecekleri teklifinde bulunmuştur. Ancak Herzl, Yahudi yurdu için yalnızca Filistin topraklarını

istediklerini belirtince, taraflar arasında herhangi bir anlaşma sağlanamamıştır. Daha sonraki görüşmelere Herzl, Hayfa'nın içerisinde yer aldığı Akka sancağı içerisinde bir koloni ile yetinebileceklerini ifade etse de, borçların konsolidasyonu hususunda Abdülhamid Fransa ile anlaşmış olduğundan bu teklif de sonuçsuz kalmıştır (Öke 2002, ss. 44-45).

Herzl, II. Abdülhamid ile yaptığı bir görüşmede, Filistin topraklarının Yahudilere yurt olarak verilmesi karşılığı olarak Yahudilerin Osmanlı'nın tüm dış borcunu ödeyeceği doğrultusunda bir teklifte de bulunmuş olup (Herzl 2007, s. 42), Abdülhamid bu teklifi de reddetmiştir. Bu teklifin de reddedilmesi neticesinde araya giren İngilizler, Yahudilere kendi yurtlarını kurmaları için Uganda'yı teklif etmiş, ancak İngilizlerin bu önerisi 1904'te gerçekleştirilen 7. Yahudi Kongresi'nde reddedilerek, Filistin dışında herhangi bir yerde Yahudi Devleti'nin kurulamayacağı kabul edilmiştir (Arı 2008, s. 116).

Abdülhamid ile anlaşma sağlayamayan Herzl, sonrasında Alman Kralı II. Wilhelm ile görüşmüştür. Wilhelm ile zıt dış politika anlayışına sahip olan Alman Şansölyesi Bismark Avrupa'da güçler arası denge sisteminin önemini farkında olup, bu doğrultuda geliştirmiş olduğu stratejiler vasıtasıyla kısa bir zamanda Alman birliğini sağlamıştır. Buna karşılık II. Wilhelm ise aktif bir dış politika takip etmekten yana olup, bu doğrultuda Bismark'ı görevden almış ve Bismark'ın güçler dengesi siyaseti yerine sömürgeci dünya politikasını benimsemiştir. Wilhelm'in belirlemiş olduğu bu strateji çerçevesinde Osmanlı'nın oldukça önemli bir yeri bulunmakla birlikte Wilhelm, Osmanlı ve Abdülhamid ile iyi ilişkiler geliştirmeye önem vermiştir (Sander 2006, s. 255). Bu bağlamda Herzl, bu iyi ilişkileri kullanmak suretiyle II. Wilhelm'den yardım istemişse de; II. Abdülhamid, II. Wilhelm vasıtasıyla kendisine ulaşan Herzl'a yine olumsuz yanıt vermiştir (Karaköse 2004, s. 50). Almanya üzerinden beklediğini alamayan Herzl, bu sefer Almanya ile rekabet halinde bulunan Rusya ile diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır (Turan 2003, s. 153).

1867 yılında çıkarılmış olan "Arazi Kanunnamesi" çerçevesinde Yahudilerin Filistin'de toprak satın almalarının önüne geçemeyeceğinin farkında olan II. Abdülhamid, 1883

yılında yeni bir kanunname çıkarmıştır. Bu kanunname kapsamında yabancıların Filistin topraklarında toprak satın almaları engellenmektedir. Lakin bu yabancı sınıflandırmasına Osmanlı topraklarında yaşamakta olan Yahudiler dahil olmadığı için, bu Yahudiler üzerinden Siyonistler Filistin’de toprak satın almayı başarmışlardır. 1892 yılında ise bu sebeple herhangi bir millet ayrımı yapılmaksızın Filistin’de, dünya üzerindeki tüm Yahudilerin toprak satın alamayacakları ilan edilmiştir (Öke 2002, ss. 79-80). Ancak yabancılar tarafından toprak satın alımının tamamıyla yasaklanması durumu, yabancı ülkelerin konsoloslarının müdahalesi doğrultusunda iptal edilirken, Yahudilere toprak satılması hususu da resmi izne bağlanmıştır (Gorny 1987, s. 17).

Tüm engellemelere rağmen 1882-1903 yılları arası ile 1904-1914 yılları arasında Filistin topraklarına Yahudiler tarafından iki büyük Siyonist göçü gerçekleştirilmiştir (Özmen 2002, ss. 38-39). Herzl önderliğindeki Siyonizm hareketi kısa bir zaman içerisinde hızlı bir gelişim göstermiş olup, dünyadaki Siyonist dernek sayısı da 20. yüzyılın ilk yıllarında 913’e ulaşmıştır. Yahudilerin Filistin’de toprak satın almalarının kolaylaştırılması hususunda Yahudi Milli Fonu, Jewish Colonial Trust ve Anglo-Palestine Company gibi finansman girişimleri oluşturulmuştur (Armaoğlu 1991, s. 22).

Yaşanan ilk göç dalgasında 25 bin, ikinci göç dalgasında ise 40 bin Doğu Avrupa Yahudisi Filistin’e gelmiştir. Ancak Filistin’e göç eden Yahudiler bölgede sadece azınlık oluşturabilmiş ve %6’lık bir nüfusa sahip olabilmıştır (Özmen 2002, s. 39). Bununla birlikte 1882’de Rus Çarı II. Aleksandr’ın öldürülmesinden sorumlu tutularak baskı ve şiddete maruz kalmış olan Rusya Yahudileri de (Arı 2008, s. 113; Armaoğlu 1991, s. 14), 3 bin kişi ile Filistin’e gelerek Jaffa bölgesinde Rishon-Lezion isimli bir koloni oluşturmuştur (Parlar 2002, s. 374).

2.1.1 Balfour Deklarasyonu ve Filistin’de İngiliz Mandası Kurulması

I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri arasında Ortadoğu’nun paylaşılması hususunda görüşmeler yapılırken, Filistin topraklarında yaşamakta olan Yahudiler de savaşta galip gelecek olan tarafta yer almak ve savaştan kazançlı bir şekilde çıkmak üzere mücadeleye girişmişlerdir. Bu doğrultuda Yahudi önderlerinden Aharon

Ahronson, öncelikle Osmanlı'nın Suriye Valisi olan Cemal Paşa'ya giderek savaşta Osmanlı'ya hizmet etmek istediklerini belirtmiş, fakat Cemal Paşa'nın bu isteği geri çevirmesinin ardından Ahronson, İngilizler ile anlaşma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Ahronson, Mısır'da konuşlanmış olan General Allenby kumandasındaki İngiliz güçlerinin Filistin topraklarını işgal etmesine yardımcı olmak için 1915 sonunda günümüzdeki MOSSAD'ın temelini teşkil eden Nil gizli istihbarat teşkilatını kurmuştur. Ardından 1916'da Kahire'de Filistin işgal planının hazırlanması sürecinde İngilizlere yardımcı olan Ahronson, sonrasında Londra'da Filistin'de kurulmak istenen Yahudi Ulusal Evi ile ilgili bir bildiri yayımlamış, bu bildiri de İngilizlerin Filistin politikasına etkide bulunacak olan Balfour Deklarasyonu'nun temelini teşkil etmiştir. 1917 yılında Gazze'de 10 binin üzerinde kayıp veren İngilizler, Fransızların bölgede hiçbir savaşa girmeden Ortadoğu toprakları üzerinde hak iddia etmesine de karşı çıkarak, güncel Ortadoğu politikalarını sorgulama yoluna gitmiştir. Süveyş Kanalı'nda güvenliğin sağlanabilmesi hususunda Filistin topraklarının kendi denetimi altında bulunması gerektiğini düşünen İngilizler, bu doğrultuda Filistin'de Yahudi Ulusal Evi kurulması fikrine sıcak bakmış ve Yahudileri desteklemesi neticesinde Rusya ile ABD'deki Yahudilerin bu iki ülkeyi Osmanlı karşısında savaşa sokacağını ummaya başlamıştır (Güzel 2012, ss. 7-8).

Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurma hayalleri konusundaki en somut gelişme 1917 yılında yaşanmıştır. Yahudiler I. Dünya Savaşı süreci ve sonrasında İngiltere tarafından oluşturulan siyasi ve coğrafi zeminde bir yer edinme çabasında bulunmuşlardır (Dursunoğlu 2005, s. 197). Bu doğrultuda 1917 yılında yayınlanmış olan Balfour Deklarasyonu'nun önemi oldukça büyüktür (Pehlivanoğlu 2004, s. 220).

Theodor Herzl'in ölmesinden sonra Dünya Siyonist Örgütü'nün yeni lideri olan Chaim Weizman, kurulacak Yahudi Devleti için uluslararası desteğin şart olduğunu savunurken, en büyük desteğin ise İngiltere'den olacağına inanmıştır. Bununla paralel olarak İngilizler de savaşın kazanılması hususunda Yahudilerin desteklerine gereksinim duymuştur (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze 2012, s. 128).

Balfour Deklarasyonu, İsrail'in ilk cumhurbaşkanı olacak olan Chaim Weizmann'ın önemli çabaları neticesinde ilan edilmiştir. Yahudiler için bir vatan kurulması fikrine destek vermekte olan eski İngiltere Başbakanı Arthur Balfour ile anlaşılan Weizmann, Londra Siyonist Örgütü ile beraber Filistin topraklarında bir Yahudi Ulusal Evi'nin kurulması hususunda İngilizlerin ellerinden gelen gayreti göstereceğini belirten bir metin hazırlamıştır (Kızıloğlu 2012, s. 49). İngilizler tarafınca kabul edilen bu metin de Londra Siyonist Örgütü lideri Lord Rotschild'e gönderilmiştir (Güzel 2012, ss. 8-9). Bahsi geçen Balfour Deklarasyonu şu şekilde kaleme alınmıştır (Garaudy 2011, s. 260);

“Majestelerinin Hükümeti, Yahudi halkı için bir milli yurdun kurulması lehinde düşünmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesini kolaylaştırmak için var gücünü kullanacaktır. Açıktır ki, Filistin'de Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dini haklarına da, Yahudilerin başka ülkelerde yararlanabilecekleri haklara ve siyasi statüye de zarar verebilecek hiçbir şey söz konusu olamaz.”

Balfour Deklarasyonu 2 Kasım 1917'de İngiltere tarafınca kabul edilmiş (Laqueur and Rubin 2001, p. 16), 6 gün sonra da General Allenby Gazze'yi işgal etmiştir (Tür 2007, s. 231). Bu bağlamda, Filistin toprakları üzerinde fiili bir İngiliz mandası yönetimi başlamıştır (Kızıloğlu 2012, s. 52). Balfour Deklarasyonu, İngiliz politikacılar tarafından ölçülüp tartılarak kabul edilmiş olan, ABD ile müttefik devletlere de danışılmak suretiyle alınmış olan bir karar konumundadır (Karaman 1991, s. 26). Deklarasyon henüz ilan edilmeden evvel İngilizler, ABD'nin tereddütlü bir desteğini sağlarken, belirsiz biçimde deklarasyondan haberdar edilmiş olan Fransa ve İtalya da deklarasyonu desteklediklerini belirtmişlerdir (Khouri 1985, p. 6). Deklarasyonun oldukça önemli olmasında temel sebep ise; bir Avrupalı devlet tarafından Avrupa'da yer almayan bir toprak parçası hususunda karar alınması ve o toprak parçasının üzerinde yaşamakta olan çoğunluğun varlığı ile iradesi göz ardı edilmek suretiyle, bu toprak parçasının Yahudiler için ulusal vatan şeklinde vaat edilmiş olmasıdır (Said 1985, s. 41).

Deklarasyon çerçevesinde İngilizlerin Filistin'de kurulacak Yahudi Devletine sıcak bakmakta oldukları ve bu hususta çalışan Siyonistlere destek verileceği belirtilmiştir (Arı 2008, s. 200). Yahudiler için Filistin topraklarında bir devlet kurulması hususunda İngilizlerin verdikleri destekte temel amaç, bölgede meydana gelecek istikrarsızlık

vasıtasıyla Filistin ve etrafında İngiliz egemenliğini kuvvetlendirme isteği olmuştur (Turan 2003, s. 162). Bu amaç çerçevesinde General Allenby tarafından Osmanlı'dan alınan Filistin, 24 Nisan 1920 tarihinde gerçekleştirilen San Remo Konferansı neticesinde Milletler Cemiyeti Misakı'nın 22. maddesi doğrultusunda resmen İngiliz mandasına bırakılmıştır (Sander 2006, ss. 348-349).

Filistin'in İngiliz manda yönetimi altına girmesi neticesinde Yahudiler tarafından Filistin topraklarına gerçekleştirilmekte olan göçler ve yerleşimler giderek kolay hale gelmiştir. Bu doğrultuda 1919 ile 1923 yılları arasında Filistin'e üçüncü büyük Yahudi göçmen dalgası gerçekleşmiştir. Üçüncü dönemde Filistin'e 35 bin Yahudi göçmen gelirken, Filistin'deki Yahudi nüfusunun oranı da %12'ye yükselmiştir. Ancak Yahudilerin sahip olduğu toprak bütünü ise Filistin'in %3'ü dolaylarındadır. Bunun ardından 1924-1928 ve 1929-1939 yılları arasında Filistin topraklarına iki büyük Yahudi göçü daha gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda bölgedeki Yahudi nüfusunun oranı %30'a, Yahudiler tarafından Filistin'de sahip olunan toprak miktarı ise %5,7'ye yükselmiştir (Özmen 2002, s. 44).

Yahudi nüfusunun gün geçtikçe artması üzerine Filistin'de yaşayan Araplar ile Yahudiler arasında sıcak çatışmalar yaşanmaya başlamıştır (Armaoğlu 1991, s. 40). Araplar tarafından Yahudi nüfusunun bölgede sürekli artmasına verilen şiddetli tepkiler ve gerçekleştirilen ayaklanmalar neticesinde İngiltere tarafından Filistin'e "Hukukçular Komitesi" ve "İktisatçılar Komitesi" isimli iki heyet gönderilmiştir. Bu komitelerin üç aylık incelemeleri neticesinde hazırlanan raporda, Yahudi göçünün durdurulması ve Yahudilere toprak satışının yasaklanması hususları tavsiye edilmiştir (Armaoğlu 1991, s. 53).

1930'da İngilizler tarafından hazırlanan "Beyaz Kitap" isimli raporda Araplar ilk kez desteklenirken, Filistin'de Arap ve Yahudi işbirliğine dayalı bir yönetim önerilmiştir. Bununla birlikte raporda, bölgeye gerçekleştirilen Yahudi göçlerinin toprak yetersizliği ile Arap işsizliğine neden olduğu belirtilmiş, bu doğrultuda Yahudi göçü ile Yahudilere toprak satışlarının sınırlandırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yahudiler bu belgeye tepki gösterirken, Dünya Siyonist Teşkilatı Başkanı Chaim Weizman da görevinden istifa etmiştir. Beyaz Kitap'a karşı dünyanın pek çok yerinde Yahudiler

tarafından gerçekleştirilen protestolar neticesinde İngilizler geri adım atmak durumunda kalırken, İngiltere Başbakanı McDonald 13 Şubat 1931 tarihinde Weizman'a yazdığı mektupta, 1917 Balfour Deklarasyonu çerçevesinde benimsenmiş olan politikanın devam ettirileceğini ifade etmiştir (Bozkurt 2008, s. 153). Bu durum üzerine ise Araplar tarafından protestolar düzenlenirken, İngiliz manda yönetimi tarafınca alınan oldukça sert önlemler doğrultusunda protestolar bastırılmıştır (Armaoğlu 1991, s. 54).

Filistin'de artan şiddet olayları neticesinde Yahudiler tarafından, Arap saldırıları ile mücadele etmek üzere çeşitli örgütler kurulmaya başlanmıştır (Armaoğlu 1991, s. 47). Bu örgütler, İsrail'in 1948'de bağımsızlık elde etmesinin ardından kurduğu askeri güç bakımından oldukça önemli olmuştur. 1921 yılında kurulmuş olan ve gizli olmayıp Yahudilerin savunulmasını amaçlayan Haganah isimli örgüt (Özmen 2002, s. 102), politik organların emirleri doğrultusunda çeşitli eylemler gerçekleştirmiş olup, örgüt üyeleri de İngiliz subayları tarafından eğitilmiştir. 1948 yılında elde edilen bağımsızlığın ardından örgütün ismi, İsrail Savunma Kuvvetleri (ZHL) şeklini almıştır. Günümüz İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin (IDF) de Haganah yapılanmasının bir sonucu olduğu ifade edilebilmektedir (Armaoğlu 1991, ss. 47-48).

1929 yılında Filistin'de yaşanan Arap ayaklanması sürecinde Haganah üyelerinin bir kısmı, örgütün siyasi kanadının pasif kaldığını düşünmek suretiyle 1931'de örgütten ayrılarak Irgun isimli bir terör örgütü kurmuş, sonrasında örgütün ismi Irgun Zvei Levmi (IZL) şeklinde değiştirilmiştir (Armaoğlu 1991, s. 48). Bunun yanında aynı dönemde İsrail'in Özgürlük Savaşçıları (Stern) isimli bir örgüt de kurulmuştur (Turan 2003, s. 166).

İngiliz manda yönetiminin Yahudileri destekleyici tutumu ile Yahudi göçünün durmadan devam etmesi üzerine 1936'da büyük bir Arap ayaklanması gerçekleşmiştir (Reich 1995, p. 44). Ayaklanma üzerine İngilizler tarafından bölgeye bir araştırma heyeti gönderilmiş olup (Ataöv 1982, ss. 76-77), Peel Komisyonu olarak isimlendirilen bu heyet tarafından Temmuz 1937 tarihinde İngiliz hükümetine sunulan raporda Filistin'in; Arap, Yahudi ve Kudüs'ün İngiliz manda yönetimi altında bulunan uluslararası bölümü şeklinde üç bölgeye ayrılması teklif edilmiştir. Bu toprak paylaşım

planına Araplar karşı çıkarken, Yahudiler ise küçük bile olsa bir devlet kurabilmek üzere, silahlı örgütlerinin karşı çıkmasına rağmen paylaşım planını kabul etmiştir (Turan 2003, s. 168).

Yahudi göçünün engellenmemesi sebebiyle 1939 yılında Filistin’de yaşayan Yahudi nüfusu, Arap nüfusunun yarısına ulaşmıştır (Armaoğlu 1991, s. 56). Arapların bu duruma giderek sert tepkiler göstermeye başlamaları yanında, II. Dünya Savaşı’nın da patlak vermesi neticesinde İngilizler, Filistin’deki Yahudi politikası hususunda köklü bir değişikliğe gitmiştir. Bu bağlamda Yahudi göçünün sınırlandırılması gerektiğini düşünmeye başlayan İngilizler, bu hususta Beyaz Kitap’ın yaygınlaştırılarak bir politika haline getirilmesini amaçlamıştır. Avrupa’da Yahudi soykırımı gerçekleştirmekte olan Nazilere destek vermeye başlayan Arapların bu desteğini engellemek üzere İngilizler, Filistin’e gerçekleştirilen Yahudi göçünü 5 yıl için 75 bin kişi ile sınırlamıştır. Bununla birlikte İngilizler Filistin’de yapılması düşünülen paylaşım planından da vazgeçerek, Filistin’in 10 yıllık süreç sonunda tam bağımsızlığa erişmesine karar vermiştir. Bu durum Yahudilerde tepkiyle karşılanırken, Avrupa’da yaşanan Yahudi soykırımının etkileri ve savaş sürecinde İngilizlerin en büyük müttefiki olan ABD’yi kızdırmamak üzere İngilizlerin politikalarına saygı duymak zorunda kalmışlardır (Turan 2003, s. 168).

Nazilerin zulmünden kaçan 200.000 dolaylarındaki Yahudi’nin ABD’ye göç etmesi ise ABD’nin dikkatinin Yahudiler ve Filistin üzerine çekilmesi hususunda önemli olmuştur. İngilizlerin strateji değişikliğinden rahatsız olan Yahudiler artık ABD’yi İngiltere’nin yerine hamilik koltuğuna oturtmuş ve ABD’nin ciddi desteğini elde etmeyi başarmıştır. Filistin konusunda ABD’nin artık devreye girmiş olması, bölgedeki İngiliz manda idaresinin hukuki yapısına herhangi bir etkide bulunmazken, II. Dünya Savaşı neticesinde eski gücünü kaybeden İngilizler artık Filistin’deki rollerinin sona ermekte olduğunu düşünmeye başlamıştır (Armaoğlu 1991, s. 25).

II. Dünya Savaşı sürecinde İngilizlerden yeterli politik destek görmeyen ve yüzünü artık ABD’ye çeviren Yahudiler, savaş esnasında gerçekleşen antisemitist hareketleri bir politika aracı şeklinde kullanmış ve ABD yönetimini Yahudi davasının desteklenmesi

hususunda etkileme gayreti içerisinde bulunmuştur (Brady 2010, p. 2). Gerçekleştirdikleri lobi faaliyetlerinde oldukça başarılı olan Yahudiler, ABD'deki oy potansiyellerini etkili bir şekilde kullanarak destek elde etmeyi başarmışlardır (Goldschmidt ve Davidson 2011, s. 378).

Hitler Almanya'sı tarafından gerçekleştirilen Yahudi soykırımına yönelik faaliyetlerin 1942 yılından itibaren ABD'de öğrenilmesi ile birlikte, Amerikan kamuoyunda geniş bir Yahudi sempatisi ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Hitler tarafından gerçekleştirilen katliamların müttefik devletler tarafından engellenememesi neticesinde, özellikle ABD toplumunda, hayatta kalmayı başaran Yahudilerin talepleri olan kendi yurtlarında yani Filistin topraklarında devlet kurmaları hususunda yardımcı olunması ve bu şekilde Yahudilerin acılarının hafifletilmesine ilişkin duygusal bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonrası Yahudilerin geleceği konusu, ABD'nin tutumuna bağlı olmuştur (Açar 2006, s. 23).

Mayıs 1942'de New York'ta gerçekleştirilen Dünya Siyonist Kongresi'nde ABD tarafından Biltmore Programı kabul edilmiş olup, buna göre Balfour Deklarasyonu'nun geçerliliği korunmuş, Beyaz Kitap reddedilmiş ve Filistin'e gerçekleştirilen Yahudi göçünün devam etmesi gerekliliğine ilişkin kararlar alınmıştır (Türel 2009, s. 52).

1945 yılı ile birlikte ABD artık Filistin meselesine belirleyici bir güç şeklinde dahil olmuştur. Yahudileri desteklemekte olan ABD'nin İngilizlere yönelik baskıları neticesinde İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin 1945 sonlarında Anglo-Amerikan araştırma komisyonu kurmuş, bu komisyon Filistin ile politik bir ilişkisi bulunmayan 6 ABD'li ve 6 İngiliz görevliden meydana getirilmiştir. Bahsi geçen komisyon, BM vesayet rejimine değin Filistin'in İngiliz idaresi altında kalması önerisinde bulunmuştur. Bu komisyon ile birlikte ABD, 1880'lerden beri ilgisinin bulunduğu Filistin meselesinin artık doğrudan bir tarafı durumuna gelmiştir (Ferguson 1973, pp. 47-49).

2.1.2 İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve I. Arap-İsrail Savaşı (1948)

II. Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra Haganah, Irgun ve Stern isimli örgütler İngilizlere karşı ortak eylemler gerçekleştirmişler ve çeşitli kanlı eylemlerde bulunmuşlardır (Öner 2011, ss. 73-81; Turan 2003, s. 168). En başta İngilizler ile ortak hareket eden Yahudiler, süreç içerisinde görüldüğü üzere günün koşulları gereği stratejilerini değiştirmişlerdir. Bu doğrultuda Yahudilerin yeni stratejileri ise, ABD ile yakınlaşmak suretiyle ABD'nin siyasi ve diplomatik destekleri çerçevesinde Yahudi Devleti'nin kuruluşunu gerçekleştirmek olmuştur (Dursunoğlu 2005, s. 197).

Gerek Arap tarafından gerekse de Yahudi tarafından iyice zarar görmeye başlayan İngilizler, Filistin'deki sorunlar ile baş edemez duruma gelmiştir. Bu doğrultuda İngilizler, bölgedeki sorunların çözüme kavuşturulması hususunda konuyu uluslararası toplumun gündemine getirmeye karar vermiş ve Filistin sorunu II. Dünya Savaşı neticesinde kurulan Birleşmiş Milletler'e (BM) devredilmiştir (Aras 1997, s. 15). Bu bağlamda İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin tarafından 1947'de BM'ye bizzat başvuruda bulunulmuştur (Pappe 2006, s. 122). BM Genel Kurulu'nun 15 Mayıs 1947 tarihinde 7'ye karşı 45 oyla almış olduğu karar gereğince Filistin sorununun çözümü hususunda 11 üye ülke¹ tarafından BM Filistin Özel Komitesi oluşturulmuş ve komitenin konu hakkında raporunu en geç 1 Eylül 1947'ye kadar sunmasına karar verilmiştir (Armaoğlu 1991, s. 84).

Yapılan çalışmalar neticesinde komite raporunu 31 Ağustos 1947'de hazırlamış ve 11 Eylül'de Genel Sekreter'e sunmuştur (Armaoğlu 1991, s. 85). Komite tarafından öncelikli iki plan sunulmuş olup; bunlardan biri 7 üye tarafından benimsenen çoğunluk planı, diğeri ise 3 üye tarafından benimsenen azınlık planı olarak isimlendirilmiştir.² Bu planlardan azınlık planı, azınlık haklarının gözetildiği birleşik ve bağımsız bir Filistin'i önerirken; çoğunluk planı ise iki ayrı devleti ve Kudüs için milletlerarası bir yönetimi öngörmüştür (Dursun 2014, s. 184). Çoğunluk planına göre, kurulacak Arap Devleti ile Yahudi Devleti 1 Eylül 1947'den itibaren iki yıllık geçişin ardından bağımsız

¹ Bu ülkeler; Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, İsveç, Uruguay ve Yugoslavya'dır. Bkz. Dursun, D., 2014. İsrail, *İslam ansiklopedisi* içinde, Cilt 23. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 184.

² Çoğunluk planını benimseyen ülkeler; Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru, İsveç ve Uruguay'dır. Azınlık planını benimseyen ülkeler ise Hindistan, İran ve Yugoslavya'dır. Avustralya ise her iki plana da çekimser kalmıştır. Bkz. Dursun, a.g.e., s. 184.

olacaklardır (Armaoğlu 1991, s. 86). Alt komitede yapılan çalışmaların ardından meydana getirilen nihai raporda, Filistin topraklarında Filistin ve İsrail isimli iki ayrı devletin kurulması önerilmiştir (zmen 2002, s. 57). Bu önerinin geçerliliğe kavuşabilmesi hususunda ise BM Genel Kurulu'nun öneriyi oylaması ve kabul etmesi gerekmektedir. ABD açık bir şekilde Yahudi yanlısı bir tutum sergilemiş olup, oylamaya katılacak olan ülkelerin temsilcileri üzerinde Yahudi Ajansı tarafından da yoğun bir baskı geçekleştirilmiştir. 29 Kasım 1947'de geçekleştirilen oylamada Filistin'in iki devlet arasında paylaşımına ilişkin plan, 181 sayılı karar çerçevesinde 33 kabul, 10 ekimses ve 13 ret oyu ile kabul edilmiş, böylece Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasının n açılmıştır (Turan 2003, s. 170). BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı kararı şu şekildedir (Arı 2008, s. 22);

- i. Filistin'deki mandanın sona ermesi ve İngiliz silahlı birliklerinin 1 Ağustos 1948'den geç olmamak şartıyla geri çekilmesi,
- ii. Bir Arap Devleti ve bir Yahudi Devleti kurulması, Kudüs şehri için BM Konseyi tarafından yürütülecek özel uluslararası bir rejim,
- iii. İki ülkenin ekonomik ve transit bir birlik tesis edebilmeleri hususunda sulama, toprak koruma ve ekimi, devletler arasındaki tren yolu, otoyol, iletişim, havaalanı, liman işletmeciliği, ortak geçerli bir kur sistemi ve tek bir ortak yabancı döviz kuru, ortak gümrük birliği yaratma,
- iv. Bölünme planının başarıyla yürütülmesini sağlamak için 5 ye devletten oluşan bir Filistin komisyonunun kurulması kabul edilmiştir.

Alınan karar doğrultusunda Filistin topraklarının %56'sı Yahudilere verilmiştir (Arı 2008, s. 224). Ancak Yahudiler Filistin nüfusunun yalnızca %33'n teşkil etmekle birlikte, Filistin topraklarının da aslında yalnızca %5,67'sini elinde bulundurmaktadır (Turan 2003, s. 171). Bu sebeple, BM taksim kararı neticesinde nüfusun 2/3 çoğunluğunu meydana getirmekte olan Filistinli Arapların kendi geleceklerini tayin etme (self determinasyon) hakkı esasında ihlal edilmiş, bu durum BM'nin temel ilkeleri ile de ters düşmüştür (Halloum 1998, s. 166).

BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen bu kararı Araplar ise sert bir şekilde eleştirmiş ve kesinlikle kabul etmemiştir. Bu bağlamda Arap Yüksek Komitesi, BM tarafından alınan kararı reddetmekte olduklarını belirtmiştir. Eylül 1947'de İngilizler tarafından Filistin topraklarındaki manda yönetiminin sona erdiği açıklanmıştır (Özmen 2002, s. 57). 1 Ocak 1948 tarihinde ise İngiltere, 15 Mayıs 1948 itibariyle Filistin'den çekilmenin tamamlanacağını duyurmuş, bu açıklama neticesinde Araplar ile Yahudiler arasındaki çatışmalar, savaş boyutuna gelmiştir (Cattan 1969, p. 31).

BM tarafından alınan kararın ardından Araplar ile Yahudiler arasında bir çatışma ortamının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Manda yönetiminin kaldırılmasının ardından Siyonistlere karşı alınacak önlemler hususunda Lübnan'da Arap Birliği toplanmış, toplantı neticesinde Filistin topraklarının illegal bir şekilde bölündüğü vurgulanarak, Filistinlilere 10 bin piyade tüfeği, savaş için 3 bin gönüllü ve 1 milyon sterlin verilmesi kararı alınmıştır. Buna karşılık Yahudi Haganah örgütü de, Filistin'de bulunmakta olan ve yaşları 17-25 arasındaki genç Yahudileri askere almıştır (Özmen 2002, s. 57).

Araplar ile Yahudiler arasında yaşanan çatışmaların şiddetlenmesi neticesinde ABD'nin BM temsilcisi, BMGK'nın taksim konusunu askıya almasını, Arapların ve Yahudilerin planı net olarak onaylamasına değin Filistin'in BM önderliğindeki bir heyet tarafınca yönetilmesine ilişkin bir vesayet yönetimi oluşturulmasını önermiştir. Bu öneriyi Araplar, taksim kararından vazgeçilmesi durumunda kabul edeceklerini bildirmiş; İngiltere, Fransa ve SSCB ise taksimden vazgeçme fikrini desteklememişlerdir. Yahudiler ise ABD'nin taksim kararından geri dönüşünü sert biçimde eleştirerek, ABD Başkanı Truman'a karşı bir saldırı kampanyası başlatmışlardır. Bu doğrultuda, ABD'nin sunduğu öneri, 13 Mayıs'a değin süregelen tartışmaların ardından yeterli destek bulamayarak gündemden düşmüştür (Cattan 1969, p. 3).

İngiliz manda yönetiminin son günleri olan Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulup kurulmayacağı veya kuruluşun ertelenmesi Yahudilerce sıklıkla tartışılmıştır. Bu tartışmaların temelinde ise kurulacak devletin Araplar tarafınca saldırıya uğrayacağı endişesi bulunmaktadır (Sander 2006, s. 299).

14 Mayıs 1948 tarihinde İngiliz manda yönetimi resmen sonlandırılmıştır (Uçarol 2006, s. 847). Milli Yahudi Konseyi tarafından aynı gün, manda yönetiminin sona erdirilmesinden birkaç saat önce saat 16:00'da 5'e karşı 6 oyla devletin kurulmasına karar verilmiş (Armaoğlu 2010, s. 486) ve David Ben Gurion tarafından İsrail Devleti'nin bağımsızlığı ilan edilmiştir (Turan 2003, s. 179). Bağımsızlık ilanından sonra 16:30'da ABD Başkanı Truman İsrail'i tanıdığını ilan etmiştir. ABD'nin bu tutumu, İsrail'in uluslararası arenada tanınmasının da yolunu açmıştır (Taylor 2001, s. 144). Saat 17:00'de ise SSCB, İsrail'i tanıdığını açıklamış (Dursun 2014, s. 184), 18:00'de İngiliz manda yönetiminin sona erdiği açıklanmıştır (Sander 2006, s. 300).

ABD ile SSCB'nin, yeni kurulan İsrail Devleti'ni çok kısa bir zaman içerisinde arka arkaya tanınması, iki büyük devletin Ortadoğu'ya vermekte oldukları büyük önemi göstermiş ve sonraki çeyrek yüzyıllık süreç baz alındığında, bu iki devlet ilk kez bir uzlaşma içerisinde görünmüştür (Roberts 2003, s. 436). Bunun ardından ise Yahudiler ile Araplar, İngilizlerin boşalttığı stratejik yerleri elde etmek üzere mücadeleye girişmişlerdir. Ancak Yahudiler daha çabuk davranarak bütün bu stratejik yerleri ele geçirmiştir (Turan 2003, s. 179).

15 Mayıs 1948'de son İngiliz askeri birlikleri ile İngiliz Yüksek Komiseri törenle ayrılmış, bunun ardından Arap Birliği ülkelerinden Mısır, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan orduları İsrail Devleti'ne saldırmış ve ilk Arap – İsrail savaşı başlamıştır (Karaman 1991, s. 46). Arap ülkelerinin kralları, İngilizler ile ters düşmeyi istememiş olmakla birlikte, kendi halklarından gelen baskılar neticesinde Filistin'i savunmak üzere İsrail ile savaşa girişmiştir (Özmen 2002, s. 57).

İki taraf arasında gerçekleşen çatışmalarda Yahudiler daha baskın olurken, egemenlik kurmak istedikleri bölgeleri ele geçirdikten sonra, orada yaşayan Filistinlileri zorla göç ettirmiştir. Bu hedef doğrultusunda Yahudiler, katliamlar gerçekleştirmekten çekinmemiştir. Bu bağlamda yüz binlerce Arap; Mısır, Lübnan ve Batı Şeria'ya göç etmek durumunda kalmıştır (İbas 2005, s. 65). Kudüs'ün hemen hemen tamamının Yahudilerin eline geçmeye başladığı esnada Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa

tarafından Ürdün Kralı Abdullah'a karşı yapılan sert çıkış ve baskı neticesinde Ürdün resmen savaşa dahil olmuş ve bu doğrultuda savaşın seyri değişmeye başlamıştır. Bu doğrultuda Arap birlikleri Eski Kudüs'ü ele geçirip Yeni Kudüs'e yönelmiştir (Akçay 2003, ss. 75-76). Kuzey cephesinde ise Mısır, Tel Aviv sınırına kadar gelmiştir (Turan 2003, s. 183).

Savaşın Araplar lehine dönmesi ve Arapların giderek ilerlemesi üzerine büyük devletler devreye girmiş ve iki tarafa ateşkes önerisinde bulunmuştur. 11 Haziran 1948 tarihinde Araplar ateşkesi kabul ederken, bu ateşkes Yahudiler için de bir kurtuluş olmuştur. Ateşkes durumu 4 hafta sürmüş olup, bu süreçte büyük devletler tarafından Yahudilere silah, cephane, teçhizat ve gıda yardımlarında bulunulmuştur. Bu sebeple savaş yeniden başladığında, savaşın seyri Yahudilerin lehine değişmiştir. 9 Temmuz günü ateşkes sona erip savaş yeniden başlarken, Yahudiler hızlıca ilerlemeye başlamış ve Araplar oldukça zor durumlarla karşılaşmıştır. 18 Temmuz günü ikinci kez ateşkes ilan edilirken, bu sefer ateşkes talebi Arap tarafından gelmiştir. Yahudilerin büyük devletlerden aldıkları destekler sonrasında hızlıca ilerleyişini durduramayan Araplar, anlaşma masasına oturmak zorunda kalmıştır. Bu ateşkes vasıtasıyla Yahudiler, 14 Mayıs 1948 tarihinde ilan ettikleri İsrail Devleti'ni cephede Arap devletlerine kabul ettirmiştir (Akçay 2003, s. 185-189). BM tarafından yapılan toprak paylaşım planına göre Filistin'de kurulacak Arap devleti toprakların %42'sine, Yahudi devleti ise %56'sına sahip olacakken, savaş sonrasında Yahudilerin kurmuş olduğu İsrail Devleti, Filistin topraklarının %77'sine sahip olmuştur (Halloum 1998, s. 166).

İsrail Devleti'nin kurulmasına karşı bir tepki olarak gerçekleşen bu ilk Arap-İsrail Savaşı'na Arapların başarılı olamamalarının temel birtakım nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle Araplar savaşa hazırlıksız bir şekilde girmiş, 65.000 kişiden meydana gelen İsrail ordusuna karşı 20.000 kişiden oluşan Arap orduları yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte Batı desteği alan İsrail, silah ve teçhizat bakımından Araplara göre avantajlı olmuştur. Bunun yanında Mısır'ın isteksiz bir biçimde savaşa dahil olması, Ürdün ordu komutanının İngiliz olması, ABD ve BM tarafından dayatılan ilk ateşkesin İsrail'i korumaya ve güçlendirmeye yönelik olması, ABD'nin İsrail'e sürekli olarak silah ve asker yardımında bulunması, Arap ordularının düzensiz ve koordinasyonsuz biçimde

hareket etmesi ile Arapların petrol faktörünü savaş sürecinde kullanamamış olmaları da savaşın İsrail lehine sonuçlanmasında etkili olmuştur (Jubara 1998, p. 311).

1948'deki ilk savaş sırasında Arap Birliği girişimi ile geçici bir Filistin yönetimi ve Gazze'de toplanacak bir Filistin Ulusal Konseyi kurulmuştur. Konsey, 1 Ekim 1948 tarihinde bütün Filistin topraklarında başkenti Kudüs olan Filistin Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir (Karaman 2014, s. 96). Kurulan Filistin hükümeti, Ürdün haricindeki birçok Arap devleti tarafınca tanınmıştır. Ancak yaşanan savaş neticesinde İsrail topraklarını genişletmiş, Filistin hükümetinin elinde ise sadece Gazze Şeridi kalırken, BM taksim planı gereği kurulması öngörülen Filistin Devleti hiçbir zaman yaşama geçirememiştir.

2.2 1949 – 1987 DÖNEMİ

İsrail'in bağımsızlığını elde etmesi ve I. Arap – İsrail Savaşı'ndan kazançlı çıkmasının ardından 1967'ye kadar Arap-İsrail çatışması, uluslararası politik sistem ile sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. Soğuk Savaş'ın şiddetli bir biçimde yaşanmakta olduğu bu dönemde ABD, Arap ülkelerinin SSCB denetimi altına girmesini engellemek üzere çeşitli müdahalelerde bulunmuş ve bölgede bir denge siyaseti izlemeyi yeğlemiştir. Ancak 1967'de yaşanan Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in güçlü bir askeri kuvveti olduğunu gören ABD, izlediği denge politikasından vazgeçerek, bölgede tamamen İsrail yanlısı bir dış politika takip etmeye başlamıştır (Finkelstein 2001, ss. 22-26). İsrail de bu dönemde ABD'nin askeri ve siyasi desteği ile birlikte kendisi korumayı ve giderek güçlenmeyi temel stratejisi olarak belirlemiştir (Dursunoğlu 2005, s. 197).

25 Mayıs 1950 tarihinde ABD, İngiltere ve Fransa tarafından üçlü bir deklarasyon yayımlanmıştır. Bu deklarasyon ile bahsi geçen devletler, mütareke sonrası oluşan yeni durumu Arap devletlerinin kabul etmeleri ve kurulmuş olan yeni düzenin korunmasını garanti altına almışlardır. Bu yeni düzenin İsrail lehine bir durum teşkil etmesi ile ABD, İngiltere ve Fransa'nın İsrail sınırlarına herhangi bir saldırı olması halinde müdahalede bulunacaklarını ilan etmeleri İsrail'i oldukça memnun etmiştir. Arap Konseyi ise 12 Haziran tarihinde toplanmak suretiyle ilan edilen bu deklarasyonu değerlendirmiş ve 21

Haziran tarihinde karşı bir bildiri yayımlayarak; barışın sürdürülmesinden yana olduklarını, silahlanmalarının kendilerini savunmaya ilişkin olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Suriye, Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen arasında bir “Ortak Savunma İşbirliği Antlaşması” imzalanmış, sonrasında bu antlaşmaya Irak ile Ürdün de dahil olmuştur (Armaoğlu 1991, s. 47). Netice olarak I. Arap-İsrail Savaşı sonrasında 1950’de Arap ülkeleri, İsrail ile ateşkesi kabul etmiş, ancak Arap Birliği üyeleri bu ateşkesin bir barış olmadığını belirterek, İsrail’e uygulanan ablukanın da sürdürüleceği hususunda kendi aralarında anlaşmıştır. Aynı dönemde Mısır ile Suriye’de darbeler gerçekleşirken, Soğuk Savaş’ın da etkisi ile Arap Birliği doğu bloğu ile batı bloğu arasında ikiye bölünmüştür. Arap devletlerinden Ürdün, Lübnan ve Suudi Arabistan batı bloğu yanlısı bir tavır sergilerken; Mısır, Suriye ve Kuzey Afrika devletleri ise doğu bloğu yanlısı olmuşlardır (Kayabalı ve Arslanoğlu 1990, s. 48).

2.2.1 Süveyş Krizi (1956)

1952 yılında Cemal Abdülnasır isimli genç subay gerçekleştirilen bir darbeyle Mısır’da iktidarı ele geçirmiş, I. Arap-İsrail Savaşı neticesinde Arapların kırılan onurlarını düzeltmeyi ve tüm Arapların lideri olmayı arzulayarak; Süveyş Kanalı’nı işletmekte olan İngiliz-Fransız ortaklı şirketi millileştirdiğini ilan etmiştir. Bu durumda çıkarları risk altına giren İngiltere ve Fransa ile Nasır’ın bölgede güçlenmesinden endişe eden İsrail birbirleriyle anlaşarak Mısır’a saldırmıştır (Turan 2003, s. 152).

Süveyş Krizi’nin görünürdeki sebebi ise, ABD, İngiltere ve Dünya Bankası tarafından oluşturulacak olan fonla yapılması düşünülen Asvan Barajı’na bu yardımın yapılmayacağı bildirilmesi şeklindedir (Türkman 2007, s. 238). Mısır’ın uluslararası arenadaki genel olumsuz tavrı, Mısır’ın Çin Halk Cumhuriyeti’ni tanıması, ABD Kongresi’ndeki Yahudi lobisinin bu yardıma karşı çıkması, güneyli Kongre üyelerinin Mısır’da artış gösteren keten üretiminin kendi üretimlerini zarar vermekte olduğu görüşünde olmaları gibi sebeplerle ABD, bu yardımın gerçekleştirilmesine karşı çıkmıştır (Yıldırım 2011, s. 595). Yardımın iptalinin ardından ise Nasır, Batı karşıtı tavrını şiddetlendirirken, 26 Temmuz 1956’da bu karar tepki niteliğinde kanalı millileştirdiğini açıklamıştır (McDermott 1998, p. 135).

29 Ekim 1956 tarihinde Mısır'a ilk saldırı İsrail tarafından gerçekleştirilmiş ve İsrail ordusu Sina Yarımadası ile Akabe Körfezi'ne doğru hızlıca ilerlemiştir. Üç devlet arasındaki anlaşmaya istinaden İngiltere ve Fransa ise 30 Ekim'de İsrail ile Mısır'a ultimatoma vererek iki devletin de Süveyş Kanalı'nın iki kıyısından 16 km. geriye çekilmesini istemiştir (Armaoğlu 2010, ss. 499-500). Her ne kadar İngiltere, Fransa ve İsrail'in planları başarılı olsa da, Mısır ve diğer Arap ülkelerinin SSCB ile yakınlaşabileceğinden ve SSCB'nin savaşı bir dünya savaşına taşıyabileceğinden endişe eden ABD duruma müdahale etmiş ve yaptığı baskılar neticesinde İngilizler ile Fransızlar bölgeden çekilirken (Fukuyama 1980, p. 6), İsrail de Sina Yarımadası'nda ele geçirdiği toprakları geri vermek zorunda kalmıştır. Bu olayın ardından İngilizler ile Fransızlar Ortadoğu'dan tasfiye edilmiştir (Turan 2003, s. 152).

Araplar açısından değerlendirildiğinde, Süveyş Krizi sürecinde antiemperyalist bir tutum sergileyen ve Süveyş Kanalı'nı millileştiren Nasır, Arapların kahramanı haline dönüşmüştür. İngilizler ve Fransızlar açısından değerlendirildiğinde ise, bu iki devlet ABD'nin askeri desteği olmaksızın bölgede eskisi gibi rahat bir şekilde hareket edemeyecek noktaya gelmiştir (Turan 2003, s. 152).

Süveyş Krizi'nin ardından Filistinliler ise Filistin'in kurtuluşunun Filistinlilerin silahlı mücadelesi ile mümkün olabileceğini düşünmeye başlamışlardır. Bu düşüncüyü benimseyen bir grup aydın tarafından ise Yaser Arafat önderliğinde 1959'da Kuveyt'te El-Fetih örgütü kurulmuş ve silahlı mücadele başlatılmıştır (Koskas 1998, ss. 64-65).

2.2.2 Altı Gün Savaşı (1967)

1956'da yaşanan Süveyş Krizi'nin ardından Mısır ile İsrail arasında yeniden bir sıcak çatışmanın olmasını engellemek amacıyla, Kanada Dışişleri Bakanı Lester Pearson'ın önerisi doğrultusunda BM Barış Gücü kurulmuş ve Gazze Şeridi ile Sina yarımadasına konuşlandırılmıştır (Uslubaş ve Dağ 2007, s. 415). Mısır lideri Nasır ise 1960'larda BM Barış Gücü'nün bölgeden çekilmesini istemiş, çekilmenin ardından ise İsrail ile Mısır birbirlerini gözlemeye başlamıştır (Sander 2006, s. 535).

1960'lı yıllarda Araplar, İsrail ile yeni bir savaşa girişme isteği içerisinde olmuşlardır. Arapların bu isteklerinin ve İsrail'i bu konuda kışkırtmalarının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. İlk olarak Mısır lideri Nasır, 1948 ve 1956'daki savaşlarda alınan yenilgilerin intikamını almak istemektedir. Her ne kadar Süveyş Krizi'nde ABD'nin müdahalesi neticesinde İsrail geri çekilmiş olsa da, İsrail'in Akabe Körfezi'nde deniz ulaşımını kendi çıkarları ile uyumlu şekilde düzenleyebilir hale gelmesi İsrail'in savaştan karlı bir şekilde çıkmasını sağlamıştır. İkinci olarak SSCB; Mısır ve Suriye'yi 1956 sonrasında ciddi bir şekilde silahlandırmış olup, bu doğrultuda hem Mısır ve Suriye hem de SSCB olası bir İsrail savaşında kazanacaklarını düşünmüştür. Üçüncü olarak ise Araplar, Vietnam Savaşı'ndaki zor durumu nedeniyle ABD'nin İsrail'e gerekli desteği sağlayamayacağına inanmıştır (Armaoğlu 2010, s. 702).

Arapların bu düşünceleri yanında İsrail ise kendi güvenliği bakımından bir tehdit olarak algıladığı Nasır'ı tasfiye etme endişesi içerisinde olmuştur. Bu hususta 1966 sonunda ortaya çıkan İsrail-Suriye gerginliği önemli bir fırsat olarak görülmüştür. İktidarı elinde bulunduran Baas Partisi'nin solcu kanadının Suriye'de darbe gerçekleştirerek yönetimi ele geçirmesinin ardından Suriye'nin İsrail sınırında da olaylar çıkmış, bununla birlikte yeni Suriye yönetimi Nasır'ı İsrail'e yumuşak politikalar uygulamakla suçlamıştır (İbas 2005, s. 72). Suriye ile İsrail arasındaki sınır çatışmaları hususunda her iki ülke e birbirini BMGK'ya şikayet etmiş, ancak Güvenlik Konseyi'nde SSCB'nin Suriye yanlısı bir politika takip ederek alınacak kararları veto etmesi, bu çatışmaları bitirecek etkili bir kararın alınamamasına sebebiyet vermiştir (Arı 2008, s. 305).

Suriye-İsrail çatışmasının yaşandığı esnada Filistinli Araplar da kendilerini Arap-İsrail çatışmasına dahil etmişlerdir. Filistin dışında mülteci biçiminde yaşamlarını sürdürmekte olan Filistinliler 2 Haziran 1964'te bir araya gelmek suretiyle I. Filistin Kongresi'ni gerçekleştirmiş ve bu kongre neticesinde Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulmuştur (Hamid 1975, p. 90). Kongrede 33 maddeden oluşan Filistin Milli Misakı kabul edilmiş olup, buna göre İsrail kurulmadan evvel İngiliz manda idaresi altındaki Filistin toprakları Filistinlilerin anavatanı olarak kabul edilmiş ve Filistin topraklarının İsrail işgalinden kurtarılması hususunda silahlı mücadele öngörülmüştür. Bununla

birlikte, Filistin topraklarının tamamıyla kurtuluşunun yerine geçecek her türlü çözüm önerisi de kongrede reddedilmiştir (Armaoğlu 2010, s. 703).

Yayımladığı bir bildiri ile İsrail Devleti'ni tanımadığını bildiren FKÖ, Filistin için mücadele edeceğini açıklamış ve FKÖ içerisinde kurulan El-Fetih vasıtasıyla Suriye'ye askeri destekte bulunmuştur (Armaoğlu 2010, s. 843). Filistinlilerin en önemli başarılarından biri şeklinde değerlendirilmekte olan FKÖ, Filistinli muhtelif grup ve partileri tek bayrak altında toplarken, Filistin toplumunun tek ve yasal temsilcisi olmuştur. Uluslararası alanda da Filistin toplumunu temsil eden FKÖ, Filistin toplumunun kendi kaderini tayin etmesine ilişkin haklarının tanınması konusunda da önemli kazanımlar elde etmiştir. FKÖ'nün İcra Kurulu Başkanı, Filistin toplumunun da başkanı şeklinde kabul edilmektedir (Bender 1998, ss. 88-91).

1965'te Suriye-İsrail sınır çatışmasına Ürdün de müdahil olmuş, El-Fetih'in faaliyetleri neticesinde çatışmaların artması Ürdün'ü rahatsız ederken, Ürdün Kralı Hüseyin El-Fetih'in bölgedeki faaliyetlerini durdurmuş, El-Fetih ise mücadelesine Suriye içerisinde devam etme kararı almıştır (Türel 2009, s. 166).

22 Mayıs 1967 tarihinde Mısır lideri Nasır Tiran Boğazı'nı önce İsrail'e, iki gün sonrasında ise tüm devletlere kapamış, bu şekilde İsrail'e denizden gelebilecek olan yardımların önüne geçmeyi düşünmüştür (Armaoğlu 2010, s. 705). İsrail ise sınırlarında bekleyen Arap ordularının kendilerinden üç kat fazla olduğunu bildiğinden, işgali beklemek yerine sürpriz bir saldırıda bulunmayı tercih etmiştir. 5 Haziran'da Mısır hava üslerine yapılan saldırı başarılı olmuş ve hava üstünlüğünü sağlayan İsrail, Mısır birliklerini kolayca geri püskürtebilmiştir. Altı günün sonunda ise ateşkes sağlanırken; Gazze Şeridi ile Sina yarımadasının tamamı, Batı Şeria, Kudüs ve Suriye'nin elinde bulunan Golan Tepeleri, İsrail tarafınca ele geçirilmiştir (Süer ve Atmaca 2006, s. 44). Yaşanan bu savaş neticesinde İsrail'in Araplara karşı kazanmış olduğu kesin zafer ve topraklarını savaş öncesine dört katı genişletmiş olması, 1967 Savaşı'nı Arap-İsrail çatışması bakımından bir dönüm noktası haline getirmiş ve çatışmaya farklı boyutlar kazandırarak, sonuçlarını günümüze değin getirmiştir (Armaoğlu 2010, s. 701). Savaş neticesinde Mısır'ın bölgedeki etkili konumu sarsılırken, Hartum'da gerçekleştirilen

Arap Zirvesi'nde bir araya gelen Arap ülkeleri liderleri, İsrail'e yönelik tutumlarını İsrail'i tanımama, İsrail ile görüşmeme ve barış yapmama şeklinde belirlenmişlerdir (Süer ve Atmaca 2006, s. 44).

Altı Gün Savaşı sonrasında Pan-Arabizm düşüncesi tamamıyla çökerken, Filistin kimliği ön plana çıkmaya başlamış, Filistinli pek çok grup da FKÖ çatısı altında faaliyet gösterir hale gelmiştir. FKÖ'nün BM'de gözlemci sıfatı ile yer almasının ardından, Filistin halkı nezdinde de tek ve yasal temsilci şeklinde tanınmaya başlanmıştır (Bozarslan 2010, s. 79). Altı Gün Savaşları'nın ardından Filistinliler, Filistin sorununun kendileri dışındaki devletler tarafından çözülemeyeceğini düşünerek İsrail işgali altında bulunan Batı Şeria ile Gazze'de direniş üsleri kurmaya başlamıştır (Turan 2002, s. 82). Bu direniş örgütlerinin etkinliğinden rahatsızlık duyan İsrail ise 21 Mart 1968'de Batı Şeria'da bulunan Karamah Mülteci Kampı'na saldırmış, ancak önemli kayıplar vermek suretiyle geri çekilmiştir. Yaser Arafat önderliğindeki El-Fetih'in bu başarısı neticesinde Arap Devletleri'nin Arafat'a bakışları da değişime uğramış, 1968 yılında FKÖ'ye dahil olan Arafat, FKÖ başkanlığına getirilmiştir (Turan 2002, s. 168). Böylece 1968'e değin Arap Devletleri tarafınca yönetilmiş olan FKÖ, artık Filistinli direnişçiler tarafınca yönetilmeye başlanmıştır. Yeniden yapılanan FKÖ içerisinde pek çok grup, örgüt, kuruluş, sendika, dernek vs. yer alırken, bunların temsilcilerinden meydana gelen bir Merkez Konsey tarafınca idare edilen FKÖ içerisinde en etkili örgüt ise Arafat tarafınca kurulmuş olan El-Fetih olmuştur (Öner 2006, s. 75).

2.2.3 Yom Kipur Savaşı (1973)

Altı Gün Savaşı sonrasında BMGK tarafından kabul edilen 242 sayılı kararda İsrail'in savaş öncesi sınırlarına geri dönmesi öngörülmüş olup, bu kararlar bölge devletlerinin egemenlik hakları ile toprak bütünlüklerinin muhafaza edilmesi hedeflenmiştir. Ancak savaş neticesinde herhangi bir barış antlaşması imzalanmadığı gibi, BM kararı da uygulanamamıştır (Özkoç 2009, s. 174).

Altı Gün Savaşı neticesinde İsrail'in elde ettiği zafer, İsrail'in ele geçirdiği stratejik noktaların ve Kudüs'ün diplomatik yollarla geri alınamaması gibi sebepler Araplarda

büyük bir utanç ve kızgınlık konusu olmuştur (Armaoğlu 2010, s. 709). Nasır sonrası 1970 yılında Mısır'da yönetime gelen Enver Sedat ise, İsrail ile bir savaşa girişmek suretiyle Altı Gün Savaşı'nda kaybedilen Arap onurunu yeniden elde etmeyi istemiştir (Özmen 2002, s. 76). En başta İsrail ile diplomatik ilişkiler vasıtasıyla anlaşabileceğini düşünen Sedat, Sina yarımadasının yarısını İsrail'den geri istemiş, ancak İsrail bu teklifi kabul etmemiştir (Armaoğlu 2010, s. 860). İsrail ile diplomasi vasıtasıyla anlaşamayacağını gören Sedat, bu doğrultuda kendisini Arap dünyasına ispatlamak üzere İsrail'e karşı geniş çaplı bir saldırı planı hazırlamıştır (Sander 2006, s. 537).

1973 sonbaharında Mısır ile Suriye, İsrail'e karşı ciddi bir savaş hazırlığına girerken, Sovyetler de bu iki ülkeye önemli desteklerde bulunmuştur. 6 Ekim 1973 tarihinde Araplar İsrail'i şaşırtıcı bir şekilde saldırıda bulunmuştur (Süer ve Atmaca 2006, s. 46). Yahudilerin Kipur bayramında İsrail'e gerçekleştirilen saldırıda, İsrail hemen karşılık vermiş, ancak Altı Gün Savaşı'na kıyasla önemli kayıplar vermiştir (Özmen 2002, s. 76). Saldırıların henüz başında Golan Tepeleri ile Sina yarımadasında bulunan İsrail kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak savaşın ikinci haftası itibariyle İsrail kuvvetleri önce Golan Tepeleri'ni Suriye'den geri almış, 16 Ekim'den sonra da Sina yarımadasındaki Mısır kuvvetlerini püskürtmüştür (Armaoğlu 2010, s. 128). Savaş neticesinde ise İsrail; stratejik açıdan güvenli sınırlara, ancak 3 milyonluk Yahudi nüfusunun içerisine 1,5 milyonluk Arap nüfusunun girmesi sonucunda güvenilir olmayan bir nüfusa sahip olmuştur (Sander 2006, ss. 538-539).

Yom Kipur Savaşı sonrası imzalanan antlaşmalar ile birlikte sınırlar yeniden düzenlenmiş ve taraflar arasında daha evvel gerçekleştirilememiş olan müzakere süreci de, ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger tarafından yürütülen mekik diplomasisi vasıtasıyla başlatılmıştır. Kissinger tarafınca yapılan arabuluculuk faaliyetleri neticesinde Mısır ve İsrail arasında 18 Ocak 1974'te Sina-I ve 1 Eylül 1975'te Sina-II antlaşmaları imzalanmıştır (Süer ve Atmaca 2006, s. 51). Bu antlaşmalar, Camp David Antlaşması'nın da temelini teşkil etmiştir (Akgün 2011, s. 1). Yapılan bu antlaşmalar neticesinde Süveyş Kanalı, Sina'da stratejik öneme haiz olan Milta ve Gidi geçitleri ile Abu Rudais petrol kuyuları Mısır'a bırakılmıştır. Mısır'ın ardından Kissinger, Suriye ile de görüşerek 31 Mayıs 1974'te Suriye ile İsrail arasında "Geri Çekilme Anlaşması"nın

imzalanmasını sağlamıştır (Süer ve Atmaca 2006, s. 50). Buna göre İsrail, 1967 Savaşı'nda ele geçirmiş olduğu Golan Tepeleri'ndeki Kunietra'nın gerisine çekilirken, Suriye-İsrail sınırına BM birliklerinin yerleştirilmesini de kabul etmiştir (Armaoğlu 2010, ss. 865-866). Bununla birlikte, BM Genel Kurulu tarafınca 14 Ekim 1974'te alınan 3210 sayılı kararla, ABD'nin karşı çıkmasına rağmen, Filistin toplumunun temsilcisinin FKÖ olduğu kabul edilmiş ve Filistin toplumunun temsilcisi sıfatıyla Genel Kurul toplantılarına çağrılmaya başlanmıştır (Halloum 1998, s. 172).

Yom Kipur Savaşı'nın asıl sonuçları küresel bazda ve ekonomik ağırlıklı olmuştur. Suudi Arabistan önderliğindeki petrol zengini diğer Arap ülkeleri; Japonya, Avrupa ve ABD'ye sağladıkları petrol arzını kısıtlayacaklarını açıklamış, bu durum uluslararası alanda ciddi endişelere sebebiyet verirken, petrol fiyatları da dört kat yükselmiştir. Dolayısıyla Arap-İsrail çatışmasının etkileri komünist blok haricinde, dünyanın hemen her tarafında hissedilir hale gelmiştir (Roberts 2003, s. 608).

Arap ülkeleri tarafınca uygulanan bu petrol ambargosu; Filistin lideri Yaser Arafat'ın BM Genel Kurulu'na (BMGK) davet edilmesi, BM'nin Filistin Kurtuluş Örgütü'ne gözlemci statüsü vermesi, 1975 yılında BM tarafından siyonizmin ırkçılık olduğu kararının alınması gibi sonuçlar doğurmuştur (Süer ve Atmaca 2006, s. 48). Bunlarla birlikte 22 Kasım 1974 tarihinde BM tarafından Filistin halkının herhangi bir dış müdahale olmadan kendi kaderini belirleme hakkı, bağımsızlık hakkı, milli idare hakkı ve haklarını geri almak üzere her türlü yolu kullanma hakkının kabulüne ilişkin karar alınmıştır. BM tarafından Filistin lehine ve İsrail aleyhine verilen her türlü karara karşılık ABD ise her daim İsrail'in yanında bulunmuş ve veto hakkını kullanarak İsrail'e karşı alınmış olan uluslararası yaptırım kararlarını önlemeye çalışmıştır (Aras 1997, s. 31). Bununla birlikte ABD, Araplar ile İsrail arasında her gerginlik ve çatışmanın, SSCB'nin Ortadoğu müdahalede bulunması için bir bahane oluşturduğunu göz önünde bulundurmaya başlamıştır (Greenville 2005, p. 462).

2.2.4 Camp David Antlaşması (1979)

Yom Kipur Savaşı sonrası gerçekleştirilen barış görüşmeleri sürecinde 1976'da Mısır ile Ürdün, BMGK'dan İsrail'in Filistin topraklarından çekilmesini ve Filistin'de bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasını istemişse de, bu tasarı ABD vetosu ile reddedilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda İsrail ise, Genel Kurul'a sunmuş olduğu tasarıyla Cenevre'de İsrail, Mısır, Ürdün ve Suriye devletlerinin katılımlarıyla bir barış konferansı düzenlenmesi önerisinde bulunmuştur. Ancak İsrail'in barış konferansına katılmasını istediği isimler arasında FKÖ'nün adı yer almamış ve İsrail, FKÖ ile asla aynı masada yer almayacağını, Filistinliler adına Ürdün'ün konuşabileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine ise barış konferansı girişimleri neticesiz kalmıştır (Ersan ve Doğan 2004, s. 96).

27 Haziran 1977 tarihinde ise ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından bir bildiri yayımlanmış olup, bildiri Filistin halkına Batı Şeria ile Gazze bölgelerinde bir vatan sağlanması fikri savunulmuştur. Arap ülkelerini memnun eden bu bildiri, İsrail tarafından ise endişe ile karşılanmıştır. Bu gelişmelerin üzerine 21 Kasım 1977 tarihinde Mısır lideri Enver Sedat, İsrail'e ziyarette bulunmuş, ardından İsrail Başbakanı Begin de Mısır'ı ziyaret etmiş ve bu ziyarette Filistin meselesi de görüşülmüştür. Sedat Batı Şeria ve Gazze'de bir Filistin Devleti kurulmasını önerirken, İsrail ise Filistinlilere özerklik teklifinde bulunmuş, ancak bu özerklik teklifini hiçbir Arap devleti kabul etmemiştir. Bunun üzerine Sedat, ABD'ye de bir ziyarette bulunarak, ABD'nin İsrail'e barış görüşmeleri hususunda baskı yapmasını istemiştir. ABD ise Ortadoğu'da geniş çaplı bir barışın zor olduğunu bildiğinden, öncelikle Mısır ile İsrail arasında bir barış antlaşması gerçekleştirilmesi ve Batı Şeria ile Gazze hususunda geçici bir düzenleme yapılması önerisinde bulunmuştur. Önerinin Sedat tarafından kabul edilmesi neticesinde ABD; Mısır ve İsrail'i bir araya getirmeyi başarmıştır. Mısır ile İsrail barış masasına oturmuş ve 17 Eylül 1978'de Beyaz Saray'da iki ülke arasında anlaşma sağlanmış, 26 Mart 1979'da Camp David Barış Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın bir bölümünde Filistin sorununun çözümüne ilişkin esasların nasıl olacağı da belirlenmiştir (Türel 2009, s. 225).

Camp David Antlaşması gereğince Mısır, İsrail'i resmen tanıırken; İsrail de ilk defa işgal ettiği bir topraktan geri çekilmiş, Sina yarımadasını Mısır'a iade etmiştir. Antlaşma

sonrasında İsrail, 29 Temmuz 1980 tarihinde işgal altında bulunan Doğu Kudüs'ü ilhak ettiğini ve Kudüs'ün İsrail'in birleşmiş ve bölünmez başkenti olduğunu ilan etmiştir (Armaoğlu 2010, s. 860).

Arap ülkeleri arasında o zamana kadar İsrail'e karşı en sert tutumu sergileyen devlet Mısır olduğundan, bu durum Arap ülkeleri arasında şok etkisi yaratmıştır. Bununla birlikte Mısır'ın İsrail ile barış antlaşması imzalayarak İsrail Devleti'ni diplomatik olarak tanımış olması, Mısır'ın 1990'lara değin Arap dünyası içerisinde dışlanmasına sebebiyet vermiştir. 1981 yılında da Sedat, Yom Kipur zaferi kutlamaları esnasında kendisine karşı düzenlenen bir suikast neticesinde öldürülmüştür (Turan 2003, s. 197). Diğer Arap ülkeleri bu antlaşmayı tanımamış, Mısır'ın Arap Ligi üyeliği askıya alınmış, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü'nden (OAPEC) de çıkartılmıştır (Hertz 2007, p. 2).

3. I. İNTİFADA'YA KADAR ABD DIŞ POLİTİKASINDA İSRAİL – FİLİSTİN SORUNU

Çalışmanın bu bölümünde, 1988 yılında başlayan I. İntifada'ya kadar tarihsel süreç içerisinde ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorununun yeri ve ABD'nin İsrail-Filistin sorunu ile ilgili stratejileri ile uygulamalarından bahsedilmektedir. Bununla birlikte, ABD'de lobicilik faaliyetlerinin dış politika alanı üzerinde önemli etkileri bulunmakta olduğundan, konunun daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için ABD'de bulunan Yahudi ve Arap lobileri ile bu lobilerin faaliyetlerinden de söz edilmektedir.

3.1 İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU ÖNCESİ

1776 yılında kurulmuş olan ABD, bu tarih sonrasında iktisadi gelişimini sağlayabilmek amacıyla Ortadoğu bölgesinde de ticari aktiviteler gerçekleştirmeye başlamıştır. Kuruluşunu takip eden ilk yıllarda henüz büyük devletler ile siyasal ve ekonomik mücadele edebilecek seviyede bulunmayan ABD, bu doğrultuda Avrupa kıtasından ziyade Ortadoğu bölgesinde misyonerlik faaliyetleri sergilemeye yönelmiştir. Bölgeye gönderilen Protestan misyonerler aracılığıyla Ortadoğu'da yaşamakta olan Hıristiyanlar üzerinde etki sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanında bölgede çeşitli konsolosluklar açma girişiminde bulunan ABD, bölgedeki ve sonradan bölgeye gelen Yahudiler ile de

temas kurmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Yahudilerin Filistin'e yerleşme isteğini gerçekleştirmek üzere de çeşitli çalışmalarda bulunan ABD, bu hususta Osmanlı ile de pek çok kez problemler yaşamıştır.

Ortadoğu'da sürdürdüğü faaliyetlerde Yahudileri devamlı olarak koruma gayretinde bulunan ABD, özellikle Kudüs'te açmış olduğu konsolosluk vasıtasıyla bölge Yahudileri ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu bağlamda ABD, Kudüs Konsolosluğu vasıtasıyla 1860'tan itibaren Filistin'de yaşamakta olan Osmanlı vatandaşı Yahudileri denetimi altına alabilmek üzere, Yahudilerin ABD tarafından korunmasını sağlayan "protege" isimli belgeleri dağıtma yoluna gitmiştir. Osmanlı'nın bu durumu öğrenip sert bir şekilde tepki göstermesi üzerine ise konsolos görevden alınırken, atanan yeni konsolos da aynı tutumu sürdürmeye devam etmiştir (Erhan 2001, s. 341).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, savaştan kaçan pek çok Yahudi, Osmanlı topraklarına sığınmış, ABD ise bu Yahudileri koruma altına alma çabasında bulunmuştur. Ancak Osmanlı, ABD'nin bu davranışına da sert bir tepki verince, ABD sadece Osmanlı vatandaşı statüsünde bulunmayan Yahudilere koruma belgelerini dağıtma yoluna gitmiştir. Balkanlarda süregelen savaşlarda Yahudilere yönelik uygulanmış olan sert tutumlar ile Balkanlar ve Doğu Avrupa'da yükselen antisemitizm sebebiyle Yahudiler, kitleler halinde bazı ülkelere göç etmiş, bu göçlerin önemli bir kısmı da Osmanlı'ya yapılmıştır. Osmanlı'ya doğru artan Yahudi göçü neticesinde Filistin topraklarının Yahudi yerleşimine açılması hususundaki faaliyetler de hızlanmıştır. Bu döneme değin İngilizler vasıtasıyla taleplerini Osmanlı'ya bildirme yoluna gitmiş olan Yahudiler, ABD'nin Yahudiler üzerindeki etkisinin arttığı bu dönemde, ABD'deki Yahudi toplumunun da giderek güçlenmesi neticesinde yönünü ABD'ye çevirmiştir. Bununla birlikte 1882'de ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayımlamış olduğu talimatta da Filistin'de Yahudi kolonisi kurulabilmesi ve Filistin'de Osmanlı'dan toprak satın alınması hususunda ABD'nin Yahudilere destek vereceği açıklanmıştır. Bu doğrultuda ABD tarafından sarf edilen çabalar neticesinde Yahudilerin Mezopotamya, Halep ve Asi nehri çevresine yerleşmelerine izin verilirken; Filistin topraklarına yerleşmelerine ise izin verilmemiştir. Osmanlı vatandaşı olan Yahudilerin Filistin'de toprak satın almaları yasak olduğundan ABD, bu Yahudilerin

Filistin'e yerleşmelerini sağlamak üzere onları ABD vatandaşlığına geçirmek suretiyle Filistin topraklarına yerleşmelerini sağlamıştır (Erhan 2001, ss. 346-347).

ABD'nin Yahudilere vermiş olduğu destek 20. yüzyılda da devam etmiştir. I. Dünya Savaşı öncesi ve esnasında ABD, Filistin topraklarının Yahudilere açılması ile Yahudilerin Filistin'e yerleşmesine destekte bulunmuştur. 1917 yılında İngilizler tarafından, Yahudilerin Filistin'de bir Yahudi kurmalarını öngören Balfour Deklarasyonu, 21 Eylül 1922 tarihinde ABD Kongresi'nde kabul edilmiştir (Hüseyin 2001, s. 189). Önceki bölümde detaylıca bahsedilmiş olan Balfour Deklarasyonu'nun ABD Kongresi tarafınca kabul edilmiş olması, ABD'nin Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi devletini açık bir şekilde desteklemekte olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte ABD, İngilizlerin bölgede attıkları adımları ve Filistin'de İngiliz himayesi oluşturulması fikrini benimseyip desteklemiştir (Bilgiç 2005, ss. 90-92).

I. Dünya Savaşı'nın bitmesini müteakiben Ortadoğu'dan çekilmiş olan ABD, 1920'li yıllarda ise bazı Ortadoğu ülkelerinde petrol konusunda çeşitli imtiyazlar elde ederek, bölgeyle iktisadi ilişkilerini geliştirmeyi sürdürmüştür. ABD'nin II. Dünya Savaşı'na değin iktisadi anlamda bölgeye karşı süren ilgisi, savaşın başlaması ile beraber daha da hissedilmeye başlanmıştır (Çevik 2005, s. 94).

3.2 İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞU SONRASI

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler ve iki kutuplu dünya düzeni içerisinde Soğuk Savaş sürecinin başlaması ile birlikte ABD dış politikasında Ortadoğu bölgesinin önemi giderek artmıştır. Bununla birlikte ABD, Ortadoğu politikası çerçevesinde Yahudilere olan desteğini de artırmıştır.

II. Dünya Savaşı öncesi ve esnasında yaşanan Yahudi soykırımı sürecinde Avrupa topraklarından ABD'ye gerçekleşen ciddi Yahudi göçü neticesinde ABD, Yahudilerin görüşleri ve taleplerine daha fazla eğilmeye başlamış ve bu doğrultuda Filistin sorunuyla yakından ilgilenmeye başlamıştır. ABD'de Yahudiler tarafından kurulan çeşitli örgütler, savaş sonrasında ABD'nin Yahudilerin Filistin'de yurt edinmeleri

hususunda destek vermesine yönelik olarak ABD yönetimini etkilemiştir. Bu doğrultuda, Amerika Yahudiler Komitesi ile dönemin ABD Başkanı Truman arasında gerçekleştirilen görüşme neticesinde Başkan Truman, Avrupa'da yaşamakta olan 100.000 Yahudi'nin Filistin topraklarına göç etmelerine izin verilmesi hususunda İngiltere'ye baskı uygulamış, fakat ABD'nin bu isteği İngilizler tarafından kabul edilmemiştir (Hüseyin 2001, s. 191). İngilizlerin ABD'nin istediğini reddetmesi üzerine Filistin topraklarında yaşayan Yahudiler tarafından İngiliz manda yönetimine yönelik askeri eylemler gerçekleştirilmiştir. Önceki bölümde bahsedilmiş olduğu üzere, bölgede şiddet olaylarının artması üzerine İngiltere, Filistin üzerindeki manda haklarını BM'ye devretmiş, bu bağlamda Yahudilerin Filistin topraklarında bir yurt edinmeye ilişkin çabaları yeni bir boyut kazanmıştır.

Manda hakkını İngiltere'den alan BM bünyesinde ABD tarafından desteklenen bir özel komisyon kurulurken, Araplar ve Yahudiler arasındaki sorunun çözümü hususunda oluşturulmuş olan komisyon, İsrail ve Filistin devletlerinin kurulmasına ilişkin bir öneri sunmuş, ABD ise bu öneriyi desteklemiştir. Bununla birlikte ABD, oylama esnasında ne şekilde oy kullanacakları belirli olmayan Liberya, Haiti, Filipinler ve Etiyopya üzerinde baskı kurmak suretiyle tasarıya evet oyu kullanmalarını sağlamıştır (Bilgiç 2005, s. 94).

Filistin topraklarında İsrail Devleti'nin kurulması hususunda bu şekilde açık bir destekte bulunmuş olan ABD, 14 Mayıs 1948'de ilan edilen İsrail Devleti'ni de resmen tanıyan ilk devlet olmuştur (Bilgiç 2005, s. 95). ABD, İsrail Devleti'nin kuruluşu ve yaşaması hususunda vermiş olduğu desteğin sebeplerini; İsrail'in bağımsızlığının korunması, Sovyet nüfuzunun genişlemesinin engellenmesi ve Batının bölgedeki kritik deniz ulaşım yollarının güvenliğini sürdürmek şeklinde açıklamıştır (Erdoğan 2005, s. 99).

İsrail'i Ortadoğu bölgesinde önem arz eden bir müttefiki görmüş olan ABD, bu yeni devlet ile kurulacak olan yakın ilişkilerin, Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini olumsuz etkileyebileceğini düşünmüş ve en başta İsrail'e karşı mesafeli bir tutum sergileme yoluna gitmiştir (Bilgiç 2005, s. 93; Karakoç 2003, s. 106). Bu doğrultuda, İsrail'in kuruluşunu müteakiben ortaya çıkan Arap-İsrail Savaşı'nda da mesafeli bir tutum sergileyen ABD, savaş esnasında bölgeye ilişkin olarak uygulamış olduğu silah

ambargosuyla İsrail'in de aleyhinde olan bir tavır sergilemiş (Bilgiç 2005, s. 95), fakat savaşın ardından İsrail'in BM üyesi olmasına destek olmuştur. Bu doğrultuda İsrail, 11 Mayıs 1949'da BM'nin 59. üyesi olmuştur (Aras 1997, s. 23). Ancak ABD, İsrail'e karşı mesafeli tutumunu bu süreçte sürdürmüş, aynı yıl ABD Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından düzenlenen "ABD'nin İsrail'deki Stratejik Çıkarları" isimli toplantıda İsrail'in yakın süreçte ABD açısından önemli bir üs olma özelliğinin oldukça düşük olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, İsrail'in 1951'de Ortadoğu Savunma Komutanlığı'nda yer alma arzusu da ABD tarafından geri çevrilmiştir (Stork 1988, s. 153).

1948'de İsrail'in kuruluşunun ardından 1953 yılına değin geçen süreçte, bahsedildiği üzere ABD'nin genel olarak İsrail-Arap sorunu hakkında tarafsızlık politikası uyguladığı ve çatışmanın bölgeye yayılmadan çözülmesi, bölgede istikrarın sağlanması ve bölgede ABD çıkarlarının artırılmasını amaçladığı ifade edilebilmektedir (Bilgiç 2005, s. 95). 1953 yılında ise ABD Başkanı Eisenhower, Sovyetleri çevreleme politikası takip ederken, Ortadoğu'da bulunan radikal unsurların Sovyetler ile işbirliğine gitmesini engellemek üzere İsrail karşıtı bir tavır sergilemiştir. 1953'te Banat Yaqip'ta gerçekleştirilmekte olan kanal yapımı esnasında Eisenhower, kanal inşaatının durdurulmasını istemiş, ancak İsrail'in inşaatı devam etmesi üzerine ABD, İsrail'e yönelik birtakım yaptırımlarda bulunmuştur. ABD tarafından İsrail'e gerçekleştirilecek olan 26,25 milyon dolarlık yardımın dondurulması üzerine İsrail, kanal yapımını askıya almıştır (Karakoç 2003, ss. 106-107).

1956 Süveyş Krizi öncesi ve esnasında da İsrail'e karşı mesafeli tutumunu sürdürmüş olan ABD, bu süreçte İsrail'in Sina ve Gazze'den çekilmediği sürece BM tarafından alınan kararları destekleyeceğini açıklamış ve bu hususta İsrail'e baskıda bulunmuştur (Karakoç 2003, s. 107). İsrail ise bunun üzerine ABD'nin isteklerini kabul etmiştir. Süveyş Krizi'nin önemli bir sonucu Eisenhower Doktrini olmuştur. Doktrin çerçevesinde ABD, Ortadoğu bölgesinde İngiltere ve Fransa'nın bırakmış olduğu boşluğu dolduracağını gösterirken, Sovyetlerin bölgedeki etkisini önlemek üzere Ortadoğu ülkelerine ekonomik yardımda bulunacağını açıklamış ve bu neticede Ortadoğu'nun en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir (Bilgiç 2005, ss. 97-98).

Süveyş Krizi'nin ardından ise Arap dünyasında milliyetçilik düşüncesinin yükselmesi ve bölgedeki Sovyet etkinliğinin artması üzerine ABD, İsrail ile olan ilişkilerini artırma kararı almıştır. Bu doğrultuda 1963'te ABD Başkanı Kennedy, Hawk uçaksavar füzelerinin; 1965'te ise ABD Başkanı Johnson, Skyhawk jetlerinin İsrail'e satışına izin vermiştir (Stork 1988, s. 153). Bununla birlikte 1964 yılında İsrail Başbakanı Levi Askol ABD'ye giderek ABD Başkanı Johnson ile ortak bir bildiri yayımlamış olup; bu bildiride ABD, İsrail'in bağımsızlığı ile toprak bütünlüğünü koruyacağını beyan etmiştir (Bilgiç 2005, s. 102).

1967'de yaşanan Arap-İsrail Savaşı'nın İsrail'in zaferi ile neticelenmesi üzerine ise ABD, İsrail'i Ortadoğu'da bölgesel bir güç şeklinde kabul etmiş ve bu durum, iki ülke arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olmuştur. Savaş sonrasında ABD, Ortadoğu'ya yönelik dış politikasında değişikliğe giderek, İsrail'i desteklemeye başlamış, günümüzdeki ilişkilerin temeli de bu dönemde atılmıştır (Özcan 2004, s. 353). Bölgede barışın tesis edilmesini isteyen ABD, 1967 savaşının ardından da İsrail ile Arap devletleri arasında etkin ve sürekli bir barış antlaşmasının sağlanmasına ilişkiler politikalar takip etmiştir. Bununla birlikte ABD, İsrail'i savaş sürecinde kazanmış olduğu topraklardan çekilmeye zorlamamıştır (Bilgiç 2005, s. 102).

1969 yılında ise ABD Başkanı Nixon, kendi doktrini çerçevesinde ABD'nin yeni Ortadoğu politikasını şekillendirmiştir. Bu doktrin kapsamında ABD, Ortadoğu'daki müttefiklerinden savunma hususunda daha aktif olmalarını isterken, müttefiklerine yönelik savunma yardımlarını da artırmıştır. Bununla birlikte, Filistin sorununun çözümü hususunda Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa'nın da içerisinde bulunacağı bir girişim başlatmıştır (Bilgin 2005, s. 103). 9 Aralık 1969'da İsrail-Arap sorununun çözümü hususunda önerilen Rogers Projesi kapsamında, Mısır ve İsrail arasında anlaşma yapılması, sonrasında da bu anlaşmanın BMGK'ya sunulması amaçlanmıştır. Proje çerçevesinde; İsrail-Mısır savaşının bitirilmesi, İsrail kuvvetlerinin Mısır topraklarından çekilmesi hususunda bir takvim oluşturulması, iki ülke arasında askerden arındırılmış bir bölgenin meydana getirilmesi, denizde seyrüsefer özgürlüğünün sağlanması ve mülteci sorununun adaletli biçimde çözümlenmesinden bahsedilmiştir

(Mansour 2016, s. 14). Mısır, sunulan projeyi reddederken; ABD'nin Sovyetlerle anlaşmak suretiyle dayatacağı bir barış planından kaygılanan İsrail ise barışa ilişkin bu girişimi desteklememiş, bu durum ise İsrail ile ABD ilişkilerinin gerilmesine sebebiyet vermiştir (Bilgin 2005, s. 104).

1967 savaşının ardından ABD, İsrail'e 50 adet F-4 savaş uçağı satarken, 1970 yılında Ürdün'de gerçekleşen Kara Eylül olayları sürecinde ise ABD ile İsrail arasındaki ilişkiler daha da artmıştır. Olaylar esnasında ABD'nin isteğı doğrultusunda İsrail, Ürdün sınırına asker yığmak suretiyle, Suriye'nin Filistinli gerillalara destek vermek üzere Ürdün'e yönelik gerçekleştirebileceğı muhtemel bir müdahalenin önüne geçmiştir (Dedeoğlu 2002, s. 68). Bu hamle üzerine Filistinli gerillalar Ürdün topraklarını terk etmek zorunda kalmış ve Lübnan'a geçmiştir. ABD'nin olaylar esnasındaki isteğini gerçekleştiren İsrail, 1973'te yaşanan Yom Kippur Savaşı sırasında da ABD'den açık bir destek almış, savaş sürecinde askeri mühimmat stokları tükenmekte noktasına gelen İsrail, ABD tarafınca oluşturulan hava köprüsü vasıtasıyla ABD'nin Avrupa Komutanlığı'ndan gönderilen askeri mühimmatlar sayesinde savaşı devam ettirebilmiştir (Atacan 2004, s. 353). ABD'nin İsrail'e savaş esnasında vermiş olduğı bu önemli askeri destek sayesinde İsrail, Arap ülkelerine karşı alacağı olası bir yenilginin önüne geçmeyi başarmıştır.

ABD ve İsrail arasındaki ilişkiler günden güne gelişme gösterirken, ABD'nin İsrail'e silah satışı da giderek artmıştır. 1968 ile 1970 yılları arasında ABD, İsrail'e 140 milyon dolarlık bir silah satışı gerçekleştiren, bu rakam 1971 ile 1973 arasında 1,2 milyar dolara, 1974 ile 1976 arasında 4,5 milyar dolara, 1977 ile 1979 arasında ise 5,2 milyar dolara yükselmiştir (Stork 1988, ss. 154-156).

ABD ile İsrail arasında 1971'de gerçekleştirilen anlaşma doğrultusunda, İsrail'in silah parçası üretmesine olanak verilmiştir. İsrail'e yönelik ABD'nin askeri yardımları ve silah satışları artarken, iki ülke arasında 30 Kasım 1981'de bir Anlaşım Memorandumu imza edilmiştir. Memorandum sonrasında ABD, İsrail'in askeri malzeme üretimini canlandırmak üzere İsrail'den 200 milyon dolarlık askeri malzeme satın almıştır. Bununla birlikte memorandum çerçevesinde, ABD'nin maddi yardım gerçekleştirdiğı

diğer ülkelerin de, bu yardımları İsrail’de kullanmalarına izin verilmiştir (Stork 1988, s. 167). Bununla birlikte, İsrail’e yaptığı yardımları kredi biçiminde veren ABD, 1985’ten itibaren ise İsrail’e yönelik tüm yardımlarını bağış adı altında yapmaya başlamıştır (Karakoç 2003, s. 109).

1970’lerde İsrail ile ABD arasındaki ilişkiler giderek gelişirken; 1973’te başlayan Mısır-İsrail Savaşı’nda İsrail’in askeri gücünü ispatlaması neticesinde Arap ülkeleri tarafından gerçekleştirilen petrol ambargosu sürecinde İsrail’in önemi ABD açısından giderek artmıştır. Gerek Sovyetlerin Mısır ile birtakım anlaşmalar imzalaması gerekse de Suriye ve Irak’ta sosyalist milliyetçi Baas’ın yönetime gelmesi neticesinde, bölgedeki dengelerin Sovyetler lehine değişebileceğini kaygısıyla ABD, bölgede güçlü ve güvenilir bir müttefike ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda İsrail, ABD’nin Ortadoğu çıkarları hususunda en önemli müttefiki durumuna gelmiştir (Karakoç 2003, s. 108).

1973 savaşının ardından ABD, Mısır’ın Arap ülkeleri üzerinde ağırlığı bulunduğu, Filistin sorununu barışçıl bir şekilde çözebilmek üzere öncelikle Mısır ile İsrail arasında barışın gerçekleşmesine yönelik bir politika izlemiştir (Yılmaz 2004, s. 181). Bu dönemde Ortadoğu’da hakimiyet kurmak üzere yoğun çaba gösteren ABD, İsrail ile Mısır arasındaki barış görüşmelerini düzenlemek suretiyle ilk kez bir Arap devletinin İsrail’i resmen tanımasını sağlamıştır. Bu bağlamda, ABD’nin destekleri neticesinde 1979’da İsrail ile Mısır arasında Camp David Antlaşması imzalanırken, bir Arap devleti olan Mısır, bu antlaşmayla İsrail’i resmen tanımıştır (Dedeoğlu 2002, s. 72). İki ülke arasında bu antlaşmanın imzalanması için ABD; Mısır’a bunun karşılığı olarak yıllık ortalama 2 milyar dolarlık yardım yapma taahhüdünde bulunmuştur (Karakoç 2003, s. 110). Bu durum ise ABD’nin İsrail’e ne denli önem vermekte olduğunu göstergesi niteliğindedir.

ABD Ortadoğu bölgesinde bu dönemlerde İsrail’in yanında İran ve Suudi Arabistan ile de yakın ilişkiler kurarak bölgedeki etkinliğini artırmaya çalışmıştır. Lakin 1979’da İran’da İslam Devrimi yaşanması neticesinde, o zamana kadar ABD’nin Ortadoğu’da önemli bir müttefiki konumunda olan İran’da ABD karşıtı bir yönetim kurulmuş olması, bölgede ABD bakımından bir güvenlik boşluğunun ortaya çıkmasına sebebiyet

vermiştir. Bu boşluğu kapatmak üzere ABD, bölgesel bir güç konumuna gelmeye başlayan İsrail ile olan ilişkilerini geliştirmeye yoluna giderek, İsrail’le savunma alanında işbirliği öngören bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma çerçevesinde ABD, İsrail’e silah yardımı yanında silah teknolojisi verilecek üst ülke statüsü vermiştir (Atacan 2004, s. 355). Bunun yanında ABD, yine 1979’da dünyanın çevresini 96 dakika içerisinde dolaşabilen ve yeryüzündeki nesnelere detaylı fotoğrafını çekebilen KH-11 adlı bir uyduyu İsrail’in kullanmasına izin vermiştir. Bu sayede İsrail; Suriye, Lübnan, Mısır ve Ürdün tarafından gerçekleştirilen her tür askeri hareketliliği takip edebilmekte ve bu hareketleri görüntüleyebilmektedir (Parlar 2002, s. 218).

ABD, İsrail’i askeri ve iktisadi bakımdan desteklediği gibi, siyasi açıdan da destekleme eğiliminde bulunmuştur. Bu doğrultuda, 1974’te gerçekleştirilen Rabat Arap Zirvesi’nde ABD, Filistin’in tek meşru temsilcisi şeklinde kabul edilmiş olan FKÖ’yü tanımama ve tecrit etme politikası gütmüştür. Ancak BM Genel Kurulu’nun 1974’teki 29. oturumu sırasında bağlantısızlar ve Sovyetler Birliği’nin başını çekmekte olduğu sosyalist ülkelerden meydana gelen 72 devlet tarafından hazırlanan karar tasarısı onaylanarak, Filistin halkının meşru temsilcisinin FKÖ olduğu BM tarafından kabul edilmiştir (Davydkov ve Fomin 1988, s. 17). Bu durumun ardından ABD, FKÖ’yü tecrit etme politikasından vazgeçerek; FKÖ’nün İsrail’i tanıması, BM’nin 242 sayılı kararını kabul etmesi ve terörizmi kınaması koşuluyla FKÖ’yü tanıyacağını belirtmiştir (Koçoğlu 2003, s. 114).

1981’de Reagan’ın ABD Başkanı olmasının ardından ABD’nin Sovyetler ile olan ilişkileri bozulurken, bu dönemde Yeni Muhafazakarların ABD dış politikası üzerinde egemen oldukları görülmektedir. Yeni Muhafazakarlar, Sovyetlerin bölgede yayılmasını engellemek üzere stratejik bir birliğin kurulması gerekliliğinden bahsederken; Dışişleri Bakanı Hague, Nisan 1981 tarihinde bu stratejik birlik için İsrail’e çağrıda bulunmuştur. Bunun üzerine ABD ve İsrail arasında stratejik bir anlaşma imzalanmış ve İsrail, ABD tarafından Ortadoğu’daki stratejik müttefiki şeklinde ilan edilmiştir (mansour 2016, ss. 22-23).

Reagan döneminde ABD'nin İsrail'e olan desteği daha da artmış ve ABD tarafından, İsrail'in Ortadoğu'nun güvenliği ve denetimi hususunda stratejik müttefik şeklinde görülmekte olduğu açıklanmıştır (Atacan 2004, s. 355). Bununla birlikte Reagan, daha önceki başkanların aksine İsrail yerleşimlerinin yasadışı olmadığını beyan etmiştir (Stork 1988, s. 160).

Reagan döneminde İsrail, ABD'den aldığı destekle birlikte, FKÖ gerillalarının konuşlanmış olduğu Lübnan'ın işgaline yönelik bir hareket başlatmıştır (Shlayim 2013, s. 378). Bu doğrultuda Batı Beyrut kuşatma altına alınmış, ardından Lübnan'daki mülteci kamplarında barınmakta olan Filistinli mülteciler de hedef alınmıştır. FKÖ'nün 12 Ağustos 1982 tarihinde Lübnan'ı terk etmeyi kabul etmesi üzerine ise İsrail'in kuşatması da sona ermiştir (Aras 1997, s. 43). Lübnan'dan çekilen FKÖ gerillaları, çeşitli ülkelere dağılmıştır (Dedeoğlu 2002, s. 70). ABD ise bu süreçte İsrail'in kuşatmasını resmen destelememekle birlikte, 26 Haziran 1982'de İsrail ve Filistin kuvvetlerinin Beyrut'u aynı anda terk etmesine ilişkin kararı veto etmek suretiyle İsrail'e destekte bulunmuştur (Chomsky 1993, s. 31). FKÖ'nün Lübnan'dan çıkmasının ardından 1988'de Ürdün Kralı Hüseyin, Ürdün'ün Batı Şeria'da bulunanlar da dahil olmak üzere bütün haklarından vazgeçtiğini açıklamış ve böylece İsrail-Filistin sorununda yeni bir dönem başlamıştır. Bunun ardından Yaser Arafat, ABD'nin de baskıları neticesinde 1988 yılında düzenlenen 19. Ulusal Kongre'de, İsrail'in varlığını kabul etmeyi kapsayan BM'nin 242 ve 388 sayılı kararlarını kabul ettiğini beyan etmiş, fakat FKÖ'nün terörizmi kınamadığı gerekçesiyle ABD, FKÖ ile resmi ilişkiler kurmayı reddetmiştir. FKÖ'nün bu koşulu da kabul etmesi sonucunda ise ABD ile FKÖ arasında resmi ilişkiler başlamıştır (Koçoğlu 2003, s. 115).

3.3 ABD'DE YAHUDİ VE ARAP LOBİLERİ

ABD'de baskı grupları ile lobicilik faaliyetlerinin gerek iç gerekse de dış politika üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu doğrultuda, çalışma konusunun daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için, çalışmanın bu kısmında ABD'de faaliyet gösteren Yahudi ve Arap lobilerinden bahsedilmektedir.

3.3.1 ABD’de Yahudi Lobisi

ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik dış politikasında İsrail ile yakın ilişkiler içerisinde bulunmasının temel nedenlerinden birisi ABD’de bulunan Yahudi lobisinin gücüdür. Bununla birlikte ülkedeki Hıristiyan Siyonistlerin Yahudilere verdikleri destekler de konu üzerinde etkili olmaktadır. Yahudi lobisi ile Hıristiyan Siyonistler bir yandan Amerikalı karar vericileri etkilerken, diğer yandan ise Amerikan kamuoyu üzerinde yönlendirici bir güce sahiptir (Ertosun 2012, s. 28).

Amerika kıtasına ilk Yahudiler, 1492 yılında İspanya’dan gelmiştir (Akcanbaş 2013, s. 37). İspanya’dan sürgün edilen bu Yahudiler, Hollanda sömürgesi durumundaki Brezilya’ya yerleşmiş, Brezilya’da Portekiz egemenliğinin başlamasının ardından Yahudiler kıtada çeşitli yerlere dağılmıştır. 1654 yılında ise Hollanda kolonisi durumundaki bugünkü New York’a Fransızlar tarafından ilk kez Yahudi sığınmacılar getirilmiştir. 1664’te ise bölgenin İngilizler tarafından ele geçirilmesi neticesinde, herhangi bir hakkı bulunmayan Yahudilere hem İngiliz vatandaşlarının hem de kıtadaki diğer kolonilerin faydalanmakta oldukları haklar tanınmıştır (Johnson 2001, s. 346). Varlıklarını gün geçtikçe güçlendiren Yahudiler özellikle liman şehirlerinde toplanmaya başlarken, 1701 yılında ise New York’ta nüfusun %1’ini teşkil eder hale gelmişler; silah, içki, demir, cam vb. maddelerin ticaretini yapmışlardır (Johnson 2001, s. 349).

Günümüzde ABD dış ticaretinin büyük bölümünün gerçekleştirilmekte olduğu New York, Yahudilerin başkenti olarak görülmüştür. Bazı Yahudi yazarları, ABD’yi Tevrat’ta bildirilen vaat edilen topraklar, New York’u ise Yeni Kudüs şeklinde nitelendirmişlerdir. Bu yazarlardan bir kısmı daha da ileri gitmek suretiyle Rocky Dağları’nın tepelerini Siyon Tepesi olarak isimlendirmişlerdir (Akcanbaş 2013, s. 40).

1776’da ABD’nin kurulmasını müteakiben Yahudilerin hakları genişlerken, ticari ve dinsel haklar yanında siyasi haklar da elde etmişlerdir. Çeşitli eyaletlerde Yahudilere siyasal yaşama katılım hususunda yasaklar getirilmiş olsa da, 1809’da Kuzey Carolina’da bir Yahudi avam kamarasına kabul edilmiş, bir başka Yahudi ise 1826’da Baltimore Kent Konseyi’ne seçilmiştir (Johnson 2001, s. 435). Yahudiler süreç

içerisinde ticari, dini ve politik anlamda örgütlenme yoluna giderken, Avrupa'dan ABD'ye Yahudi göçünün devam etmesi neticesinde Yahudi nüfusu sürekli artış göstermiştir. ABD İç Savaşı sürecinde ise Yahudilerin bir kısmı kuzeyi diğer kısmı ise güneyi desteklemiştir (Hertzberg 1989, p. 133).

ABD'de Yahudiler çoğalıp gelişirken, Avrupa kıtasında ise Yahudiler adına kötü gelişmeler kendisini göstermiştir. 1881'de Rusya'da Çar II. Alexander'a karşı düzenlenen suikastta Yahudilerin de yer aldığı ortaya çıkması sonucu, ülkede Yahudi düşmanlığı yükselmiş, antisemitizm bir devlet politikasına dönüşmüş, Rusya'daki Yahudilere yönelik saldırılar başlamıştır. Bu neticede 1881 ile 1914 yılları arasında Rusya ve Doğu Avrupa'dan ABD'ye 2,5 milyon Yahudi göç etmiştir (Johnson 2001, s. 434).

I. Dünya Savaşı'nın başlamasını müteakiben, Amerika'daki Yahudi cemaati savaş mağdurlarına yardım hususunda bir kampanya başlatmış, bu çerçevede Amerikan Yahudi Yardım Komitesi kurulmuştur. Savaş sürecinde ABD'li Yahudiler 63 milyon dolar yardım parası toplamış ve Avrupa'daki Yahudilerin işlerine daha önce hiç olmadığı kadar müdahil olmuşlardır. Paris Barış Konferansı sırasında Yahudi çıkarlarını temsil eden ABD'li Yahudiler, siyonizm akımında çok daha aktif rol oynamaya başlamıştır (Umerova 2006, s. 79).

II. Dünya Savaşı'na giden süreçte Avrupa'da Yahudi düşmanlığı günden güne artış gösterirken, gerçekleşen Yahudi soykırımı neticesinde ABD'de siyonizm hareketi de yükselişe geçmiştir. 1941'de ABD resmen savaşa dahil olurken, ABD'de bulunan Yahudi kuruluşları da çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu doğrultuda 1942'de New York'ta Biltmore Konferansı gerçekleştirilirken, konferans çerçevesinde hazırlanan programda Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması hususunda çalışmalar gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır (Armaoğlu 1991, s. 63). Konferans sonrasında 1943'te 32 Yahudi örgütünün temsilcisi, savaş sonrası Yahudi isteklerinin temsil edilmesi ve Filistin'de Yahudi devletinin kurulması hususlarında ABD Yahudi toplumunun oynayacağı rol hakkında karar vermek üzere bir araya gelmiştir. Toplantı neticesinde 1,5 milyon ABD'li Yahudi'yi temsil eden ve ABD çapındaki 64 Yahudi

örgütünden oluşan Amerikan Yahudi Konferansı kurulmuş olup, bahsi geçen örgüt aynı zamanda ABD’de Yahudi Lobisi’nin temelini teşkil etmektedir (Umerova 2006, s. 134).

ABD’de yer alan Yahudi lobisi, organizasyon yapısı ve finansal gücü ile ülkede bulunan diğer etnik lobilerden çok daha başarılı durumdadır. Yahudi lobisinin temel hedefi, ABD’nin, İsrail’in güvenliğini sağlamaya ilişkin politikalarını sürdürmesi ve bu doğrultuda İsrail’e daha fazla askeri ve iktisadi yardımın sağlanması şeklindedir (Arı 1997, s. 240). ABD’deki Yahudi örgütleri, ayda bir kez Amerikan Yahudi Örgütleri Başkanlar Konferansı çerçevesinde toplanmakta olup, aylık genel değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu şekilde ülkedeki Yahudiler, birbirleri ile koordineli biçimde çalışmalarda bulunmaktadır. Bununla birlikte Yahudi lobisi tarafından seçim dönemlerinde yapılan bağışların önemli bir kısmının ABD Kongresi’ndeki ulusal güvenlik ile dış politika konularına ilişkin komite üyelerine gitmesi de (Arı 1997, s. 244), Yahudilerin ABD dış politikasını İsrail lehine şekillendirmeye çalıştıklarının bir göstergesi niteliğindedir.

Mearsheimer ve Walt (2006, p. 30) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre, ABD dış politikasında Ortadoğu’ya ilişkin stratejilerin belirlenmesi hususunda ABD’nin ulusal çıkarlarından çok İsrail ile olan ilişkiler ön planda tutulmaktadır. Araştırmacılar bu durumun nedenini ise, ABD’deki İsrail lobisinin Amerikalıları ABD ile İsrail’in çıkarlarının özdeş olduğu hususunda inandırması şeklinde açıklamaktadır.

ABD’de Yahudi lobisi, yasama ile yürütme erkleri yanında medyayı da önemli şekilde etkilemekte olup, düşünce kuruluşları ile akademik kurumları da yönlendirebilmektedir. İsrail’i eleştirenleri antisemitizm ile suçlayan Yahudi lobisine muhalefet yapanların sesleri ise bu antisemitizm olgusu sebebiyle çok fazla çıkmamaktadır. Bununla birlikte ülkedeki Arap lobisi ise oldukça zayıf ve dağınık durumda olup, bu durum da Yahudi lobisinin etkinliğini artırmaktadır (Mearsheimer and Walt 2006, pp. 42-48).

Yahudi lobisi yanında, ABD’nin İsrail yanlısı bir Ortadoğu politikası gütmesini etkileyen faktörlerden birisi de, daha önce belirtilmiş olduğu üzere ABD’de bulunan Hıristiyan Siyonist grupların Yahudiler ile İsrail’e vermekte oldukları desteklerdir. Bu gruplar, Filistin’de Yahudiler tarafından kutsal olarak kabul edilen toprakların

Yahudiler tarafınca tamamen denetim altına alınmasının ardından bin yıllık bir Mesih Hükümdarlığı'nın başlayacağına ve bu vesileyle kendilerinin de cennete gideceklerine inanmaktadırlar (Kiracofe 2009, pp. 45-61). Özellikle Cumhuriyetçi Parti üzerinde etkili olan bu gruplar, George W. Bush döneminde gerçekleşen Irak Savaşı'nda ve İsrail'e verilen desteklerde de önemli derecede etkili olmuştur (Kiracofe 2009).

3.3.2 ABD'de Arap Lobisi

Arap lobisi ABD'de pek çok bakımdan başarılı bir lobi olarak nitelendirilmemektedir. Arap lobisi, tek bir Arap devletini temsil etmemekte olup, hemen her Arap devleti ABD'de kendi çıkarlarıyla ilgili lobi faaliyetlerini bizzat kiraladıkları lobi firmaları vasıtasıyla yürütmektedir. Bu sebeple, bu lobi firmaları sadece ilgili devleti ilgilendirmekte olan konularda lobicilik faaliyetleri yürütmektedir (Arı 1997, s. 251).

ABD'de Arap lobisi şeklinde isimlendirilmekte olan örgütler, genel olarak Arap-İsrail çatışması ile Filistin sorunu konularında faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu lobi kuruluşlarının başında bulunanlar ise genellikle Filistin kökenli veya Hıristiyan Araplar olmaktadır (Arı 1997, s. 252).

Arap lobisinin en önemli zayıf noktası, dağınık olması ve Araplar adına faaliyet göstermekte olan yurt çapındaki örgütlerin organizasyon bütünlüğünden yoksun olmalarıdır. Bu örgütlerin birçoğu birbirleri ile mücadele halindedir. İsrail lobisinde çok sayıda Yahudi örgütü olmasına rağmen bu örgütler arasında görüş farklılıkları yaşanmaması önemli bir avantaj olarak değerlendirilirken, Arap lobisi bakımından ise aynı şeyi söylemek mümkün olmamaktadır. Arap lobisi içerisinde yer alan örgütlerin bir kısmında Müslümanlar bir kısmında ise Hıristiyanlar egemen iken, bu örgütlerden bazılarının ise İsrail ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Arap lobisinin Yahudi lobisine göre başka bir dezavantajı, ABD'de yaşayan Arap sayısının Yahudi sayısından oldukça az olmasıdır. Bunun yanında Yahudilerin siyasi katılımları da Araplara göre oldukça yüksek orandadır. Bununla birlikte Yahudiler, seçim kampanyası dönemlerinde Araplara göre oldukça cömert olmakta ve belli adayları desteklemektedirler (Arı 1997, ss. 256-257).

4. I. İNTİFADA SÜRECİ VE SONRASINDA ABD’NİN İSRAİL-FİLİSTİN POLİTİKASI

1987 yılında Filistin’de I. İntifada sürecinin başlamasıyla birlikte İsrail-Filistin sorunu başka bir boyuta ulaşmış olup, sürecin devamında Soğuk Savaş’ın da sona ermesi ile birlikte tek küresel güç konumuna dönüşen ABD, Filistin meselesinin barışçıl bir şekilde çözümü hususunda pek çok girişimde bulunmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümünde I. İntifada ile II. İntifada arasında yaşanan süreçte ABD öncülüğünde Filistin meselesinin çözümü hususunda atılmış olan adımlar ve bu adımların sonuçlarından bahsedilmektedir.

4.1 BİRİNCİ İNTİFADA SÜRECİ

8 Aralık 1987 tarihinde Gazze’de dört Arap işçinin bir İsrail askeri kamyonu tarafınca ezilmek suretiyle öldürülmesi üzerine, 9 Aralık 1987 tarihinde binlerce Filistinlinin katılımı ile protesto gösterileri gerçekleştirilmiş, bu gösteriler kısa zamanda büyük bir

sivil ayaklanmaya dönüşmüştür. Bu sivil ayaklanmaya, Arapça dilinde başkaldırı anlamına gelen “İntifada” ismi verilmiştir (Boran 2006, s. 162).

Gerçekleşen İntifada'nın temel olarak iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, Arap ülkelerinin 1980'lerde Filistin sorununa olan ilgilerinin azalmış olmasıdır. Bu durum Filistinlilerin kendilerini yalnız hissetmelerine sebebiyet vermiştir (Özkan 2009, ss. 95-96). İkinci sebep ise, İsrail'in Filistinlileri göçe zorlama maksadıyla gerçekleştirdiği nedensiz yere gözaltına alma, uzun süreli tutukluluk, ek vergi koyma ve çok sıkı güvenlik kontrolleri gibi uygulamaların Filistinlilerde ciddi düzeyde bir tepkiye sebebiyet vermesidir (Cleveland 1994, pp. 424-425).

O dönemde Tunus'ta bulunan FKÖ yönetiminin doğrudan bir yönlendirmesi olmaksızın halk tarafınca gerçekleştirilen ayaklanma en başta İsrail askerlerine taş atılması şeklinde vuku bulmuştur. Daha sonra ise ayaklanma büyürken, FKÖ'nün yerel önderleri tarafından meydana getirilen Birleşik Ulusal Liderlik tarafınca yönlendirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda ayaklanma; genel grev, sokak gösterileri ve İsrail askerlerine molotof kokteyli atma gibi eylemleri kapsayacak biçimde tüm Filistin'de genişletilmiştir. İsrail güvenlik güçleri ayaklanmayı bastırma hususunda zorlanırken, oldukça sert tedbirler almıştır (Gilbert 2008, pp. 525-526). İntifadanın başlangıcından Ağustos 1989 tarihine değin İsrail güçleri tarafından 714 Filistinli öldürülmüş olup, bunların %20'si 16 yaş altında bulunan çocuklardan oluşmaktadır. İsrail'in bu şekilde ayaklanmaları aşırı şiddete başvurarak bastırmaya çalışması, uluslararası toplumun tepkisini almasına sebebiyet vermiştir. İsrail tarafından işgal edilmiş olan topraklarda yaşamakta olan Filistinlilerin sınır dışı edilmeleri neticesinde ise İsrail'e olan tepkiler daha da artmıştır (Öner 2003, s. 137).

Ayaklanmanın giderek büyümesi neticesinde Arap devletlerinin çağrısı ile BM Güvenlik Konseyi toplanmış ve 22 Aralık 1987 tarihinde ABD'nin çekimser kaldığı 605 sayılı karar alınmıştır. Bu karar çerçevesinde İsrail'in sivillere yönelik gerçekleştirdiği eylemlerin onaylanmadığı belirtilirken, Tel Aviv hükümetine bir an evvel 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin sivillerin korunması ile ilgili hükümlerine uyma çağrısında bulunulmuştur. Birleşik Ulusal Liderlik ise 14 Ocak 1988 tarihinde İntifada'nın amaç ve

isteklerini belirten “14 Nokta” isimli bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride İsrail’in Filistin topraklarını işgal durumunun sürdürülemeyeceği vurgulanmıştır (Cleveland 1994, p. 427).

İntifadanın genişlemesi ve İsrail’in şiddet kullanımı sonrasında Mısır lideri Hüsnü Mübarek, İsrail ile Filistin arasında ABD’nin de onayını da almak suretiyle arabuluculuk görevi üstlenerek, Ocak 1988 tarihinde resmi barış önerilerinde bulunmuştur. Mısır’ın sunduğu öneride; İsrail’in yerleşim faaliyetlerini durdurması, şiddet eylemlerine altı ay süreyle ara verilmesi, Filistinlilerin temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, uluslararası gözetim altında seçimlerin gerçekleştirilmesi, bölgede uluslararası bir gücün varlığı ve İsrail’in Filistinli iki kişiyi görüşmeci olarak kabul etmesi hususları yer almıştır (Aras 1997, s. 59).

1991 yılında duran ve 1993 yılında da tamamen biten (Altuğ 2010, s. 155) I. İntifada’nın Filistin sorunu hususunda önemli birtakım sonuçları olmuştur. İlk olarak, işgal altında bulunan Filistinliler arasındaki görüş farklılıkları geri plana itilmiş, Filistin halkının tek ve meşru temsilcisinin FKÖ olarak kabul edilmesi hususunda ilerleme sağlanmıştır (Erhan 2006, s. 151). İkinci olarak, uluslararası kamuoyunda Filistinlilere yönelik sempati artmış ve İsrail’e yönelik ciddi bir tepki ortaya çıkmıştır. Üçüncü olarak, işgal altında bulunan topraklarda yaşamakta olan Filistinlilerin barışa ve bağımsız bir devlete özlemini daha iyi görme olanağı elde eden FKÖ yönetimi, barışçıl bir çözüm hususunda gerekli olan adımları atmaya başlamıştır (Cleveland 1994, p. 427).

4.2 FİLİSTİN DEVLETİ’NİN İLAN EDİLMESİ

Ürdün Kralı Hüseyin, 1 Ağustos 1988 tarihinde Ürdün’ün Batı Şeria’ya yönelik bütün hukuksal ve idari hak ve yükümlülüklerinden vazgeçmiş olduğunu beyan etmiş ve sürgündeki FKÖ tarafından bir hükümet kurulması halinde bu hükümeti tanıyacağını ve destekleyeceğini ifade etmiştir (Arı 2008, s. 459).

12-15 Kasım 1988’de Cezayir’de toplanan Filistin Ulusal Konseyi (FUK), 15 Kasım tarihinde başkenti Kudüs olan sürgünde bağımsız bir Filistin Devleti’nin kurulmuş

olduğunu ilan etmiştir. Bununla birlikte, Devlet Başkanı olarak Yaser Arafat, Dışışleri Bakanı olarak ise Faruk Kaddumi belirlenmiştir (Halloum 1998, s. 239). FUK tarafından yayımlanan Bağımsızlık Bildirgesi çerçevesinde; Filistin'in Milletler Cemiyeti'nin 22. maddesi ve Lozan Antlaşması'na göre Araplara bırakılmış eski bir Osmanlı vilayeti olduğu öne sürülürken, devletin ilanı ise BM Genel Kurulu'nun 1947 yıl ve 181 sayılı taksim kararına dayandırılmıştır. Bunun yanında devletin; Arap Birliği yasaları ile BM ilke ve amaçlarına bağılılığı vurgulanmış, siyasi bakımdan ise Bağılantısızlar Hareketi'nin ilke ve politikalarına göre hareket edileceği açıklanmıştır (Armaoğlu 2010, s. 860).

FKÖ lideri Arafat, devletin ilanının ardından devletin tanınmasını sağlamak üzere uluslararası alanda diplomatik çabalarda bulunmuş, ABD ise FKÖ ile iletişime geçmek üzere önceden ileri sürmüş olduğu şartları yinelemiştir. Arafat ise BM Genel Kurulu'nda 13 Aralık 1988'de gerçekleştirdiği konuşmada, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları ile İsrail'in var olma hakkını tanıdıklarını ve terörizmi kınadıklarını beyan etmiştir. Arafat'ın bu adımı ABD tarafınca memnuniyet ile karşılanırken, ABD Başkanı Reagan ise 14 Aralık'ta yapmış olduğu açıklamada, ABD'nin FKÖ ile iletişime geçmek üzere talep etmiş olduğu koşulların gerçekleştirildiğini ve Dışışleri Bakanlığı'na FKÖ temsilcileri ile temasa geçmeleri hususunda talimat verdiğini bildirmiştir. Bu doğrultuda, FKÖ'nün uluslararası arenadaki etkinliği ile barış görüşmeleri içinde yer bulabilmesi açısından yeni bir sürece girilmiş olup (Armaoğlu 2010, s. 860), ABD ile FKÖ arasında resmi görüşmeler başlamıştır.

20 Ocak 1989 tarihinde ABD Başkanı olarak göreve başlayan George Bush döneminde İsrail ile ABD arasındaki ilişkiler, önceki başkan Reagan dönemine göre gerileme yaşamıştır. İsrail'in yayılmacı politikasından vazgeçmesi hususunda tavsiyede bulunan Bush, Kudüs'ü de İsrail tarafınca işgal edilmiş bir bölge şeklinde nitelendirmiş, bu doğrultuda iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmiştir (Bilgiç 2005, s. 109).

İntifada ve sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde ABD'nin Filistin sorunu konusundaki görüşü, Filistin lehine olumlu ve aşamalı bir şekilde vuku bulmuştur.

Shultz girişimi sürecinde FKÖ, Filistin'in temsilcisi olarak tanınırken, Shultz tarafından Ortadoğu'ya dört ziyaret gerçekleştirilmiş, ancak bu ziyaretlerde başarılı neticeler elde edilememiştir. 6 Şubat 1989'da ise James Baker tarafından beş bentten meydana gelen yeni bir girişim açıklanmıştır. Baker Planı şeklinde de isimlendirilen bu girişim tarafınca Filistin-İsrail barış görüşmelerinin Kahire'de yapılması hususunda taraflar davet edilmiştir. Lakin 30 Mayıs 1990'da Tel Aviv'de gerçekleştirilmiş olan silahlı saldırının ardından İsrail, FKÖ ile herhangi bir barış görüşmesi gerçekleştirilmeyeceğini açıklamıştır (Mansour 2016, ss. 24-25).

4.3 MADRİD KONFERANSI

1990'lı yılların başlarında Ortadoğu'da barışın sağlanması hususunda uygun bir ortam meydana gelirken, bu dönemde uluslararası ve bölgesel gelişmeler ile tarafların tutumlarında yaşanmış olan değişimlerin bu durumun üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu dönemde Sovyetler Birliği gücünü kaybederken, Soğuk Savaş süreci de sona ermiştir. Muhtemel bir Ortadoğu barışının kendisi açısından pazarlık gücünü kaybettireceğinden ve Arap devletlerini de ABD ile işbirliğine yönelteceğinden her daim endişe duymuş olan Sovyetler, bu doğrultuda artık barışçıl çözümün önünde bir engel olmaktan çıkmıştır. Bununla birlikte Sovyet desteğini kaybeden Arap ülkeleri de barışa sıcak bakmaya başlamıştır (Arı 2008, s. 668).

Tek kutuplu dünya düzeninin lideri durumuna dönüşen ABD, dış politikada bu dönemde Ortadoğu sorununun çözümünü ana gündemine almış ve bu hususta uluslararası bir konferansın tertip edilmesi için çağrıda bulunmuştur. Bu doğrultuda ABD Dışişleri Bakanı James Baker tarafından mekik diplomasisi uygulanmak suretiyle bölge ülkeleri ziyaret edilerek, ülke liderleri konferansa katılmak üzere ikna edilmiştir (Uzgel 1991, s. 22).

Hem İsrail hem de FKÖ, Filistin sorunu hakkında barışçıl çözümü desteklemişlerdir. Arap ülkelerinin kendisini tanımasını ve uluslararası meşruiyetini artırmayı hedefleyen İsrail, bu ülkelerle barışmayı arzu etmiştir (Davutoğlu 2003, s. 8). Bununla birlikte İsrail; Hamas ve İslami Cihad gibi köktendinci örgütlerin Filistinliler arasında

güçlenmekte olduğunu fark ederek, bu örgütlerin yaratabileceği tehlikeye karşılık laik ve barış yanlısı FKÖ ile görüşmeyi istemiştir (Gilbert 2008, p. 562).

İntifada ile beraber Filistinlilerin barış taleplerini daha fazla dikkate alma eğilimi gösteren FKÖ'ye ve de Filistinlilere yönelik olarak, FKÖ'nün Körfez Krizi'nde Irak'ı desteklemesi sebebiyle, dünya çapında büyük bir tepki ortaya çıkmıştır (Turan 2003, s. 233). Bu doğrultuda FKÖ, ABD'nin Ortadoğu barışı hususunda sunacağı girişimlere itiraz edemeyecek bir duruma düşmüştür (Mansour 2016, s. 26). Bu neticede Körfez ülkelerinde çalışmakta olan birçok Filistinli sınır dışı edilmiş ve FKÖ'ye yönelik yardımlar durdurulmuştur. Kendi aleyhine yaşanan gelişmelerin artması üzerine FKÖ, uluslararası arenada bozulmuş olan imajı ve itibarını düzeltebilmek üzere barış sürecine daha pozitif bir şekilde yaklaşmıştır (Arı 2008, s. 672).

Arap ülkeleriye, İsrail'i artık ortadan kaldırmalarının mümkün bulunmadığını anlamıştır (Inbar 2000, p. 56). Arap ülkelerinin bu düşünceye kapılmalarının temel sebepleri ise; gerçekleşen Arap-İsrail savaşlarında İsrail'in askeri açıdan üstün olduğunun görülmesi, en büyük Arap askeri kuvvetine sahip olan Mısır'ın İsrail ile barışmış olması ve Tel Aviv hükümetinin elinde nükleer silahların bulunmasıdır. Bununla birlikte 1980'li yıllarda Arap devletlerinin dış politikalarında pan-Arap söylemin zayıflamış olması ve ulusal çıkarların ön planda tutulmaya başlanması da bu düşünce üzerinde etkili olmuştur (Uzgel 1991, s. 23).

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez Krizi ise ABD'nin bölgedeki gücünü ve etkinliğini artırmasını sağlamıştır. Körfez Krizi'ni bir fırsata çeviren ABD, Filistin sorununun çözümü hususunda Arap ülkelerinin önemli bir kısmının desteğini elde etme şansına sahip olmuştur. Soğuk Savaş sürecinde Sovyetler safında bulunan Suriye, Golan Tepeleri'ni yeniden kazanma karşılığında barış girişimi içerisinde yer alabileceğinin sinyalini vermiş, Suriye'nin içerisinde yer aldığı bir barış girişimine İsrail'in de sıcak bakabileceği öngörülmüştür. Körfez Krizi sürecinde ABD'nin telkinleri çerçevesinde savaşa dahil olmayan İsrail, önemli ölçüde güven sağlamakla birlikte, ABD'nin taleplerine olan direnci de oldukça azalmıştır (Aras 1997, ss. 87-89).

6 Mart 1991'de ABD Başkanı Bush tarafından ABD Kongresi'nde gerçekleştirilen konuşmada, Filistin meselesinin BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 kararları çerçevesinde sona erdirileceği ve daimi, adil bir barış gerçekleştirileceği açıklanmıştır. Bush'a göre barış, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 kararları ile barış karşılığında toprak ilkesine dayanmakta olup, Bush bu konuşmasında Filistin ile İsrail tarafını Madrid Konferansı'na davet etmiştir. Bush'un bu girişiminin ardından James Baker Ortadoğu'ya sekiz ziyarette bulunmuş, 12 Mart 1991 ve 20 Nisan 1991 tarihleri arasında Kudüs'te bulunan ABD Başkonsolosluğu'nda İsrail ve Filistin temsilcileri ile çeşitli toplantılar gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Baker, İsrail Başbakanı Şamir'i Madrid Konferansı'na katılması hususunda ikna etmek üzere önemli çabalarda bulunmuştur (Mansour 2016, s. 26).

Madrid Konferansı'na yönelik ABD'nin girişimleri Mısır, Ürdün ve Körfez ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanırken, Temmuz 1991'de ABD Başkanı Bush, James Baker aracılığı ile Suriye lideri Hafız Esad'a BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 kararlarının uygulanacağını ve İsrail'in Golan Tepeleri'ni kendi topraklarına ilhak etmesi durumuna karşı olduğunu beyan eden bir mesaj göndermiştir. Bu açıklamayı tatminkâr bulan Suriye de Madrid Konferansı'na katılmayı kabul etmiştir. FKÖ de 18 Ekim 1991 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda Madrid Konferansı'na katılma kararı almıştır (Feldman and Shikaki 2009, p. 9).

30 Ekim 1991 tarihinde ABD'nin girişimleri neticesinde Madrid'de Ortadoğu Barış Konferansı düzenlenmiştir (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 52). Konferansın öncesinde İsrail, FKÖ'nün konferansa katılımını kabul etmemiş olsa da, Filistinliler içerisinde seçilen temsilcilerin Ürdün heyetinde yer alması neticesinde sorun çözülmüştür (Aras 1997, s. 90). Konferans sürecinde hem çok taraflı görüşmeler hem de İsrail ile Suriye, Lübnan ve Ürdün-Filistin heyetleri arasında ikili görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 52). Madrid görüşmelerinin ardından önce Washington'da, ardından da Moskova'da gerçekleştirilen çok taraflı görüşmelerde kalıcı barışın sağlanmasına ilişkin konular ele alınmıştır (Gilbert 2008, p. 549).

Aralık 1991’de Washington’da gerçekleştirilen görüşmelerde Araplar (Suriye, Ürdün ve Filistin heyeti), barışa karşı toprak ilkesi uyarınca İsrail’den işgal ettiği topraklardan çekilmesini istemiş, İsrail ise bu isteği kabul etmemiştir. İsrail’in işgal ettiği topraklarda takip ettiği yerleşim politikası, bu toprakların yaklaşık yarısına yerleşim yerleri kurmak suretiyle 100.000 Yahudi’nin bu bölgelere yerleştirilmesi şeklinde vuku bulmuştur. Arap ülkeleri ile ABD, İsrail’den yerleşim politikalarına son vermesini istemiştir. İsrail ise bunu reddetmekle birlikte, Filistinlilerin Batı Şeria ile Gazze Şeridi’nde bir Filistin Devleti kurmalarını istememiştir (Öner 2003, s. 148).

Ocak 1992’de ise Moskova’da görüşmelerin üçüncü ayağı gerçekleştirilmiştir. Moskova görüşmelerinde, çok taraflı görüşmelerle ele alınacak konuların belirlenmesi ve çalışma gruplarının oluşturulması sağlanmıştır. Bu konular; su, çevre, ekonomik gelişme, mülteciler, silahlanma kontrolü ve güvenlik şeklindedir. İsrail, Arap ülkeleri, pek çok devlet ile BM, bu çok taraflı görüşmelerin katılımcıları olmuşlardır (Öner 2003, s. 148).

Madrid görüşmeleri neticesinde kararlaştırılan maddeler şu şekildedir (Bahlawan ve Salih 1998’den akt. Abualrob 2013, s. 40);

- i. BM Güvenlik Konseyi’nin 242 ve 338 sayılı kararlarının uygulanması hususunda müzakereler gerçekleştirilmesi,
- ii. Barışa yönelik topraklardan çekilme kararlarının uygulanması,
- iii. Filistin halkının temel siyasi ve meşru haklarının iade edilmesi,
- iv. Bölgedeki bütün ülke ve toplulukların, İsrail de dahil olmak üzere, barış ve güven içinde yaşamalarının sağlanması.

Madrid Konferansı, sorunlara çözüm bulunamadan askıya alınmış olup, bunun temel nedeni ise 1992’de ABD’de başkanlık seçimleri gerçekleştirileceğinden ABD’nin barış sürecine etkisinin azalması şeklindedir. Bununla birlikte aynı yıl İsrail’in bazı HAMAS ve İslami Cihat üyelerini sınır dışı etmesi de, Madrid sürecini sonlandıran önemli bir etken olmuştur. Bu olumsuz sonuçlar yanında Madrid sürecinin iki taraf için çeşitli kazanımlar yaratmış olduğu da söylenebilmektedir. Madrid sürecinin İsrail’e katkısı, barış sürecinde Araplarla masaya oturduğundan, bir uluslararası meşruiyet elde etmiş

olmasıdır. Filistinlilere katkısı ise, problemlerini diğer Arap ülkelerinin yardımları olmadan savunmaları neticesinde elde ettikleri diplomatik tecrübe şeklindedir (Sönmez ve Kalaycı 2003, ss. 53-54). Bununla birlikte Madrid Konferansı, Arafat olmaksızın Filistin sorununun görüşülemeyeceğini ve istenilen tavizlerin Arafat olmadan alınamayacağını Filistinlilere göstermiştir (Turan 2003, s. 234).

4.4 I. OSLO ANLAŞMASI

İsrail’de 23 Haziran 1992 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri İşçi Partisi’nin kazanması ve İzak Rabin’in yeni hükümeti kurmasıyla birlikte barış süreci hızlanmıştır (Gilbert 2008, p. 551). Seçimler sonrası ABD Dışişleri Bakanı Baker tarafından İsrail’e bir ziyaret gerçekleştirilmiş, ziyaretin ardından Başbakan Rabin barış sürecinin devam edeceğini beyan etmiş, bununla birlikte İsrail tarafından Batı Şeria’da gerçekleştirilecek olan 6.000 konutluk Yahudi yerleşim projesinin iptal edildiğini açıklamıştır (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 53).

20 Ocak 1993 tarihinde ABD Başkanı olarak göreve başlayan Bill Clinton, dünyanın hem ABD hem de ileri demokrasiler hususunda daha güvenli bir duruma getirilmesi için demokrasi ve liberalizm konularında gelecek vaat etmekte olan ülkeleri destekleyici bir politika takip etmiştir (Atiyas 2001, ss. 46-48). Seçim kampanyasında İsrail’e kuvvetli bir destek veren açıklamalarda bulunan Clinton, kendisinden önceki ABD Başkanı Bush’u ise İsrail’e karşı pro-Arap politikaları desteklemek ile suçlamıştır (Hadar 1993, p. 45).

Clinton başkanlığında ABD, küresel barışı sağlama ve koruma rolünü üstlenirken, BM’nin desteğini almak suretiyle bölgesel ve küresel meselelerin çözümü konusunda etkili bir güç olmuştur. Bu doğrultuda, Filistin meselesine yönelik ABD’nin geleneksel tutumu da değişime uğrarken ABD, İsrail’e yönelik ekonomik yardımlarının Doğu Kudüs’te yeni yerleşim alanları kurulması hususunda kullanılmasına karşı çıkmamıştır (Hadar 1994, p. 87). Bununla birlikte Arafat’ı aşırı derecede takdir eden Clinton, Filistinlilere imtiyazlar vermek üzere İsrail’e baskılarda bulunmuştur (Mansour 2016, ss. 28-29). Ancak Clinton, Kudüs’ün tümünde İsrail hakimiyetini tartışmasız şekilde

kabul ederken (Seoudy 1993, p. 69), İsrail'in 1967'de savaş sırasında almış olduğu toprakların işgal edilmiş değil, tartışmalı topraklar olduğunu ifade etmiştir (Hadar 1994, p. 87). Bunun yanında Clinton, barış sürecinde ABD'nin temel politikasının İsrail'in güvenliği ile istikrarının sağlanması olduğunu da açık biçimde belirtmiş, ABD'nin stratejik ortağı olan İsrail'in güvenli biçimde geri çekilmesinin ABD'nin İsrail'in arkasında olmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Shlaim 1995, p. 120).

Madrid Konferansı ve takip eden süreçte yapılan ikili ve çoklu görüşmeler yanında, Norveç Dışişleri Bakanı Johann Holst arabuluculuğunda Oslo'da gizli görüşmeler yapılmıştır. 6 ay süren bu gizli görüşmeler neticesinde elde edilen uzlaşma çerçevesinde, 9 Eylül 1993 tarihinde Yaser Arafat ile İzak Rabin arasında karşılıklı mektup değişimi usulü ile "Tanıma Anlaşması" gerçekleştirilmiştir (Çubukçu 2002, ss. 75-76).

Oslo Anlaşması'na göre FKÖ; İsrail'in varlığını tanıırken, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarını kabul etmiş olduğunu tekrarlamış ve terörizmi kınamak suretiyle bundan sonra yaşanacak her türlü şiddet eyleminin sorumluluğunu da kabullenmiştir. Buna karşılık İsrail ise, FKÖ'yü Filistin halkının temsilcisi şeklinde tanımış olduğunu ve FKÖ ile barış görüşmelerine başlayacağını bildirmiştir. Bu bağlamda İsrail; FKÖ'yle doğrudan görüşmeye hayır, Filistin devletine hayır ve barış için toprak verilmesine hayır şeklindeki üç hayırlı genel politikasında değişime gitmiştir (Aras 1997, s. 103).

Oslo'da üzerinde uzlaşılan konuları kapsayan "İlkeler Bildirgesi" ise 13 Eylül 1993 tarihinde Washington'da imza edilmiştir. Bildirgeyi İsrail adına Dışişleri Bakanı Şimon Peres, FKÖ adına Siyasi İşler Masası Şefi Mahmud Abbas imzalamıştır. İmza töreninde: ABD Başkanı Bill Clinton ile Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev, İsrail Başbakanı İzak Rabin ve FKÖ lideri Yaser Arafat da hazır bulunmuştur (Açar 2006, ss. 76-77). Bu görüşmelerde ABD'nin doğrudan ve etkin bir rolü bulunmamış, ABD Başkanı Clinton'ın süreçteki rolü sadece İsrail ile Filistin heyetlerini Beyaz Saray'da ağırlamak ve imza törenine ev sahipliği yapmak ile sınırlı olmuştur (Mansour 2016, s. 27).

İmzalanan anlaşma kapsamında iki taraf, aralarında bulunan çatışma durumunu sonlandırdıklarını, karşılıklı şekilde bütün meşru haklarını tanıdıklarını ve barış içerisinde yaşamayı arzu ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte anlaşmada, Filistinlilerin Batı Şeria ile Gazze’de kendi yönetimlerini kurmaları öngörülmüş olup, bu hususta 5 yıllık bir geçiş dönemi planlanmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle Gazze ile Eriha’da Geçici Özerk Filistin Yönetimi’nin ve bir konseyin kurulması, anlaşmanın yürürlüğe girmesini müteakiben iki ay içerisinde gerçekleştirilecek bir başka anlaşmayla da İsrail kuvvetlerinin Gazze ve Eriha’dan çekilmesi ile bu durumun 4 ay içinde tamamlanması konularında uzlaşmıştır. Anlaşmaya göre, 5 yıllık geçiş döneminin İsrail kuvvetlerinin Gazze ile Eriha’dan çekilmesi neticesinde başlayacağı ve üçüncü yıl sonunda ise Kudüs, mülteciler ve yerleşimciler gibi huşuları içeren nihai statü görüşmelerinin başlatılması öngörülmüştür (Sönmez ve Kalaycı 2003, ss. 56-57).

Oslo sürecinde iki taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi hususunda birçok düzenleme yapılırken, çoğunlukla çözümü nispeten daha kolay olan sorunlar müzakere konusu olmuştur. Ancak Kudüs’ün durumu, Filistinli mültecilerin geri dönmesi, Filistin’in sınırları gibi önemli meseleler müzakere edilmemiştir, tartışmalı konular hakkındaki müzakereler ertelenmiştir (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 57).

4.5 GAZZE – ERİHA ANLAŞMASI

İki tarafın kamuoyları ile çeşitli Ortadoğu ülkelerinden gelen tepkilerle birlikte, İsrail ve Filistin’de yer alan çeşitli barış karşıtı grupların gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri, Oslo’da İlkeler Bildirgesi vasıtasıyla oluşturulan barış sürecini baltalamıştır. Bununla birlikte, FKÖ içerisinde yer alan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile Filistin Kurtuluş Cephesi’nin öncülüğündeki 11 siyasi grup ile FKÖ’nün dışarısında bulunan Hamas, anlaşmada bağımsız bir Filistin devletinden ve yerleşimlerin kaldırılması konusundan bahsedilmediği gerekçeleriyle anlaşmaya karşı çıkarak Arafat’ı da ihanet ile suçlamışlardır (Arı 2008, ss. 680-681). İsrail’de ise hem Ariel Şaron hem de Benyamin Netanyahu iktidarı geldiklerinde bu anlaşmayı tanımayacaklarını açıklamışlardır (Arı

2008, s. 682). Ortadoğu ülkelerinde İran, Irak ve Libya ile Hizbullah ve Müslüman Kardeşler gibi örgütler de sürece olumsuz yaklaşmışlardır (Arı 2008, s. 681).

Tüm olumsuzluklara karşın İsrail ile FKÖ arasında barış görüşmeleri Paris ve Kahire’de gizli şekilde devam ettirilmiş ve neticesinde 4 Mayıs 1994 tarihinde Kahire’de Gazze-Eriha Anlaşması imza edilmiştir. Bu doğrultuda İsrail’in Gazze ile Eriha’dan üç hafta içerisinde çekilmesi ve bu bölgelerde yasama, yürütme ve yargı yetkileriyle polis kuvvetlerine sahip olan bir Filistin yönetiminin kurulması hususunda anlaşmaya varılmıştır. Bununla birlikte, İlkeler Bildirgesi çerçevesinde öngörülmüş olan 5 yıllık geçiş sürecinin de 4 Mayıs 1994 itibarıyla başlatılması kararı alınmıştır (Çubukçu 2002, s. 80).

Anlaşma çerçevesinde Filistin Yönetimi’nin dış güvenliği İsrail’e bırakılırken, iç güvenlik ise İsrail ve Filistin arasında paylaşılmıştır. Gazze ve Batı Şeria’da bulunan Yahudi yerleşimlerinin güvenliği İsrail’e verilirken, İsrail askerlerinin yeni kurulan İsrail-Filistin Ortak İşbirliği ve Koordinasyon Komitesi ile işbirliği içerisinde Filistin Yönetimi bölgesinden çekilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte; yolların güvenliği, Filistinlilerin Gazze-Batı Şeria arasında güvenli geçişi, İsrail hapishanelerinde bulunan HAMAS ile İslami Cihat örgütü üyeleri dışındaki Filistinlilerin serbest bırakılması hususlarında da anlaşmaya varılmıştır (Aras 1997, s. 114).

4.6 İSRAİL – ÜRDÜN BARIŞ ANTLAŞMASI

Oslo Anlaşması’nın imza edilmesinin ardından ABD Başkanı Clinton, İsrail ile Ürdün arasında bir barış anlaşması imzalanması için uğraş vermiştir. İsrail ile yapılacak müzakere gündemi Ürdün tarafından 14 Eylül 1994 tarihinde kabul edilmiştir. İki taraf arasındaki görüşmeler ABD gözetiminde başlarken, görüşme sürecinde su, çevre, sınırların belirlenmesi ve gelecekte işbirliği yapma meseleleri ele alınmıştır. Sonrasında Clinton Beyaz Saray’da Ürdün Kralı Hüseyin ile İsrail Başbakanı Rabin’i ağırlarken, 25 Eylül 1994’te Washington İlanı isimli anlaşma imza edilmiştir. Washington İlanı çerçevesinde Ürdün ile İsrail arasındaki savaşın sona ermesi, tarafların BM Güvenlik Konseyi’nin 242 ve 288 kararları kapsamında adil barış gerçekleştirilmeleri, İsrail’in

Kudüs'teki kutsal yerler açısından Ürdün'ün sahip olduğu role saygı göstermesi konuları yer almıştır (Mansour 2016, ss. 30-31).

Yapılan görüşmelerin ardından, 26 Ekim 1994 tarihinde İsrail ile Ürdün arasında ABD Başkanı Clinton'ın da yer aldığı bir törenle barış antlaşması imza edilmiştir. Bu antlaşma çerçevesinde İsrail, Ürdün topraklarında işgal etmiş olduğu bölgelerden çekilmeyi kabul ederken, Ürdün ile İsrail ilişkileri de normalleşme sürecine girmiştir (Ertosun 2012, ss. 181-182).

4.7 II. OSLO ANLAŞMASI

FKÖ ile İsrail arasındaki barış görüşmeleri süreci devam ederken; tarafların Oslo Anlaşması'nda belirlenmiş olan takvime uymamış olmaları nedeniyle 28 Eylül 1995 tarihinde ABD'nin gözetimi altında Washington'da Geçici Anlaşma (II. Oslo Anlaşması) imza edilmiştir (Arı 1999, s. 38).

Anlaşma çerçevesinde, en yakın zaman içerisinde Batı Şeria, Gazze ve Kudüs'te seçimlerin gerçekleştirilmesi ve Filistin Konseyi'nin meydana getirilmesi, bunun ardından ise yürütme yetkilerine sahip olan Filistin Yönetimi'nin oluşturulması öngörülmüştür. Bununla birlikte seçimlerden 22 gün öncesinde Batı Şeria'da bulunan İsrail kuvvetlerinin çekilmesinin tamamlanacağı ve bu bölgedeki güvenliği Filistin polisinin sağlamaya başlayacağı, diğer bölgelerdeki çekilmelerin ise Filistin Konseyi oluşturulduktan sonra gerçekleşeceği belirtilmiştir. Anlaşma kapsamında Batı Şeria'daki topraklar A, B ve C alanlarına bölünürken; A bölgesi Filistin Yönetimi'nin tam kontrolü altındaki alanı, B bölgesi Filistin Yönetimi'nin sivil idareye hakim olduğu ancak güvenliğin İsrail kuvvetleri tarafınca sağlanmakta olduğu alanı, C bölgesi ise nihai statü görüşmeleri sona erinceye değin İsrail'in hem sivil hem askeri kontrolü elinde bulunduracağı alanı ifade etmiştir (Bayraktar 2002, s. 165).

4.8 İSRAİL BAŞBAKANI YİTZHAK RABİN'İN ÖLDÜRÜLMESİ

İki taraf arasında olumlu şekilde seyretmekte olan barış görüşmeleri, İsrail'in hem FKÖ hem de Ürdün ile barışması hususunda oldukça önemli katkıları bulunan İsrail Başbakanı İzak Rabin'in 4 Kasım 1995 tarihinde Tel Aviv'de yapılan miting esnasında İsraili radikal bir eylemci tarafınca öldürülmesi üzerine sekteye uğramıştır (Bayraktar 2002, s. 167).

Başbakan Rabin'in ölümünün ardından yine barış yanlısı olan Dışişleri Bakanı Şimon Peres başbakan olurken, Nisan 1996 tarihinde İsrail tarafından Lübnan'a gerçekleştirilen Gazap Üzümleri Operasyonu neticesinde BM Kana mülteci kampında bulunan 107 Filistinlinin öldürülmesi, Peres'in barış yanlısı tutumunu gölgelemiştir. 29 Mayıs 1996 seçimlerinde ise Peres liderliğindeki İşçi Partisi Knesset'te en çok milletvekiline sahip olurken, başbakanlık seçimi oylamasında ise Netanyahu'nun gerisinde kalmıştır (Gilbert 2008, p. 595). Hükümeti oluşturmak üzere barış karşıtı partilere koalisyonda yer veren Netanyahu, Filistin konusunda barış görüşmelerinin devam edeceğini belirtmiş olsa da, bu söylemi ABD baskısıyla olmuştur (Kissinger 2002, s. 157). Netanyahu'nun İsrailde başbakan olması, Clinton'ın barış sürecine yeniden müdahalede bulunmasına sebebiyet vermiştir (Mansour 2016, s. 32).

Netanyahu, Ağustos 1996 tarihinde Batı Şeria ile Gazze'de yeniden yerleşim bölgeleri kuracağını açıklamıştır. Bununla birlikte Eylül 1996'da Ağlama Duvarı ile Mescid-i Aksa arasında bir tünel inşaatının başlatılması neticesinde Filistinlilerle İsrail arasındaki ilişkileri iyice gerilmiş, yaşanan olaylarda 58 Filistinli ile 15 İsrail askeri ölmüştür (Arı 2008, s. 709).

4.9 EL HALİL (HEBRON) PROTOKOLÜ VE WYE ANLAŞMALARI

Yaşanan bu olumsuz gelişmeler üzerine barış görüşmelerinin kesintiye uğrayacağından endişe duyan ABD, İsrail'e baskı uygulayarak 15 Ocak 1997 tarihinde İsrail ile FKÖ arasında El Halil (Hebron) Protokolü'nün imzalanmasını sağlamıştır. Protokol çerçevesinde İsrail'in on gün içinde El Halil'den çekilmesi kararlaştırılmış ve protokol kapsamında belirlenmiş olan çeşitli bölgelerde güvenlik yetkisi Filistin Yönetimi'ne bırakılmıştır (Gilbert 2008, p. 597).

ABD Dışişleri Bakanı Madeline Albright ile Ortadoğu özel temsilcisi Dennis Ross'un Mayıs 1998 tarihinde başlattıkları girişimler neticesinde İsrail ile FKÖ arasındaki görüşmelerde ilerleme sağlanırken, 23 Ekim 1998 tarihinde Washington'da Wye Memorandumu imza edilmiştir. Bu doğrultuda İsrail, tümüyle denetimi altında bulunan C bölgesinin %13'ünden daha çekilmeyi ve bunun %1'inin A bölgesine, %12'sinin ise B bölgesine geçirilmesini kabul etmiştir. Bunun yanında, B bölgesindeki %14,2'lik alanın da A bölgesine geçirilmesi kararı alınmıştır (Arı 2008, ss. 713-714; Bayraktar 2002, s. 195). Lakin İsrail Başbakanı Netanyahu, hem El Halil Protokolü'nde hem de Wye Memorandumu'nda öngörülmüş olan çekilmelerin büyük kısmını gerçekleştirmemiş, bunun sebebi olarak ise Filistin Yönetimi'nin güvenliği sağlayamaması ile Filistinlilerin terörist eylemlerini ileri sürmüştür (Arı 2008, ss. 716-717).

Aralık 1998 tarihinde Netanyahu hükümeti mecliste çoğunluğu kaybedince Mayıs 1999 tarihinde İsrail'de seçime gidilmiş, bu sırada ise Gazze-Eriha Anlaşması çerçevesinde öngörülmüş olan 5 yıllık geçiş süreci 4 Mayıs itibarıyla sona ermiştir. Ancak Filistin lideri Arafat, gerek uluslararası baskılar sebebiyle gerekse de Netanyahu'nun seçim sürecinde bu konuyu bir oy unsuru olarak kullanma ihtimaline karşılık olarak Filistin Devleti'ni ilan etmekten vazgeçmiştir (Arı 2008, s. 719).

Gerçekleştirilen seçimlerde İşçi Partisi'nin yeni lideri Ehud Barak %56 oy alarak başbakan olmuş, ancak İşçi Partisi'nin mecliste az sayıda sandalye etmesi üzerine yedi partiden meydana gelen bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Barışçıl bir tutum sergileyen Barak döneminde İsrail ile Filistin Yönetimi arasında 4 Eylül 1999 tarihinde Şarm El-Şeyh (II. Wye) Anlaşması imza edilmiştir. Bu anlaşma kapsamında, önceki anlaşmalar çerçevesinde öngörülmüş fakat uygulanamamış olan çekilmeler düzenlenmiş ve barış sürecinin tekrar canlandırılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, nihai statü görüşmelerinin BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları çerçevesinde yürütülmesi, beş ay içerisinde bir çerçeve anlaşma ile bir yıl sonunda kalıcı çözüme ilişkin detaylı bir anlaşmanın gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Ertosun 2012, s. 186).

4.10 CAMP DAVID GÖRÜŞMELERİ

Şarm El-Şeyh Anlaşması çerçevesinde İsrail ile Filistin Yönetimi'nin 13 Eylül 2000 tarihine değin nihai bir barış antlaşması imzalamaları öngörülmüştür. Anlaşma kapsamında planlanan geri çekilmesinin üçüncü aşaması İsrail tarafından gerçekleştirilmemiş olsa da, ABD'nin girişimleri neticesinde taraflar 11 Temmuz 2000 tarihinde Camp David'de bir araya gelmiş, iki hafta süren görüşmelerde bir uzlaşmaya varılamamıştır (Arı 2008, s. 729).

Görüşmelerde uzlaşamayan en temel husus Kudüs'ün statüsü olurken; İsrail tarafı Kudüs'ün hem İsrail hem de Filistin'in başkenti olmasını, fakat kutsal yerler de dahil olmak üzere kentin önemli bölümünün İsrail egemenliğinde kalmasını teklif etmiştir (Arı 2008, s. 732). Filistin tarafı ise, İsrail'in bu teklifinin Kudüs'e ilişkin BM kararları ile uyumlu olmadığını, Filistin'in topraksal sürekliliğini önleyeceğini ve Harem-i Şerif üzerinde İsrail hakimiyetinin kabul edilemeyeceğini belirtmek suretiyle bu teklifi reddetmiştir (Davutoğlu 2003, ss. 21-22). ABD ise, Kudüs'ün Yahudi bölgelerinin İsrail'e, Arapların yaşadığı yerlerin ise Filistin'e bırakılması teklifini ileri sürmüştür. Bu teklifte Ağlama Duvarı'nın İsrail'de, Harem-i Şerif'in ise Filistin'de kalması öngörülürken, taraflar bu teklif üzerinde de anlaşamamışlardır (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 60).

ABD tarafından Kudüs'ün iki taraf arasında bölünmesi fikrinin sunulması, Clinton döneminin başı ile sonu arasında Kudüs konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Henüz seçim propagandası sürecinde Kudüs'ün bölünmesine karşı çıkan ve Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğunu belirten Clinton, seçilmesinin ardından da bu tutumunu devam ettirmiş; ancak Camp David görüşmelerinde Filistin sorununun çözümü için Kudüs'ün bölünmesi gerekliliğinden bahsetmiştir (Roy 2002, p. 16).

Kudüs konusunun haricinde Filistin tarafı, mültecilerin dönüş haklarının tanınması ile İsrail işgali altında bulunan yerleşimlerin kaldırılmasını talep etmişse de, bu hususlarda da uzlaşma sağlanamamıştır (Davutoğlu 2003, ss. 28-32). Bununla birlikte İsrail,

askerden arındırılmış ve bir başka devlet ile stratejik ittifak gerçekleştirmesine izin verilmeyecek bir Filistin Devleti öngörmüş; Filistin tarafı ise, sınırlı bir orduya sahip, yaşayabilir, İsrail'e bağımlılıktan kurtarılmış ve topraksal sürekliliğe sahip bir devleti arzu etmiştir (Sönmez ve Kalaycı 2003, ss. 59-60).

25 Temmuz 2000 tarihinde sonlandırılan görüşmelerin anlaşmazlık ile neticelenmiş olduğu ABD Başkanı Clinton tarafından açıklanmıştır. Camp David Görüşmeleri, iki taraf arasında hayati önemdeki konular da dâhil olmak üzere hemen hemen tüm meselelerin en üst düzeyde konuşularak tartışıldığı ve bu meselelerin pek çoğunda küçümsenmeyecek gelişmelerin kaydedilmiş olduğu bir barış görüşmesi süreci olmuştur. Kudüs meselesi haricinde taraflar oldukça iyi bir performans sergilemek suretiyle önem arz eden hususlarda büyük ölçüde uzlaşmıştır. Lakin görüşmelerde plan ve öneriler bir bütün şeklinde tek paket halinde taraflara sunulmuş olduğundan, Kudüs meselesinde uzlaşma elde edilemediğinden, diğer meselelerde de varılmış olan uzlaşmalar ile alınan kararların bir hükmü kalmamıştır (Sönmez ve Kalaycı 2003, s. 61).

5. II. İNTİFADA SÜRECİ VE SONRASINDA ABD'NİN İSRAİL – FİLİSTİN POLİTİKASI

Çalışmanın bu bölümünde 2000 yılında ortaya çıkan II. İntifada süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, Camp David görüşmeleri sonrasında başarısızlıkla sonuçlanan barış girişimlerine ek olarak, 2001 yılında ABD başkanının değişmesi ve 11 Eylül saldırıları ile başlayan süreçten günümüze kadar yaşananlar, ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorunu çerçevesinde incelenmektedir.

5.1 İKİNCİ İNTİFADA SÜRECİ

Camp David Görüşmeleri'nde bir uzlaşi elde edilememesinin ardından, İsrail'de ana muhalefet partisi olan Likud'un Genel Başkanı Ariel Şaron, bin kadar asker ile birlikte 28 Eylül 2000 tarihinde Harem-i Şerif'e ziyarette bulunmuştur (Coşkun 2000, s. 8). Burada bir konuşma gerçekleştiren Şaron, Kudüs'ün sonsuza kadar İsrail'in denetimi altında kalacağını ifade etmiştir (Gilbert 2008, p. 621). Şaron'un bu konuşması, barış ortamının bir türlü sağlanamadığı ve İsrail'in işgali altında bulunan Filistin'de yaşayan halkı oldukça sinirlendirirken, El Aksa İntifadası şeklinde de isimlendirilmekte olan II. İntifada süreci ortaya çıkmıştır (Carter 2007, pp. 149-150).

El Aksa İntifadası ile beraber 1993 yılından itibaren belirli bir safhaya gelmiş olan barış süreci ciddi biçimde sekteye uğramıştır. İsrail ile Filistin tarafları arasında artan şiddet olayları, barış hususunda gereken güven ortamının ortadan kalkmasına sebebiyet vermiştir. Zamanla asimetrik bir savaşa dönüşen çatışmalar, İsrail bakımından işgalin devam ettirilmesi, Filistinliler bakımından ise bir var olma mücadelesi durumuna gelmiştir. İsrail tarafı ağır silahlar ve orantısız güç kullanmak suretiyle barış sürecinde Filistin Yönetimi tarafından terk edilen Batı Şeria'da bulunan toprakları tekrar işgal etmiştir. Bununla birlikte gerçekleşen şiddet olaylarında inisiyatif HAMAS'ın eline geçerken, Filistin Yönetimi ise yıpranmıştır (Arı 2008, ss. 738-739). I. İntifada temel olarak sivil itaatsizliğe dayalı olarak gelişirken, El Aksa İntifadası ise gerilla saldırıları ve konvansiyonel silahlı çatışmalarla başlayarak, intihar bombalarına uzanan şiddet eylemlerine dönüşmüştür (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze 2012, s. 447).

29 Eylül günü cuma namazının ardından Filistinli göstericiler ile İsrail askerleri arasında yaşanan çatışmalar sırasında 5 Filistinlinin öldürülmesi sonrası olaylar büyürken, 30 Eylül tarihinde 15 ve 2 Ekim tarihinde 19 Filistinlinin öldürülmesi neticesinde ise gerilim iyice artmıştır. Bu neticede Filistinli çeşitli radikal örgütler tarafından İsrail askerlerine yönelik intihar saldırıları düzenlenirken, İsrail tarafı ise bu saldırılara oldukça sert ve şiddetli tepkilerde bulunmuştur (Arı 2008, s. 742). Arafat ise olaylar esnasında halkı durdurmak üzere herhangi bir girişimde bulunmamış ve kargaşa ortamından yarar sağlamayı ummuştur. İsrail ise Arafat'a verdiği ultimatonda iki gün

içinde ayaklanmanın bastırılmasını istemiş, ancak sürenin dolmasının ardından ultimatomenin süresi belirsiz bir süre için uzatılmıştır; çünkü halkın Arafat'tan uzaklaşarak Hamas ve diğer radikal gruplar ile yakınlaşması İsrail'in çıkarlarına ters düşmüştür (Coşkun 2000, s. 9).

Yaşanan olayların ardından 1987'deki aynı sürecin yeniden yaşanmasını engellemek üzere, 4 Ekim 2000 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Albright Paris'te Arafat ile görüşmüş, 17 Ekim tarihinde ise ABD Başkanı Clinton arabuluculuğunda Mısır'ın Şarm El-Şeyh kentinde taraflar bir araya gelmiştir (Bayraktar 2002, ss. 237). Zirvede ateşkes ilan edilmesi ve olayların araştırılması hususunda uluslararası bir komisyonun oluşturulması konuları üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Erdemli 2011, s. 7). Bu doğrultuda ABD'li eski senatör George Mitchell başkanlığında kurulan uluslararası araştırma komisyonu, 27 Kasım 2000 tarihinde mesele üzerinde çalışmalara başlarken, iki taraf arasındaki ateşkes ise uygulanamamıştır (Ertosun 2012, s. 225).

Yaşanan El Aksa İntifadası ile ilgili olarak BM Genel Kurulu tarafından 20 Ekim 2000 tarihinde alınan kararlar, Filistin'de yaşanan şiddet olayları kınanırken, Ariel Şaron'un 28 Eylül tarihinde gerçekleştirdiği Harem-i Şerif ziyareti kışkırtıcı şekilde nitelendirilmiş ve olayların incelenmesi hususunda bir araştırma komisyonunun oluşturulması fikri BM tarafından da kabul edilmiştir (Ertosun 2012, s. 225).

20 Ocak 2001 tarihinde ise George W. Bush resmen ABD Başkanı olarak göreve başlamıştır. Bush yönetimi altında Filistin sorununun bizzat Bush'un değil, Bush'un bakanları ile danışmanlarının ön planda bulunduğu ifade edilebilmektedir. Bush'un Ortadoğu'ya ilişkin politikaları üzerinde özellikle Reagan döneminde de etkili olan ve İsrail destekçisi konumundaki Yeni Muhafazakarların etkin durumda olduğu görülmektedir (Christison 2004, p. 42). Bununla birlikte, Bush'un yakın çevresinde bulunan kişilerden Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Condoleezza Rice İsrail destekçisi düşünceler ifade ederken; Dışişleri Bakanı Colin Powell ise Filistinlilerin problemlerinin çözülmesi hususunda da çeşitli görüşlerde bulunmuştur. Genel olarak ise Bush yönetiminin Filistin meselesi ile

ilgili olarak İsrail yanlısı bir politika benimseyip uygulamış olduğu söylenebilmektedir (Christison 2002, p. 23).

ABD'nin girişimi doğrultusunda, iki taraf arasındaki çatışmaların durdurulması ve kalıcı bir barışın elde edilmesi hususunda 21 Ocak 2001 tarihinde Mısır'ın Taba kasabasında toplanılmıştır. Yapılan görüşmelerde, Camp David'de olduğu gibi aynı meseleler üzerinde uzlaşma sağlanamamış, ancak iki taraf o zamana değin hiç olmadığı ölçüde birbirlerinin tezlerine yaklaşmışlardır (Arı 2008, s. 743).

ABD tarafından taraflara sunulmuş olan plan çerçevesinde; Batı Şeria'nın %95'ine, Gazze Şeridi'nin tümüne ve Harem-i Şerif de dahil olmak üzere Doğu Kudüs üzerinde kısmi hakimiyete sahip olan bir Filistin Devleti'nin kurulması, buna karşın Filistin tarafının da 1948 yılında mülteci durumuna düşmüş olan yaklaşık 4 milyon Filistinlinin geri dönüş hakkından vazgeçmesi öngörülmüştür. Lakin görüşmelerde bir netice elde edilememiş olup, taraflar ise bu süreç zarfında verilmiş olan tavizlerin yapılmamış sayılacağını beyan ederek Taba'dan ayrılmışlardır (Arı 2008, s. 745).

Mart ayında ABD'de faaliyet gösteren önde gelen Yahudi lobi kuruluşlarından AIPAC'ın toplantısında bir konuşma yapan ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, İsrail'in Filistinlilere karşı gerçekleştirdiği operasyonları desteklediğini, ancak barış görüşmelerine yeniden başlanabilmesi için şiddetin sona ermesinin bir ön koşul olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Powell, Arafat'ı kastederek, liderlerin şiddeti sona erdirmeye sorumluluğu bulunduğu vurgu yapmıştır (Freedman 2005, p. 2). Powell; yaptığı konuşmada şiddet olaylarını her iki tarafın da durdurması gerektiği yanında, iki tarafın da kabul edebileceği siyasi, güvenlik ve iktisadi düzenlemelerin gerçekleştirilebilmesi hususunda görüşmelerin başlatılmasını ve provoke edici eylemleri engellemelerini önermiştir (Mansour 2016, s. 37).

El Aksa İntifadası sonrası yaşanan süreçle ilgili olarak Mitchell Komisyonu tarafından 30 Nisan 2001 tarihinde komisyon raporu açıklanmıştır. Rapora göre İntifada, Filistin Yönetimi tarafınca planlanmamış olup; Şaron tarafından Harem-i Şerif'e yapılan ziyaret kışkırtıcı ve zamanlamasının da yanlış olduğu, fakat bu durumun ayaklanmaya

doğrudan bir neden oluşturmayacağı neticesi sunulmuştur (Ertosun 2012, s. 226). Raporunda ayrıca İsrail'e, Filistinlilerin üzerine ateş açmama ve yeni yerleşim bölgesi oluşturmama çağrısı yapılmış; Filistin Yönetimi ise terörizmi engelleyecek adımlar atması hususunda uyarılmış (Mansour 2016, s. 38), Filistin topraklarında uluslararası bir kuvvetin görevlendirilmesi düşüncesine ise olumlu yaklaşılmamıştır (Ertosun 2012, s. 226).

Raporun açıklanmasının ardından taraflar, tek taraflı ateşkes ilan ettiklerini duyururken, ABD Başkanı Bush ise, ateşkesin uygulanması ve güvenliğin sağlanması amacıyla CIA Başkanı George Tenet'i Haziran 2001 tarihinde bölgeye göndermiş, ancak bu çabalardan bir netice elde edilememiş, şiddet olayları ise artarak devam etmiştir (Erdemli 2001, ss. 11-12). Bununla birlikte Bush, 24 Haziran 2002'de gerçekleştirdiği konuşmasında, Arafat'ın artık görevden uzaklaştırılması gerektiği ile terör faaliyetlerinin sonlandırılmasına vurgu yapmış ve iki ülkenin 3 yıl içerisinde çözümü uygulaması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda Bush, Filistin ve İsrail'in istikrarlı ve güvenli sınırlar içinde iki ayrı devlet şeklinde yaşaması gerektiğinden bahsetmiştir (Mansour 2016, s. 38).

Ekim 2001 tarihinde İsrail Turizm Bakanı Rehavam Zeevi'nin Filistinliler tarafınca öldürülmesi neticesinde İsrail, Arafat'ın terörizm hususunda gereken önlemleri almadığını ileri sürerek Gazze ile Batı Şeria'daki Beytüllahim ve Beyt Cala kentlerini işgal etmiştir (Arı 2008, s. 756).

2000 yılı başlarında İran'dan Filistin'e silah götürdüğü iddia edilen Karine-A gemisinin İsrail tarafınca ele geçirilmesinin ardından Arafat üzerindeki baskılar artarken, İsrail kuvvetleri Şubat ayında Arafat'ın Ramallah'ta bulunan karargahını kuşatmıştır. 11 Eylül (2001) saldırılarının ardından terörizm konusunda ortaya çıkan uluslararası ortamı iyi bir şekilde değerlendirmiş olan İsrail, Şubat ve Mart aylarında pek çok Filistin kentine girerken, gerçekleştirilen operasyonlar sonucu 68 Filistinli öldürülmüştür (Arı 2008, s. 757). Bununla birlikte Colin Powell ise, Karine-A gemisinin yakalanmasının ardından, Arafat'ın bir yandan terörü destekleyip diğer yandan barış görüşmelerine dahil olmasının mümkün olmayacağını beyan etmiştir (Mansour 2016, s. 38).

26-28 Mart 2002 tarihlerinde Arap Birliği Beyrut'ta bir araya gelirken, Suudi Prensi Abdullah tarafından yapılan önerilerin değerlendirilmesi neticesinde Beyrut Bildirgesi yayımlanmıştır. Bu bildirge çerçevesinde; İsrail'den Golan ve Lübnan'da işgal etmiş olduğu bölgeler de dahil olmak üzere 1967 öncesi sınırlarına geri çekilmesi ile Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını tanınması ve başkenti Kudüs olan bir Filistin Devleti'nin kurulmasını kabul etmesi istenmiştir (Ayman 2009, s. 55). Bununla birlikte, İsrail'in bu koşulları gerçekteşirmesi halinde bütün Arap devletlerinin İsrail ile barış yaparak normal ilişkiler kuracakları açıklanmış; fakat bu öneriler, İsrail tarafından incelemeye değer öneriler olarak bulunmayarak reddedilmiştir (Arı 2008, s. 760).

ABD Başkanı Bush 24 Haziran 2002 tarihinde gerçekteşirdiği konuşmada, Filistin meselesinin çözümlü hususunda yıllardır önemli bir arabuluculuk rolü bulunmakta olan ABD'nin bu meseleye yeni bakış açısını yansıtmıştır. Bush yaptığı konuşmada; Filistin halkının teröre destek vermeyen yeni liderler seçmeleri gerektiğini, Filistin'de özgürlük ve hoşgörüyeye dayalı işleyen bir demokrasinin kurulması gerekliliğini, Filistin'de yeni liderler, kurumlar ve güvenlik düzenlemeleri gerçekteştirildiğinde ABD'nin Filistin'de bir devlet kurulmasını destekleyeceğini belirtmiştir (Ertosun 2012, s. 228). Bu doğrultuda Bush, Filistin meselesinin çözümlü hususunda Arafat ile yola devam etmek istemediğini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

5.2 İSRAİL – FİLİSTİN BARIŞI YOL HARİTASI

Nisan 2002 tarihinde BM, AB, ABD ve Rusya tarafından Filistin'de yaşanan çatışmaların durdurulmasının sağlanması ve Filistin meselesi hususunda kalıcı bir çözümlü bulunması maksadıyla "Ortadoğu Dörtlüsü" oluşturulmuştur. Dörtlü tarafından gerçekteştirilecek olan görüşmelerde Filistinlileri temsil etmek üzere, Filistin Yönetimi'nden başbakanlık makamının oluşturulması istenmiştir. Bu doğrultuda Mahmud Abbas, Filistin lideri Arafat tarafından 19 Mart 2003 tarihinde Filistin Başbakanı olarak atanmıştır (Arı 2008, ss. 768-769). Bununla birlikte İsrail'de de Ocak

2003'te İşçi Partisi'nin koalisyondan çekilmesi üzerine İsrail Başbakanı Şaron erken seçim kararı alırken, 28 Ocak tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde Şaron yeniden başbakan olmuştur (Bayraktar 2002, s. 333).

30 Nisan 2003 tarihinde Mahmud Abbas göreve başlarken, aynı gün Ortadoğu Dörtlüsü tarafından barışa ilişkin "Yol Haritası" adı verilen çözüm planı açıklanmıştır. Üç aşamalı olan planın bu aşamaları şu şekilde belirlenmiştir (Mansour 2016, s. 40; Ertosun 2012, s. 237; Said 2005, s. 309);

- i. Filistin'de serbest ve adil seçimlerin düzenlenmesi ile İsrail'in Eylül 2000 öncesi durumuna dönmesi ve şiddetin sonlandırılması,
- ii. Geçici sınırlara sahip olan Filistin Devleti'nin kurulması,
- iii. Kudüs, yerleşimciler ve mültecilerin durumu gibi meselelerin uluslararası bir konferans kapsamında nihai çözüme kavuşturulması ve 2005 yılı sonuna değin kesin sınırlara sahip bir Filistin Devleti'nin oluşturulması.

Filistin meselesinin çözümünü sağlama gücüne sahip olan devletler ile uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanmış olan Yol Haritası, aynı zamanda İsrail'in güvenliği ve Filistin Devleti'nin kurulmasını bir arada değerlendirmekte olduğundan önemli ve değerli bir plan olarak görülmüştür (Şen 2003, s. 79). Lakin plan kapsamında, hayati öneme sahip olan anlaşmazlık konularının son aşamaya bırakılması ve Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarından bahsedilmemiş olması, Yol Haritası'nın zayıf yanları olmuştur (Arı 2008, s. 776).

Yol Haritası'nın açıklanmasından kısa bir süre sonra Filistin Yönetimi bu planı kabul etmiştir. Bunun ardından Bush, Abbas'ı Beyaz Saray'da ağırlamak suretiyle Abbas'a Filistin sorununun çözümü hususunda vermiş olduğu desteği ortaya koymuştur (Bayraktar 2002, s. 340). İsrail tarafı ise 25 Mayıs'ta gerçekleştirilen bakanlar kurulu toplantısı neticesinde, planla ilgili olumlu görüşe sahip olduklarını açıklarken, plana ilişkin birtakım çekincelerinin bulunduğunu da belirtmiştir. İsrail tarafının bahsi geçen çekinceleri şu şekilde ifade edilebilmektedir (Ertosun 2012, ss. 237-238);

- i. Mevcuttaki Filistin güvenlik kuvvetlerinin dağıtılması, terörü sonlandıracak yeni bir Filistin güvenlik yapılanmasına gidilmesi ve bu yeni güvenlik yapılanmasının Hamas ve İslami Cihad gibi örgütlerin faaliyetlerini sonlandırması,
- ii. Bir aşama başarı ile uygulanıp sona ermeden, diğerine geçilmemesi,
- iii. Sürecin ABD tarafınca kontrol edilmesi,
- iv. Filistin Devleti'nin geçici sınırlara ve yalnızca birtakım egemenlik haklarına sahip olması, tamamıyla askersizleştirilmesi ve sınırlı sayıda güvenlik kuvvetine sahip olması,
- v. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları haricindeki başka hiçbir karar veya planın görüşmelerde referans olarak alınmaması.

Planın açıklanmasının ardından 2-3 Haziran 2003 tarihinde ABD Başkanı Bush tarafından gerçekleştirilen Ortadoğu ziyareti esnasında bölge ülkelerinin terörizm ile mücadele konusunda kararlılıklarını beyan etmeleri, İsrail'in 100 Filistinli mahkumu serbest bırakması ve Ariel Şaron ile Mahmud Abbas'ın 4 Haziran tarihinde Ürdün'ün Akabe kentinde buluşarak Yol Haritası'nı uygulayacaklarını bildirmeleri, Filistin meselesi konusunda barışın elde edilmesiyle ilgili olumlu bir hava estirmiştir (Gilbert 2008, p. 627). Abbas'ın, Akabe'de yapılan görüşmede Filistin sorununun askeri yöntemlerle çözümlenemeyeceğini ve İsrail'e karşı yapılan terörizm ve şiddet hareketlerini kınadığını belirterek, silahlı İntifada sürecinin sona erdirilmesi çağrısında bulunması, Abbas'ın büyük tepki göstermesine sebebiyet vermiştir (Bayraktar 2002, s. 340).

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte, Filistinli radikal örgütler tarafından 5 Haziran tarihinde başlatılan saldırılar neticesinde 23 İsraili sivil ve askerinin öldürülmesi ve bu saldırıların ardından İsrail'in sert şekilde karşılık vermesi üzerine Filistin'de yeniden şiddet olayları artmıştır. Filistinli saldırganların Batı Şeria'dan gelmekte olduğunu gerekçe gösteren İsrail, saldırganların İsrail tarafına geçmesini önlemek üzere Batı Şeria ile İsrail arasında bir duvar inşa etmeye başlamıştır (Gilbert 2008, p. 630). İnşasına başlanan duvar, "Yeşil Hat" şeklinde isimlendirilen 1967 sınırlarını aşarken, bu doğrultuda Filistinlilere ait çeşitli bölgeler ve binalar duvarın dışarısında kalmış, kontrol

noktalarından geçmek suretiyle dışarıya çıkabilen Filistinliler içinse yaşam daha da zorlaşmıştır (Ertosun 2012, s. 239).

Gerçekleşen saldırılara karşılık olarak İsrail ise 21 Ağustos tarihinde Gazze’de bulunan Hamas liderlerinden Abu Şanab’ı füze saldırısıyla öldürürken (Hroub 2004, p. 27), şiddet olaylarının yeniden artması üzerine Abbas başbakanlıktan istifa etmiş; bunun üzerine Filistin Devlet Başkanı Arafat, Meclis Başkanı Ahmet Kurei’ye yeni hükümeti kurma görevi vermiştir. Bu yaşananlar üzerine Yol Haritası planı başarısızlık ile neticelenmiştir (Kızgır 2011, s. 69).

Aynı dönemde Filistin meselesinin çözümü hususunda Cenevre Girişimi isimli bir girişim de tesis edilmiştir. Bu girişimin öncülüğünü İsrail’in eski başbakan yardımcısı Yossi Beilin ile Filistin’in eski enformasyon bakanı Yaser Abed Rabbo yapmıştır, her iki taraftan birçok akademisyen ile eski siyasetçi de girişime destek vermiştir. 12 Ekim 2003 tarihinde Akabe’de imza edilen Cenevre Girişimi, 2 Aralık 2003 tarihinde Cenevre’de gerçekleştirilen bir tören ile açıklanmış olup, girişim kapsamında sunulan plan şu önerilerde bulunmuştur (Arı 2008, ss. 779-780);

- i. Ana hatları ile 1967 öncesi sınırların esas alınması ve İsrail’e çeşitli büyük yerleşimlerde egemenlik hakkının tanınması,
- ii. Harem-i Şerif üzerinde Filistin’in, Ağlama Duvarı’nda ise İsrail’in egemenliğinin kabul edilmesi, merkezi kutsal yerlerde uluslararası dini bir yönetimin yetkilendirilmesi ve Kudüs’ün her iki tarafın da başkenti olması,
- iii. İsrail’in ne sayıda Filistinli mülteciyi kabul edeceğine ilişkin olarak kendisinin karar vermesi, isteyen mültecilerin Filistin’e dönebilmeleri ya da tazminat alabilmeleri.

Filistin lideri Arafat bu girişimi ve çalışmalarını onaylarken, İsrail Başbakanı Şaron ise girişimi kınadığını açıklamıştır. Ancak Filistinli çeşitli gruplar planın mültecilere geri dönüş hakkını göz ardı etmekte olduğunu ileri sürerek planı kabul etmemiştir. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ise plana pozitif bir yaklaşım sergilemiş ve girişimin öncüleri ile görüşmek suretiyle planla ilgili detaylı bilgi almıştır (Carter 2007, p. 167).

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un Şubat 2004 tarihinde Gazze'deki 21 ve Batı Şeria'daki 4 yerleşim biriminden çekilme planını açıklaması da bu dönemde yaşanan olumlu bir gelişme niteliğindedir (Arı 2008, s. 797). Ancak aynı dönemde birtakım olumsuz gelişmelerde yaşanmıştır. İsrail kamuoyundan gelen tepkiler sebebiyle Şaron'un açıkladığı plan, gözden geçirilmek üzere ertelenmiştir. Bununla birlikte, İsrail askerlerinin Hamas'ın dini lideri Şeyh Ahmed Yasin'i Mart 2004 tarihinde, yerine geçen Abdülaziz Rantisi'yi ise Nisan 2004 tarihinde öldürmesi ile (Schachter 2010, p. 65) Nisan ve Mayıs aylarında Gazze'de bulunan mülteci kamplarına gerçekleştirilen operasyonların yoğunlaşması ortamı yeniden germiştir (Arı 2008, s. 798).

İsrail'in tarafından Hamas'ın iki önemli önderinin öldürülmesi, Arap dünyasında kitlesel eylemlerin artmasına ve Filistin'e daha önce görülmemiş biçimde sempati duyulmasına sebebiyet vermiştir. Filistin halkı da bu olayların ardından Hamas'ı yoğun şekilde desteklemeye başlamış, Hamas'ın gücünün artırmasının gelecek için endişe yaratacağını düşünen İsrail ile ABD ise, Hamas'ı küçültmek üzere çaba sarf etmiştir (Hroub 2004, p. 21).

İsrail tarafından gerçekleştirilen operasyonlara ilişkin yapılan eleştiriler Nisan 2004'ten itibaren giderek artmıştır. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi tarafından 19 Mayıs 2004 tarihinde alınan 1554 sayılı karar çerçevesinde İsrail'in Gazze'deki Refah mülteci kampında sivilleri öldürmesi ile evleri yıkması kınanmıştır. ABD bu karara çekimser kalırken, her iki tarafa da Yol Haritası'nda belirtilmiş olan sorumluluklarını gerçekleştirmeleri çağrısında bulunulmuş ve İsrail'den Filistinli sivillere 1949 Cenevre Sözleşmesi hükümleri kapsamında davranılması istenmiştir. Uluslararası toplumun tepkisini yatıştırmak üzere İsrail hükümeti de 8 Haziran 2004 tarihinde daha önce ertelemiş olduğu Gazze ve Batı Şeria'daki bazı yerleşimlerden çekilme planını kabul etmiş olduğunu duyurmuştur (Arı 2008, ss. 800-801).

Hamas tarafından, öldürülen liderlerinin intikamını alma maksadıyla düzenlenen saldırılar Eylül 2004 tarihinde yoğunlaşırken, bu saldırılar neticesinde 16 gün içinde 82 İsraili ölmüştür (Gilbert 2008, p. 629). 11 Kasım 2004 tarihinde ise Filistin lideri Yaser

Rafat Paris'te yaşamını yitirmiştir. Arafat'ın ölümü üzerine 9 Ocak 2005 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri kazanan Mahmud Abbas, Filistin'in yeni devlet başkanı olmuştur (Fırat 2006, s. 11). Kısa bir süre sonra Şarm El-Şeyh'te Ariel Şaron ile bir araya gelen Abbas, ateşkes konusunda uzlaşmış, fakat ateşkes kararı karşılıklı ihlaller sebebiyle uygulanamamıştır (Arı 2008, s. 800).

5.3 HAMAS İKTİDARI (2006)

2005 ve 2006'da Filistin meselesi üzerinde devletlerarası ilişkilerden çok Hamas ile Hizbullah gibi silahlı örgütler belirleyici olmaya başlamıştır. Özellikle Gazze Şeridi'ne yönelik İsrail işgalinin 2005 sonunda sona ermesinin ardından İkinci İntifada süreci fiilen sona ererken, Filistin halkı ise İsrail'in Gazze'den çekilmesini Hamas'a bağlamış, bu doğrultuda Hamas'ın Gazze üzerindeki hakimiyeti de kuvvetlenmiştir (Janssen 2009, p. 21).

Hamas, Şeyh Ahmed Yasin tarafınca Mısır'da bulunan Müslüman Kardeşler hareketinden esinlenmek suretiyle kurulmuştur (Kodaman ve Saraç 2006, s. 180). Hamas, 1973 yılında kurulup 1978 yılında sosyal yardımlaşma ve eğitim konularında yasal faaliyetlerine başlayan İslami Merkez adlı teşkilatın etrafında kurumsallaşmıştır (Kodaman ve Saraç 2006, s. 182).

FKÖ'nün 1993 yılında İsrail'i tanıması neticesinde Hamas, FKÖ'yü de kendisine ve Filistin halkına düşman görmeye başlamıştır. FKÖ, gerçekleştirdiği mücadeleyi ulusal kurtuluş hareketi şeklinde betimlerken; Hamas ise, İslami söylemiyle ön plana çıkmış ve Filistin meselesini bir Müslüman-Yahudi çatışması şeklinde değerlendirerek, İsrail'in var olma hakkını da tanımadığını beyan etmiştir (Kodaman ve Saraç 2006, s. 187).

Hamas'ın silahlı kanadı olan El Kasım Tugayları, 1994 yılında Hz. İbrahim Camii'nde gerçekleştirilen katliamın ardından çeşitli intihar saldırıları düzenlemeye başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde barış görüşmelerinde yaşanan uzlaşmazlıklar ise Filistin halkının zamanla Hamas'a yakınlaşmasına sebebiyet vermiş, Hamas'ın silahlı

eylemlerinin artması ise barış sürecinin giderek daha da zorlaşmasına yol açmıştır (Kodaman ve Saraç 2006, s. 188).

11 Eylül saldırıları sonrası ABD Başkanı Bush tarafından ilan edilen Bush Doktrini çerçevesinde ele alınan terörizm ile mücadele konusu, doktrinin temel meselesi olmuştur. Bu durum Filistin meselesi hususunda İsrail'e birtakım avantajlar sağlarken, İsrail Başbakanı Ariel Şaron, uluslararası terörizm ile Filistin'deki İntifada direnişini birbirine denk görmek suretiyle Hamas ile El Kaide arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Hamas ise 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin teröre savaş ilan etmesi üzerine İsrail'e yönelik saldırılarını düşük seviyede tutma yoluna gitmiş ve 11 Eylül saldırılarını kınayıcı açıklamalar yapmıştır (Hroub 2004, p. 26).

El Aksa İntifadası sürecinde ön planda yer alan Hamas, İsrail'in 2005 yılında Gazze'den çekilmesinin ardından Gazze'de kontrolü büyük ölçüde ele geçirmiştir. 25 Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirilen seçimler neticesinde Filistin'de Hamas, siyasal alanda da belirleyici duruma gelmiştir. Seçim sonrasında 132 vekilin yer aldığı Filistin Meclisi'nde Hamas 76 sandalye, El Fetih ise 43 sandalye kazanmıştır (Kodaman ve Saraç 2006, s. 189). Hamas'ın seçimden güçlü fakat ikinci parti olarak çıkacağı beklenirken birinci olması, Batı dünyasında büyük bir şok yaratmıştır (Boran 2006, s. 181).

Hamas'ın bu başarısı tesadüfi olarak görülmemektedir. Aralık 2004, Ocak 2005 ve Mayıs 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen yerel seçimler neticesinde elde edilen sonuçlar, Hamas'ın genel seçimlerde önemli bir siyasi güç şeklinde FKÖ'nün karşısına çıkacağını göstermiştir. Yerel seçimler sonucunda özellikle büyük kentlerde başarı elde eden Hamas, Gazze Şeridi'nde de en önemli siyasi güç durumuna gelmiştir (Erkmen 2005, ss. 15-16). 2005 yerel seçimlerde Hamas'ın elde etmiş olduğu başarının birtakım dışsal ve içsel sebepleri bulunmaktadır. Oslo sürecinin başarısızlıkla neticelenmesi ve seçimlerin gerçekleştiği dönemde Batı Şeria'nın %60'ının İsrail işgali altında bulunması dışsal nedenlerdir. FKÖ iktidarının devlet kaynaklarını tekeline almış olması ve yolsuzluklar yapması ise içsel nedenleri teşkil etmektedir. Hamas bu dönemde elinde bulundurduğu derneklerle eğitim ve sağlık hizmetlerini halka ulaştırmak suretiyle

yolsuzlukların karşısında durmuştur. Bununla beraber, Hamas'ın dini inanç ayrımı yapmadan herkese ücretsiz sağlık hizmeti sunması da halktan önemli oranda destek sağlamasını etkilemiştir. FKÖ çoğunlukla ticaretle uğraşan kişilerle ilişki içerisindeyken, Hamas ise adaylarını halkın sempatisini elde etmiş olan doktorlar, akademisyenler ve gazeteciler arasından seçmiştir (Danış 2010, ss. 83-84).

Genel seçimlerden Hamas'ın galip çıkması üzerine ABD Başkanı George Bush, seçim sonuçlarının Filistin Yönetimi'ne bir uyarı niteliği taşıdığını belirtmiş, İsrail'in ortadan kaldırılmasını arzu eden herhangi bir siyasi grupla ABD'nin ilişki kurmayacağını ifade etmiştir (Boran 2006, s. 182). Hamas'ın seçimleri kazanması, Hamas'ın Avrupalılar gözünde İsrail'in sivil halkına saldırılar düzenleyen bir örgüt olarak şekillenmiş olmasından dolayı, Avrupa devletlerini kaygılandırmıştır (Long 2010, p. 131). İsrail tarafı ise, Hamas'ın içerisinde yer aldığı bir Filistin Yönetimi'ne güvenmeyeceğini ve Hamas'ı tanımayacağını ifade etmiştir (Dinçer 2011, s. 260). İslam dünyası ise seçim sonuçlarını memnuniyetle karşılamıştır (Boran 2006, s. 182).

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, 16 Şubat 2006 tarihinde Hamas lideri İsmail Haniye'yi başbakan olarak atamıştır (Gilbert 2008, p. 638). Hükümetin kurulmasının ardından Ortadoğu Dörtlüsü tarafından yapılan açıklamada, hükümetten üç şartın gerçekleştirilmesi istenmiştir. Bu şartlar; İsrail'in tanınması, silahlı mücadelenin bırakılması ve İsrail ile Filistin Yönetimi arasında imza edilmiş olan bütün anlaşmaların kabul edilmesi şeklindedir (Baskin 2007, p. 94). Başbakan Haniye tarafından kurulmuş olan hükümet ise Ortadoğu Dörtlüsü'nün bu isteklerini reddetmiştir. Bu açıklamanın ardından Batı tarafından Filistin'e yönelik yapılan yardımlar kesilmiş, İsrail ise Filistin Yönetimi'ne yaptığı vergi geliri ödemesini durdurmuştur (Arı 2008, s. 803).

En önemli değerinin demokrasi olduğunu savunan ABD Başkanı Bush tarafından 2004'te Filistin için demokrasi çağrısında bulunulmuş olmasına karşın, demokrasinin en önemli unsurlarından biri niteliğindeki seçimlerde ABD tarafından desteklenen El Fetih yerine Hamas'ın galip gelmesi neticesinde ABD'nin Filistin'e mali desteğini keseceğini açıklaması ve İsrail'in vergi gelirlerini aktarmayacağını beyan etmesi ABD'nin söylemleri ile çelişmektedir. Burada ABD ile İsrail'in temel hedefi, Hamas'ın para akışını kesmek suretiyle Hamas'a İsrail'in varlığını kabul ettirmek şeklindedir. Bu

doğrultuda ABD ile İsrail, Hamas'ı barış görüşmeleri başlamadan önce itaat etmeye zorlayabileceğine inanmıştır (Sachs 2007, s. 77). Hamas ise mali yardımların kesilmesinin önüne geçmek üzere El Fetih'e koalisyon kurma teklifinde bulunmuştur. Buna göre sosyal konuları Hamas'ın, İsrail ile barış görüşmelerini ise El Fetih'in yürütmesi planlanmıştır. Ancak El Fetih, Hamas'ın bu teklifini geri çevirmiştir (Bayraktar 2007, s. 38).

Haziran 2006 tarihinden itibaren Filistin topraklarında şiddet olayları yeniden artarken, İsrail topraklarına gerçekleştirilen roket saldırılarını gerekçe gösteren İsrail, 9 Haziran tarihinde Gazze'ye yönelik bir operasyona girişmiştir (Arı 2008, s. 803). Bu operasyonlarda 26 Filistinli öldürülürken, Hamas ise operasyona karşılık olarak İsrail topraklarına girmiş, 2 askeri öldürürken Gilad Şalit isimli bir askeri ise kaçırmıştır (Gilbert 2008, p. 639). Kaçırılan bu askerin serbest bırakılması karşılığında Hamas, İsrail'deki hapishanelerde bulunan 1.400 Filistinli mahkumun serbest bırakılmasını istemiştir. İsrail ise bu talebi reddederken, Gazze'de gerçekleştirdiği operasyonları is genişletmiştir. Uluslararası toplum ise İsrail'in Gazze'de aşırı ve dengesiz güç kullandığı gerekçesiyle ciddi tepkilerde bulunmuştur (Gilbert 2008, pp. 640-641). 25 Kasım tarihinde gerçekleştirilen ateşkese değin süregelen çatışmalarda 400'den fazla Filistinli ile 3 İsrail askeri yaşamını kaybetmiştir (Arı 2008, s. 804).

Gazze operasyonunun 25 Kasım 2006 tarihinde sona ermesinin ardından Aralık ayında Hamas ile El Fetih militanları arasında çatışmalar başlamıştır. Ocak 2007 tarihinde iyice şiddetlenen çatışmalar kapsamında hem Hamas hem de El Fetih tarafında çok sayıda militan hayatını kaybetmiştir. Haniye hükümeti ise El Fetih'in de katılımı ile yeni bir hükümetin kurulması için 15 Şubat tarihinde istifa etmiştir (Arı 2008, s. 804).

El Fetih ile Hamas arasındaki rekabet ve çatışma ortamını sonlandırmak üzere Suudi Kralı Abdullah bin Abdülaziz arabuluculuğunda Filistinli liderler Mekke'de bir araya gelmiş ve El Fetih ile Hamas arasında Mekke Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında Filistin'de yaşanan iç çatışmaların bitirilmesi ve ulusal bir birlik hükümeti kurulması konularında uzlaşmıştır (Janssen 2009, p. 27). Bunun ardından 17 Mart tarihinde Hamas ile El Fetih ortaklığında ulusal birlik hükümeti kurulurken (Erkmen 2007a, s. 16), iki taraf arasındaki silahlı çatışmalar ise devam etmiştir. Mısır'ın

girişimleri neticesinde 16 Mayıs tarihinde ateşkes elde edilmişse de, bu ateşkes tam olarak uygulanamamıştır (Gilbert 2008, pp. 645-647). İki taraf arasındaki silahlı çatışmaların durdurulamaması ve Batı'dan gelen yardımların kesilmesi sebebiyle halkın durumunun kötüleşmesi neticesinde Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas tarafından 14 Temmuz 2007 tarihinde ulusal birlik hükümeti feshedilirken, aynı zamanda Filistin'de olağanüstü hal ilan edilmiştir (Bölme 2007, p. 3).

17 Temmuz 2007 tarihinde Salam Fayyad tarafınca yeni hükümet oluşturulurken, hem kurulan yeni hükümet hem de El Fetih tarafından Hamas ile bütün bağların kesilmiş olduğu beyan edilmiştir (Erkmen 2007b, s. 45). Bu doğrultuda ABD ile AB, Filistin'e ilişkin yardımlarını yeniden başlattıklarını açıklamış, İsrail de yeni Filistin hükümeti ile barış görüşmelerine devam edeceğini ve Hamas sebebiyle kesmiş olduğu vergi geliri aktarımını yeniden başlatacağını açıklamıştır (Bölme 2007, p. 3). Gazze'de denetimi elinde bulunduran Hamas, Fayyad tarafından kurulan hükümeti tanımadığını ilan ederken; Gazze'de Hamas, Batı Şeria'da ise El Fetih denetimi ortaya çıkmış, bu bağlamda Filistin fiilen ikiye bölünmüştür (Ertosun 2012, ss. 250-251).

5.4 ANNAPOLİS GÖRÜŞMELERİ (2007)

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve İsrail Başbakanı Ehud Olmert 6 Ağustos 2007 tarihinde Eriha'da bir araya gelirken, uzun zaman sonra İsrail ile Filistin yeniden görüşmelere başlamış; bunun yanında ilk kez bir İsrail başbakanı, Filistin'de Filistinli temsilcilerle müzakereler gerçekleştirmiştir (Gilbert 2008, p. 648). İsrail ile Filistin arasında yeniden başlamış olan görüşmeler, ABD Dışişleri Bakanı Rice'ın çabalarıyla kısa zamanda ilerletilmiş ve 27 Kasım 2007 tarihinde ABD'nin Annapolis kentinde uluslararası bir konferans düzenlenmiştir (Gilbert 2008, p. 653).

Annapolis Konferansı'na ABD, İsrail ve Filistin de dahil olmak üzere 46 ülke ile birtakım uluslararası kuruluşlar katılmıştır. Annapolis'te Filistin meselesinin temel konuları ele alınmamış olup, barış görüşmelerinin "Yol Haritası" kapsamında yeniden başlaması ve 2008 sonuna değin sonuca ulaşılması hususunda bir takvim ve yöntem belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Filistin ve İsrail heyetleri 12 Aralık tarihinden itibaren ara

vermeksizin çalışmalara başlamış, Abbas ile Olmert'in de iki haftada bir düzenli şekilde görüşmeleri kararlaştırılmıştır. Konferansta taraflar, Yol Haritası çerçevesinde öngörölmüş olan yükümlölüklerini gerçekleştirmeyi taahhüt etmiş, bu taahhütlerin uygulanmasının takip edilmesi görevi ise ABD'ye verilmiştir (Ertosun 2012, s. 251).

Olmert, Annapolis'de gerçekleştirdiği konuşmada İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına dönme eğiliminde bulunduğunu açıklamıştır. Bu durum ise en azından Doğu Kudüs'ün Filistin denetiminde olacağı ile Batı Şeria'daki yerleşimlerin tartışmaya açılacağını göstermesi bakımından önem arz etmiştir (Erkmen 2008, s. 19). Bununla birlikte Bush, her iki tarafın da üzerine düşeni gerçekleştirmesi gerekliliğinden bahsederek, İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına geri dönmesini istemiştir; Abbas ise, kurulacak olan Filistin Devleti'nin başkentinin Doğu Kudüs olmasını arzu ettiklerini belirtmiştir (Kızgır 2011, s. 72).

5.5 GAZZE OPERASYONU (2008-2009)

Annapolis Konferansı neticesinde pozitif bir atmosfer oluşurken; zaman içerisinde ise İsrail'in yerleşimler, duvar inşaatı ve Filistinlilerin hayat şartları gibi meselelerde önceki uygulamalarını devam ettirmesi ile Hamas ve İsrail arasındaki silahlı çatışmaların artması sonucunda karamsar bir tablo ortaya çıkmıştır (Bölme 2009, s. 5). Gazze'yi tamamen denetimi altına alan Hamas, kendisine ilişkin tecridi kaldırmak ve İsrail'in saldırılarına karşılık vermek üzere kısa menzilli roketatarlarla direnme çabasında bulunmuştur (Ayhan 2008, s. 31). Bu doğrultuda İsrail, tamamen Hamas denetimine giren Gazze'yi havadan, karadan ve denizden abluka altına almıştır (Bölme 2009, s. 5).

İsrail'in Gazze'ye düzenlediği operasyonun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Güngör (2013, ss. 77-79) bu sebepleri şu şekilde belirtmektedir;

- i. *Siyasal Sebepler:* Lübnan'da Hizbullah'a karşı vermiş olduğu mücadelede yeterli derecede başarılı olamayan İsrail, eski gücünü yeniden kazanmayı arzu etmiştir. Bununla birlikte İsrail, giderek güçlenip El Fetih'in İsrail ve ABD ile yürütmekte olduğu barış sürecine zarar verebilecek Hamas'ın askeri altyapısını

zayıflatmak suretiyle Gazze'deki Hamas egemenliğini sona erdirmeyi arzulamıştır. İslam ve İran yayılmacılığını kendisini için bir tehdit olarak algılayan İsrail, Hamas'ı İran'ın bir uzantısı olarak değerlendirip, Hamas ile İran arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu ileri sürmüştür.

- ii. *Askeri ve Güvenliğe İlişkin Sebepler:* Yurt dışında özellikle de Lübnan, Suriye ve İran'da askeri eğitim almış olan Hamas'ın nitelikli asker sayısının günden güne artması ve Hamas'ın askeri kanadı olan El Kasım Tugaylarının İran'la sıkı ilişkileri İsrail'i endişelendirmiştir. Hamas'ın İsrail tarafına 2005 yılından itibaren attığı yüzlerce roket ve havan topundan dolayı ölenlerin sayısı düşük sayıda olsa da, İsrail halkı kendisini sürekli tehdit altında hissetmiş ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmiştir. Bunun yanında Hamas 2007 yılından itibaren Gazze'de çok sayıda tünel açmış ve bu tünelleri genişletme yoluna gitmiştir. Gazze içerisine mal ve insan taşıma maksatlı açılan bu tüneller, İsrail açısından bir tehdit unsuru olarak görülmüştür.

Mısır'ın arabuluculuğunda 18 Haziran 2008 tarihinde İsrail ile Hamas arasında altı aylık bir ateşkes sağlanırken, altı ayın sonunda ise Hamas; İsrail'in ateşkese uymadığını, 22 Filistinliyi öldürdüğünü ve Gazze ablukasını kaldırmadığını belirterek, İsrail ile uzlaşmaya yönelmeyeceğini beyan etmiştir (Bölme 2009, s. 5).

Ateşkesin sürdürülmemesi ve Hamas'ın tekrardan İsrail'e yönelik roket saldırılarına başlamasının ardından İsrail'in Gazze'ye bir karşılık vereceği tahmin edilmiş, ancak İsrail tarafından 27 Aralık tarihinde gerçekleştirilen hava saldırıları kapsamında düzenlenen "Dökme Kurşun Operasyonu" ile orantısız ve çok sert bir karşılık verilmiştir. Henüz operasyonun ilk günü 230 Filistinli yaşamını kaybederken, 700'ün üzerinde Filistinli ise yaralanmıştır (Bölme 2009, s. 6).

3 Ocak 2009 tarihinde Gazze'ye kara operasyonları başlarken, bu tarihe kadar ölen Filistinli sayısı 400'ü bulmuştur. Operasyon esnasında çok sayıda okul, hastane ve cami kullanılamaz duruma gelirken, Gazze şehrinin altyapısının hemen hemen tümü tahrip edilmiştir. Bununla birlikte operasyon sürecinde İsrail'in beyaz fosfor gibi konvansiyonel olmayan silahlar da kullanmış olduğu iddia edilmiştir. 17 Ocak tarihinde

İsrail tek taraflı ateşkes ilan ederken, operasyonda 1.000'in üzerinde Filistinli ölmüş, 4.000 civarında Filistinli ise yaralanmıştır. İsraililer ise 10 asker ve 3 sivil kaybı vermiştir. 18 Ocak tarihinde Hamas ile İslami Cihad da saldırılara ara verdiklerini açıklamış, böylece iki taraf arasındaki silahlı çatışmalar sona ererken, üç gün sonrasında ise İsrail askerleri Gazze'yi terk etmiştir (Ertosun 2012, s. 262).

İsrail'in Gazze'ye yönelik operasyonunu terörizm ile mücadele kapsamında değerlendiren ABD, operasyon sürecinde İsrail'e sert bir tepki göstermemiş olup, BM içerisinde de İsrail yanlısı tutumunu devam ettirmiştir. ABD'nin bu tutumu sebebiyle BM tarafından İsrail'e yönelik uluslararası bir yaptırımın gerçekleştirilmesi engellenirken, Ortadoğu toplumlarında ise gerek ABD gerekse de İsrail'e yönelik tepkiler artmış ve radikal hareketlere yönelim artmıştır (Koç 2009, s. 41).

AB üyesi ülkelerin dışişleri bakanları Gazze'nin durumunu görüşmek için 30 Aralık tarihinde Paris'te toplanırken, 3 Ocak tarihinde AB'den konuya ilişkin yazılı bir açıklama yapılmıştır. Ancak açıklama kapsamında İsrail'in yaptığı operasyonun şaşırtıcı olmadığı belirtilirken, sadece ateşkes çağrısında bulunulmuş, bunun dışında İsrail'e herhangi bir tepki verilmesi veya somut eylemde bulunulmasına ilişkin bir karardan bahsedilmemiştir (Kaya 2009, s. 43). Bunun yanında 31 Aralık tarihinde AB'nin dönem başkanlığına geçen Çek Cumhuriyeti, İsrail'in operasyonu saldırı değil savunma maksatlı olarak gerçekleştirdiğini beyan etmesi, Avrupa'nın Filistin meselesinde İsrail yanlısı bir tutum sergilediğini göstermiştir. AB üyeleri arasında ise en sert tepki Fransa'dan gelmiş, Cumhurbaşkanı Sarkozy operasyonu kınarken, çatışmaların durdurulmasını sağlamak üzere Ortadoğu turuna çıkmıştır (Ertosun 2012, s. 263).

BM İnsan Hakları Konseyi ise Nisan 2009 tarihinde, Gazze operasyonunda gerçekleştiği iddia edilen insan hakları ihlallerini incelemek için "Gerçekleri Araştırma Komisyonu"nu kurmuş ve komisyonun başına Güney Afrikalı yargıç Richard Goldstone'u geçirmiştir. Komisyonun hazırladığı Goldstone Raporu 15 Eylül 2009 tarihinde açıklanmıştır. Rapor çerçevesinde gerek İsrail gerekse de Filistin tarafının savaş suçu ile muhtemel insanlığa karşı suçlar işlemiş oldukları beyan edilmiştir. Rapor kapsamında, her iki taraftan da işlenen suçlar ve failerin ortaya çıkarılması ile suçluların cezalandırılmaları istenmiş, aksi takdirde konunun Uluslararası Ceza

Mahkemesi'ne götürülmesi tavsiye edilmiştir. Raporda İsrail'in Gazze'ye yönelik uyguladığı abluka hukuk dışı şekilde nitelendirilmiş, İsrail ise Gazze'de yaşayan sivilleri hedef almak ve beyaz fosfor kullanmak ile suçlanmıştır. Bununla birlikte raporda, Filistinlilerin de İsrail topraklarına attığı roketler ile sivilleri hedef almış oldukları belirtilmiş ve İsraili asker Gilad Şalit'in Filistin tarafından rehin tutulması da eleştirilmiştir. Ayrıca raporda, Filistinlilerin cami gibi yerleri askeri maksatla kullanmakta oldukları ve sivil kıyafetler ile savaştıklarına ilişkin iddiaları ispatlayacak hiçbir kanıt ulaşılamamış olduğu belirtilmiştir. İsrail tarafı bu raporu tümüyle reddetmiş, özellikle sivilleri hedef alan saldırılarda bulunduğu ile ilgili suçlamalara çok sert tepkiler göstermiştir. Hamas ise rapora kısmen karşı çıkarken, attıkları roketlerin İsraili sivillere isabet etmesinin kasıtlı bir durum olmadığını, faydalandıkları gelişmemiş askeri teknolojinin sebep olduğu hatalardan kaynaklanmakta olduğunu iddia etmiştir (Ertosun 2012, ss. 263-264).

5.6 2009 SONRASI GELİŞMELER VE ABD'NİN İSRAİL-FİLİSTİN POLİTİKASI

20 Ocak 2009 tarihinde resmen ABD başkanlığı görevine başlayan Barack Obama, 2008 küresel ekonomik krizi sebebiyle başkanlığının ilk yıllarında ülke içinde ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik politikaların uygulanmasına öncelik vermiştir. Bununla birlikte dış politikada ise ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ile Afganistan konusuna ağırlık veren Obama, Ortadoğu bölgesine ise duyarsız kalmamıştır. Filistin sorununa önem vermekte olduğunu göstermek üzere başkanlığının henüz ilk gününde Ürdün Kralı II. Abdullah, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ve İsrail Başbakanı Ehud Olmert'i arayan Obama, barış sürecine aktif biçimde dahil olacağını beyan etmiş, ikinci gününde ise eski Senatör Mitchell'ı Ortadoğu'daki barış süreci hususunda özel elçi olarak atamıştır (Mansour 2016, ss. 42-43).

Başkan olmasının ardından ilk demecini ise El Arabiya'ya vermiş olan Obama, ABD'nin İslam alemine düşman olmadığını belirtirken, Filistin meselesinin

çözümlemesi konusunda ise işbirliğinden söz etmiş ve yumuşak güç kavramını gündeminde tutmuştur (Ersoy-Öztürk 2009, s. 8).

26 Ocak 2009'da gerçekleştirdiği konuşmasında Obama; bağımsız, mutlu ve yaşanabilir bir Filistin Devleti'ni mümkün gördüğünü belirtmiştir. Bu doğrultuda, Obama yönetimi barış için bir çözüm bulma hususunda çalışmalar gerçekleştirmiş; bir yılın ardından Obama, iki taraf arasında bulunan sorunlar sebebiyle müzakerelere başlamanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bunun ardından ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ise 3 Mart 2010'daki konuşmasında Filistin'in kendisini savunmak üzere İsrail'e roket saldırıları gerçekleştirmesinin gerekli olmadığını, İsrail'in ise 88 evi yıkmış olmasının faydalı olmadığını vurgulamıştır. 22 Nisan'da Obama, Ürdün Kralı II. Abdullah ile bir görüşme gerçekleştirirken, birkaç ay içerisinde barış müzakerelerinin başlayacağını beyan etmiştir. Ancak gerek seçim vaatlerinde gerekse de başkanlığının ilk yılında Filistin konusunda umut verici vaatlerde bulunan Obama'nın uygulamada barış müzakereleri hususunda ciddi girişimlerde bulunmaması, Filistinlilerin umutlarını kırmıştır (Migdalovitz 2010, pp. 4-7).

ABD'nin yalnız başına Filistin'de barışı sağlayamayacağını anlayan Obama, bu doğrultuda barışın sağlanması hususunda kolektif bir çabanın gösterilmesi gerektiğine inanmıştır. Bununla birlikte Obama, Ortadoğu'daki bütün problemlerin birbirlerine bağlı olduğunu düşünmüştür. Dışişleri Bakanı Clinton 22 Mart 2010 tarihinde gerçekleştirdiği konuşmasında, İsrail'in Doğu Kudüs ya da Batı Şeria'da yeni yerleşimler inşa etmesinin Filistin meselesinin çözümünü tehlikeye atabileceğini belirtmiş olsa da, Obama İsrail'in bu eylemleri hususunda tepki göstermemiş, bunun üzerine ise özel elçi Mitchell görevinden istifa etmiştir (Mansour 2016, s. 44).

Tunus'ta 2010 sonunda ortaya çıkan ve kısa zamanda Ortadoğu ile Kuzey Afrika genelinde yayılan Arap Baharı adlı halk ayaklanmaları, Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesine sebebiyet verirken, bölgesel güç dengeleri ile geleneksel ittifaklarda da çeşitli değişimler meydana gelmiştir (Oran 2013, s. 51). Yaşananlardan gerek Filistin siyaseti gerekse de İsrail-Filistin sorunu etkilenmiştir. Batı Şeria'nın Ramallah, Nablus, Tulkarim ve Beytüllahim kentlerinde çeşitli halk ayaklanmaları gerçekleşirken,

düzenlenen gösterilerde Filistin'deki mevcut siyasal bölünme ile hayat şartlarındaki zorluklar ve yolsuzluk konuları hakim olmuştur. Lakin protestolar uzun süre devam etmemiş ve Arap Baharı Filistin'de dönüştürücü bir etkiye sahip olmamıştır. Arap Baharı sürecinde özellikle Suriye'de ortaya çıkan iç savaş sebebiyle İsrail-Filistin çatışması gündemde ikinci plana düşmüştür (Atmaca 2017, s. 62).

İsrail Başbakanı Netanyahu 2011-2012 döneminde siyasal açıdan giderek güçlenirken, Filistin'e ilişkin güvenlik kaygıları bu dönemde yön değiştirmeye başlamıştır. En büyük rakibi konumundaki Kadima Partisi'ni, kurduğu koalisyonla dahil ederek Knesset'te güçlü bir çoğunluk elde eden Netanyahu, Filistin meselesi hususunda bir barış anlaşması yapabilecek siyasal desteğe ulaşmıştır (Coşkun 2012, s. 29).

Aynı dönemde Salam Fayad'ın başbakan olduğu Filistin ise, Ağustos 2009 tarihinde yayımlanmış olduğu "Filistin: İşgali Bitirmek, Devleti Kurmak" isimli hükümet programı çerçevesinde Filistin'de devlet yapılanmasının inşasını sürdürmüş, güvenlik alanında yoğunlaştırılan çalışmalar AB, BM, ABD ve Dünya Bankası gibi uluslararası aktörler tarafından desteklenmiştir (Coşkun 2012, s. 30).

Mayıs 2011 tarihinde Mısır'ın arabuluculuğunda Kahire'de gerçekleştirilen Hamas ve El Fetih görüşmesinde, bir seçim hükümeti oluşturulması, 2012 yılında başkanlık ve meclis seçimleri gerçekleştirilmesi kararlaştırılırken, Hamas'ın FKÖ'ye girmesine de izin verilmiştir. Ancak başbakanın seçimi hususunda yaşanan anlaşmazlık ve Hamas'ın uluslararası toplumun şartlarını reddetmesi sebebiyle görüşmelerde bir netice elde edilememiştir (Kemiksiz 2016, s. 26).

Filistin Devlet Başkanı Abbas ise, uluslararası alanda Filistin'in bağımsız bir devlet şeklinde kabul görmesi hususunda gayret sarf etmiş, 23 Eylül 2011'de BM'ye tam üyelik başvurusunda bulunulmuştur. Filistin'in tam üyelik başvurusu BM Güvenlik Konseyi tarafından reddedilmiş olsa da; 31 Ekim 2011 tarihinde UNESCO, Filistin'i tam üyeliğe kabul etmiştir. Bu üyelik, Filistin'in uluslararası tanınırlığının sağlanması hususunda sembolik bir öneme sahip olmuştur (Atmaca 2017, s. 67). Filistin'in UNESCO'ya tam üye olmasının ardından ise, bütçesinin %22'sinin ABD tarafınca

karşılanmakta olduğu UNESCO'ya ABD'nin maddi desteği dondurulmuştur (Coşkun 2012, s. 30).

Filistin tarafından Eylül 2012 tarihinde BM Genel Kurulu'na yeniden üyelik başvurusu yapılmıştır. BM Genel Kurulu ise 29 Kasım 2012'de aldığı kararla Filistin'e üye olmayan gözlemci devlet statüsü vermiştir. Oylama neticesinde 138 lehte 9 aleyhte ve 41 çekimser oy kullanılmıştır. Bu oylama göstermiştir ki, dünya nüfusunun yaklaşık %70'i Filistin Devleti'nin statüsünü tanımakta olup, bu durum Filistin Devleti'nin de facto olarak tanınması manasına gelmektedir (Atmaca 2017, ss. 67-68). Filistin'e üye olmayan gözlemci statüsü verilmesi neticesinde İsrail ise Oslo Anlaşmalarının ihlal edilmiş olduğunu savunmuştur. Hem İsrail hem de ABD, bu kararı kınamış, oylama sonrasında da İsrail, Doğu Kudüs'te yeni yerleşimlerin inşasına onay vermek suretiyle sert bir tepki göstermiştir (Atmaca 2017, s. 69).

İlk döneminde Filistin sorununun çözümü hususunda fazla gayret göstermeyen Obama, ikinci dönemine rastlayan 2012 ve 2013 yıllarında ise iki devletli bir çözüm hususunda taraflar üzerinde yoğun diplomatik baskılar kurma çabasında bulunmuş, fakat İsrail, Hamas ile aynı masaya oturmayı reddetmiştir (Atmaca 2017, s. 73). Obama, 20 Ocak 2013 tarihinde başlayan ikinci başkanlık döneminde Clinton'ın yerine dışişleri bakanlığı görevine Senatör John Kerry'yi getirmiştir. Dışişleri Bakanı Kerry, Filistin meselesinin çözümü hususunda sunulan yeni girişimin en önemli konularını şu şekilde sıralamıştır (Mansour 2016, ss. 44-45);

- i. Filistin'in İsrail Devleti'ni bir Yahudi devleti olarak tanınması,
- ii. Doğu Kudüs'ün başkent olacağı bir Filistin Devleti'nin kurulması,
- iii. Filistinli mülteci sorununun Bill Clinton tarafından önerilmiş olan görüş doğrultusunda çözümlenmesi,
- iv. 1967 sınırları içinde İsrail'in inşa etmiş olduğu yerleşim yerlerinin İsrail'in denetiminde kalması,
- v. Geçişlerin ve hava sahasının İsrail'in denetiminde kalması,
- vi. Sınır girişlerinde İsrail, ABD, Filistin ve Ürdün'ün ortak kuvvetlerinin bulunması.

29 Temmuz tarihinde Kerry, barış görüşmelerinin yeniden başlaması hususunda çeşitli diplomatik girişimlerde bulunmuş (Koldaş 2014, s. 90), ancak bu çabalarında başarılı olamamıştır (Atmaca 2017, s. 73).

2014 yılında İngiltere, İspanya, Fransa, İrlanda ve Portekiz meclisleri kendi hükümetlerini Filistin Devleti'ni tanımaya davet eden karar tasarılarını onaylamıştır. İsveç ise 30 Ekim 2014'te Filistin Devleti'ni resmen tanıyan ilk AB üyesi ülke olmuştur. Bu doğrultuda 10 Aralık 2015 tarihinde Stockholm'de Filistin Büyükelçiliği açılmıştır. 13 Mayıs 2015'te ise Vatikan, Filistin Devleti'ni tanımıştır. Bununla birlikte Avrupa Adalet Divanı da Hamas'ı terör listesinden çıkarmış, bu durum ise Filistin tarafınca memnuniyet ile karşılanmıştır (Sipahi 2015, ss. 71-73).

31 Aralık 2014'te Ürdün tarafından Filistin sorunu ile ilgili olarak Arap ülkeleri koordinasyonunda hazırlanmış olan barış tasarısı BM Güvenlik Konseyi'ne sunulmuş olup, tasarı metninde İsrail'den 2017 yılına değin işgal etmiş olduğu Filistin topraklarından çıkması ve 1967 öncesi sınırlarına geri çekilmesi talep edilmiştir. Bununla birlikte, başkenti Doğu Kudüs olan Filistin Devleti'nin kurulması ile İsrail ve Filistin'in barış içinde bir arada yaşaması öngörülmüştür. Ancak tasarı Güvenlik Konseyi'nden geçememiştir.(Atmaca 2017, s. 68).

1 Ocak 2015 tarihinde kurucu anlaşma niteliğindeki Roma Statüsü'nü imzalayan Filistin, 1 Nisan 2015 tarihi itibarıyla, taraf devletlerin topraklarında soykırım, insanlığa karşı suç, savaş ve saldırı suçlarını işlemiş olan bireyleri yargılayan Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne üye olmuştur. Bu üyeliğin ardından da ABD ile İsrail büyük tepki göstermiştir, çünkü bu üyelik hukuken İsrail'i yakından ilgilendirmektedir. İsrail mahkemeye üye olmasa da, Filistin tarafından açılacak davalarda savaş suçu işlemiş olan İsrail vatandaşlarının yargılanmasının önü açılmıştır (Atmaca 2017, s. 70).

17 Mart 2015'te İsrail'de gerçekleştirilen erken seçimlerde Netanyahu yeniden başbakan seçilmiştir. Ancak daha öncesinde iki devletli bir çözümü savunmakta olan Netanyahu, seçimlerden bir gece önce, başbakan olması durumunda bağımsız bir

Filistin devletine izin vermeyeceğini belirtmiş, bu açıklama gerek Filistin gerekse de uluslararası toplum tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Atmaca 2017, s. 74).

Seçim kampanyası sürecinde ABD'nin İsrail'deki büyükelçiliğini Tel Aviv şehrinden Kudüs şehrine taşıyacağını vaat eden Donald Trump'ın 2016 Kasım'ında gerçekleştirilen başkanlık seçiminde ABD başkanı olması İsrail'de büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır (Ali 2016, s. 5). Trump göreve başlamadan bir ay önce 23 Aralık 2016'da BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in Batı Şeria bölgesinde yeni yerleşimler kurmaya son vermesini öngörmekte olan 2334 sayılı tasarının oylaması yapılmıştır. Bu oylamada 14 üye lehte oy verirken, ABD ise çekimser oy kullanmış ve tasarı bu doğrultuda kabul edilmiştir. Henüz göreve resmen başlamamış olsa da Trump tasarının veto edilmesini istemiş, Obama yönetimi ise çekimser oy kullanmıştır (Atmaca 2017, s. 73).

Trump'ın başkanlık sürecinde ABD'nin Filistin meselesinin çözümü hususundaki katkılarının azalacağı ve iktisadi bakımdan oldukça zor durumda bulunan Filistin toplumunun da bu durumdan negatif şekilde etkileneceği öngörülmektedir (Öztürkler (2017, s. 73). Seçim kampanyası sürecinde Trump, ABD'nin İsrail ile olan ilişkilerine yeni bir dinamizm getireceğini vaat etmiştir. Bununla birlikte iki ülke arasında bozulmaz dostluğun sürdürülmesine yönelik bir politika izleyeceğini belirten Trump, askeri işbirliği ile koordinasyonun artacağını, BM'de İsrail'i savunacağını, Filistin ile müzakerelerde temkinli davranacağını, iki devletli çözüm sürecinin ABD'nin önceliği olmayabileceğini ifade etmiştir (Kanat, Michalke ve Hannon 2017, s. 34).

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana Ortadoğu toprakları her daim güç mücadelelerinin odak noktası olmuştur. Semavi dinler de Ortadoğu topraklarında ortaya çıkıp yayıldığı için, bölge dinsel çatışmalara da tarih boyunca ev sahipliği yapmıştır.

Yahudiler, günümüzde Filistin olarak isimlendirilmekte olan bölgede yer alan Kudüs ve çevresindeki toprakların kutsal kitapları Tevrat'a göre Allah tarafından kendilerine vaat edilmiş olduğunu ileri sürmektedir. Ancak zaman içerisinde bölgenin farklı dinlere mensup devletler arasında sürekli el değiştirmesi Filistin topraklarında çok çeşitli etnik ve dinsel yapıların bir arada yaşamasına sebebiyet vermiştir.

Bu çalışma çerçevesinde, Filistin bölgesinde uzun yıllardır yaşanmakta olan İsrail – Filistin sorunu ele alınırken, sorunun ABD dış politikasındaki yeri ve özellikle II. İntifada süreci sonrasında ABD'nin sorunun çözümüne ilişkin yönelimi aktarılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı'nın egemen durumda olduğu Filistin topraklarında bir Yahudi Devleti'nin kurulması için 19. Yüzyıl sonlarında Theodore Herzl tarafından girişimlerde bulunulmuş ve Siyonist Kongre oluşturulmuştur. Bu dönemde Filistin'e Yahudi göçleri gerçekleştirilirken, Herzl'in ölümü sonrası Weizman, İngiltere Başbakanı ile anlaşarak, Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulmasını öngören Balfour Deklarasyonu'nu ilan etmiştir. 1922 yılında ise ABD Kongresi bu deklarasyonu kabul etmiştir.

I. Dünya Savaşı neticesinde Osmanlı egemenliğinden çıkan Filistin bölgesi, İngiliz mandasına bırakılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise Filistin'deki İngiliz mandası sona ererken, 1948 yılında Filistin topraklarında İsrail Devleti kurulmuş ve ABD, İsrail'i tanıyan ilk devlet olmuştur. Ortadoğu'da Arap ülkeleri ile ticari ve petrole ilişkin önemli ilişkileri bulunan ABD, en başta İsrail ile ilişkilere temkinli yaklaşmış ve bir tarafsızlık politikası takip etmeyi yeğlemiştir. Hatta ABD Başkanı Eisenhower döneminde İsrail karşıtı uygulamalarda bulunulmuştur. Soğuk Savaş'ın yükselmeye başladığı bu dönemde yaşanan Süveyş Krizi ise, bölgedeki Sovyet etkisini kırmak üzere ABD, İsrail ile yakınlaşmaya başlamıştır. 1967 Savaşı'nda da ABD, İsrail'e olan desteğini artık belli etmiştir. 1969 yılında ABD Başkanı Nixon tarafından İsrail-Filistin

sorununun çözümüne yönelik ilk resmi girişimlerde bulunulurken, bu girişim ABD ile İsrail arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebebiyet vermiştir. Ancak İsrail'e askeri ve mali yardımlarını sürdüren ABD, özellikle 1973 Savaşı'nda İsrail'e verdiği destekle İsrail'in savaşı kazanmasını sağlamıştır.

Filistin meselesinin çözümlenmesi ve Ortadoğu'da barışın tesis edilmesi hususunda ABD, öncelikle bölgede önemli bir güç konumundaki Mısır ile İsrail'i barıştırma yoluna gitmiş ve bu doğrultuda 1979 yılında Camp David Antlaşması imzalanmıştır. 1981'de başlayan ABD Başkanı Reagan döneminde ise Yeni Muhafazakar görüşe sahip olan kişilerin ABD yönetiminde ön plana çıkmasıyla birlikte, ABD dış politikasında İsrail yanlısı tutum daha merkezi bir konuma gelmiştir. Reagan döneminin sonlarında yaşanan I. İntifada süreci, İsrail-Filistin sorunu ve ABD dış politikasında bir dönüm noktası teşkil etmiştir. 1988'de Filistin Devleti ilan edilirken, Devlet Başkanı Arafat'ın ABD'nin taleplerini kabul etmesi neticesinde ABD ile Filistin'i temsil eden FKÖ arasında resmi temaslar başlamıştır.

Reagan sonrasında ABD Başkanı olan Bush ise İsrail'e karşı mesafeli bir tutum sergilerken, bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden gerilmesine sebebiyet vermiştir. Aynı dönemde Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetlerin eski gücünü kaybetmesi sonucunda ABD'nin tek küresel güç konumuna gelmesi ile birlikte Arap toplumu, Filistin meselesinin Bush aracılığıyla barışçıl bir şekilde çözümlenmesine sıcak bakmaya başlamıştır. Bununla birlikte aynı dönemde radikal İslam hareketlerinin yükselmeye başlaması sonucunda İsrail de, daha ılımlı olan FKÖ ile barış görüşmeleri gerçekleştirme eğiliminde bulunmuştur. Bu doğrultuda Bush döneminde gerçekleştirilen Madrid Konferansı'nda İsrail'den yerleşimleri durdurması istenirken, İsrail ise bu isteği ve kurulacak Filistin Devleti'ni kabul etmemiştir.

1993 yılında ABD Başkanı seçilen Clinton ise, Bush'un aksine İsrail yanlısı bir dış politika takip ederken, İsrail'in ABD'nin stratejik ortağı olduğunu benimsemiştir. Yine de Filistin meselesinin kendi döneminde çözümlenmesi hususunda pek çok diplomatik girişimde bulunan ve iki taraf arasında görüşmeler gerçekleştirilmesini sağlayan

Clinton, ılımlı İsrail Başbakanı Rabin'in öldürülmesi yerine Filistin karşıtı Netanyahu'nun başbakan olması ile birlikte bu isteğini gerçekleştirememiştir.

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un 2000 yılında Harem-i Şerif'e gerçekleştirdiği ziyarette Kudüs'ün sonsuza kadar İsrail'e ait olacağını açıklaması üzerine II. İntifada süreci başlamıştır. Olayların ardından ise 2001'de George W. Bush, ABD Başkanı olmuştur. Reagan dönemindeki gibi Yeni Muhafazakar görüşe sahip olan kişilerin ABD dış politikası üzerinde egemen olduğu bu yeni dönemde, Clinton dönemine göre daha fazla İsrail yanlısı bir tutum sergilenirken, Başkan Bush aynı babası gibi kendi döneminde Filistin meselesinin çözümleneceğini ileri sürmüştür. 11 Eylül saldırılarının ardından terörizme savaş açan Bush, Filistin'de bir devlet kurulabilmesi için Filistin'de teröre destek vermeyen liderlerin, kurumların ve demokrasinin tesis edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. 2006'da Filistin'de gerçekleştirilen seçimlerde Hamas'ın kazanması üzerine Bush, teröre destek veren radikal Hamas ile görüşmeyeceğini açıklamış, Hamas'a sunulan şartların kabul edilmemesi üzerine Filistin'e yapılan yardımlar kesilmiştir. 2007'de hükümetin değişmesi üzerine ise ABD, Filistin'e yönelik yardımları yeniden başlatmıştır. İsrail'in 2008 ve 2009 yıllarında Hamas'a yönelik Gazze'deki operasyonlarında orantısız güç kullanması uluslararası toplumdan büyük tepki çekerken, Bush yönetimi İsrail yanlısı tutumunu sürdürmüş ve İsrail'e yönelik yaptırımlar uygulanmasının önüne geçmiştir.

2008 Krizi sebebiyle ekonomik bir bunalıma giren ABD'de iktidara gelen Obama, başkanlığının ilk döneminde daha çok iç meselelere yoğunlaşırken, dış politikada ise önceliği Irak'tan ABD askerlerinin çekilmesi ile Afganistan konusuna vermiştir. Yumuşak güç kavramı çerçevesinde Filistin meselesinin çözümü hususunda uluslararası bir işbirliği gerekliliğinden söz eden Obama, ilk döneminde barış görüşmeleri için somut bir adımda bulunmamıştır. Bununla birlikte 2010 yılında Ortadoğu'da patlak veren Arap Baharı süreci de Filistin meselesinin ABD dış politikasında ikinci plana atılmasına sebebiyet vermiştir. Bunun üzerine Filistin, meseleyi kendi başına çözmeye çalışmış, 2011 yılında BM'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş, ancak Filistin'in talebi reddedilmiştir. Aynı dönemde UNESCO'ya da tam üyelik başvurusunda bulunan Filistin'in talebinin kabul edilmesi üzerine ise ABD, UNESCO'ya olan maddi desteğini

kesmiştir. 2012’de Filistin, BM’ye yeniden tam üyelik başvurusu yaparken, Filistin’e üye olmayan gözlemci statüsü verilmiş ve bu durum Filistin’in de facto olarak tanınmasını sağlamıştır. ABD ile İsrail ise Filistin’in bu statüyü elde etmesini kınamıştır. Bunun ardından ise 2014 yılında İsveç, 2015 yılında ise Vatikan, Filistin’i resmen tanımış; 2014’te İspanya, Fransa, İrlanda ve Portekiz meclisleri, hükümetlerinden Filistin’in tanınmasını istemiştir. Yine 2015 yılında Filistin, Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne üye olurken, bu duruma ABD ve İsrail tekrar büyük tepki göstermiştir. Aynı yıl İsrail’de gerçekleştirilen seçimlerde yeniden başbakan olan Netanyahu ise Filistin Devleti’nin kurulmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir.

ABD’de 2017 yılında Donald Trump, ABD Başkanı olurken; büyükelçiliği Kudüs’e taşıyacağını ilan etmesi ve İsrail ile ilişkilere dinamizm getireceğini açıklaması ve Filistin meselesinin çözümlenmesinde iki devletli bir çözümün önceliği olmayabileceğini beyan etmesi, yeni Başkan Trump’ın da İsrail yanlısı bir tutum sergileyeceğini göstermiştir.

Bu anlatılanlar doğrultusunda görülmektedir ki; II. İntifada sonrasında ABD dış politikasında Filistin meselesi, İsrail lehine bir bakış açısıyla ele alınmıştır. İntifada sonrası Clinton ile başlayan barış görüşmeleri, Bush döneminde de devam ettirilmiş olmasına rağmen; 11 Eylül olayları sonrası dünyada terörizmi yok etmek ve demokrasiyi tesis etmek istediğini ifade eden Bush’un Filistin’de gerçekleştirilen demokratik seçimleri tanımadığı ve terör örgütü olarak görüp El Kaide ile de ilişkilendirdiği Hamas’ı muhatap olarak almadığı görülmektedir. Bununla birlikte Bush, tüm barış çabalarına rağmen açık bir şekilde İsrail’e destek olmuş, İsrail’in yerleşim faaliyetleri ile Hamas’a yönelik operasyonlarını destekleyip, uluslararası alanda da İsrail’in korumacılığını yapmıştır. Bu doğrultuda Bush yönetiminin, her ne kadar Filistin meselesini dış politika gündeminde ön planda tutmuş olsa da, Filistin’de uluslararası geçerliliği ve tanınırlığı bulunan bir Filistin Devleti’nin kurulmasını pek fazla desteklememiş olduğu, kurulacak devletin ise kendi istediği liderler ve kurumlar tarafından şekillenmesini arzu ettiği söylenebilmektedir.

Bush sonrası ABD Başkanı seçilen Obama döneminde 2008 Krizi sebebiyle iç politikaya ağırlık verilmesi, dış politikada önceliğin Irak ve Afganistan meselelerine kayması ve üstüne Arap Baharı'nın cereyan etmesi üzerine Filistin meselesi yine çözümsüz kalmış, ABD dış politikasında Filistin meselesinin önemi önceki dönemlere göre oldukça azalmıştır. Bununla birlikte Filistin'in kendi çabaları doğrultusunda uluslararası tanınırlığını artırma girişimleri ise Obama yönetimi tarafından olumlu karşılanmış ve Filistin'e bu hususta büyük tepki gösterilmiştir. Dolayısıyla Obama yönetiminin Filistin meselesinin çözümü hususunda Filistin'in girişimlerini ve uluslararası toplumun Filistin'e vermiş olduğu desteği kabul etmeyip desteklemediği söylenebilmektedir. Obama'nın başkanlık sürecinin sonunda BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in Batı Şeria'da yerleşimler kurmaya son vermesi konusunda çekimser oy kullanması ise, Obama'nın ikinci döneminde İsrail ile anlaşmazlıklar yaşamasına bağlanabilmektedir. Zira Filistin meselesini dış politika gündeminde ikinci plana atmış olan Obama'nın, bu şekilde hem İsrail'e bir gözdağı vermeyi arzu ettiği hem de Cumhuriyetçi yeni Başkan Trump'ın İsrail yanlısı tutumunu eleştirmek üzere bu şekilde bir oy kullandırmış olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde ise hem seçim kampanyası sürecinde hem de başkan seçilmesinin ardından İsrail'e oldukça yakın bir tavır sergileyen ve Filistin'de iki devletli çözümü benimsemeyebileceğini belirten Trump'ın gelecek dönemdeki tutumu ve uygulamaları merak edilirken, Filistin meselesinin bu dönemde de çözülemeyeceği ve Trump'ın önceki başkanlardan daha güçlü bir şekilde İsrail'i destekleyeceği beklenmektedir.

Sonuç olarak; II. İntifada süreci ve sonrasında Soğuk Savaş'ın bitmesi, ABD'nin tek küresel güç konumuna gelmesi, 11 Eylül olayları, 2008 Krizi ve Arap Baharı gibi etkenler çerçevesinde ABD'nin İsrail-Filistin sorununun çözümüne yönelik dış politika tutumunun İsrail yanlısı bir eğilim göstermekte olduğu, meselenin özellikle Obama döneminde ikinci plana atıldığı ve gelecek dönem içerisinde de çözümlenmesinin pek mümkün olmadığı, ABD'nin yeni dönemde İsrail yanlısı tutumunu sürdüreceği ve Filistin Devleti'nin resmen kurulması ve tanınmasını desteklemeyeceği ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda, araştırma sorusuna cevaben, ABD dış politikasının II. İntifada sürecinden itibaren İsrail-Filistin sorununu Obama dönemine kadar kısmen

olumlu etkilediği, Obama döneminde kayda değer bir etkisinin bulunmadığı, günümüzde ise olumsuz etkileme potansiyelinin bulunduğu söylenebilmektedir.

Bununla birlikte özellikle Obama döneminde ABD dış politikasında İsrail-Filistin sorununa yönelik girişimlerin zayıflaması sebebiyle Filistin'in kendi başına verdiği uğraşlar neticesinde uluslararası tanınırlığını geliştirmesi takdir edilesi bir durum niteliğindedir. Bu bağlamda, gelecek dönemde Filistin meselesinin çözümlü ve Filistin Devleti'nin resmen tanınması hususunda uluslararası kuruluşlar ile farklı devletlerin ve Filistin'in kendi çabalarının ABD'den daha ön planda olabileceği de söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akcanbaş, M., 2013. *Yahudi enternasyonalı; Henry Ford*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Akçay, M., 2003. *Filistin'de barış oyunu stratejik aldatmalar*, 1. Baskı. İstanbul: Sayfa Yayınları.
- Akgün, M., 2011. *Camp David düzeni sarsılırken*. TESEV Dış Politika Programı, Ankara: TESEV.
- Altuğ, Y., 2010. *Kaybettiğimiz Filistin*. İstanbul: İhlas Gazetecilik Yayınları.
- Aras, B., 1997. *Filistin-İsrail barış süreci ve Türkiye*, 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Arı, T., 1997. *Amerika'da siyasal yapı, lobiler ve dış politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T., 2008. *Geçmişten günümüze Ortadoğu: siyaset, savaş ve diplomasi*, 4. Baskı. Bursa: MKM Yayınları.
- Armaoğlu, F., 2010. *20. yüzyıl siyasi tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Armaoğlu, F., 1991. *Filistin meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, 2. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atacan, F., 2004. *Değişen toplumlar değişmeyen siyaset: Ortadoğu*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Ataöv, T., 1982. *Siyonizm ve ırkçılık*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Bahlawan, S. ve Salih, M., 1998. *Tarih alkadiya alfalasteneyya*. Dimaşk: Üniversitenin Yayınları.
- Basalel, Y., 2001. *Yahudilik ansiklopedisi*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın.
- Bayraktar, B., 2002. *A'raf Oslo Barışı'ndan El Aksa intifadasına Ortadoğu*. İstanbul: Aykırı Yayınları.
- Bayraktar, B., 2007. *Hamas terör mü yoksa silahlı direniş örgütü mü? İslami hareket demokratik ve ılımlı bir siyasi oluşuma mı dönüşüyor?*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

- Bender, L., 1998. *Filistin sorunu ve FKÖ*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Best, A., Hanhimaki, J.M., Maiolo, J.A. ve Schulze, K.E., 2012. *20. yüzyılın uluslararası tarihi*, T.U. Belge (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilgiç, T., 2005. İsrail-ABD ilişkileri: özel bir perspektif, *Ortadoğu siyasetinde İsrail* içinde, T. Yılmaz, M. Şahin ve M. Taştekin (Drl.). Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Boran, Y., 2006. *Geçmişten günümüze Filistin direniş hareketi El-Fetih ve Hamas*. İstanbul: Mep Kitap.
- Bozarlan, H., 2010. *Ortadoğu: bir şiddet tarihi*, A. Berktaş (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkurt, C., 2008. *Türk kamuoyunda Filistin problemi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Brady, C., 2010. American zionism and the Biltmore Conference, in *Readings on the Arap-Israel conflict*, R. Hudson (Eds.). Washington.
- Carter, J., 2007. *Palestine: peace not apartheid*. New York: Simon and Schuster Paperbacks.
- Cattan, H., 1969. *Palestine, the Arabs and Israel*. London: Longmans.
- Chomsky, N., 1993. *ABD, İsrail ve Filistin kader üçgeni*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cleveland, W.L., 1994. *A history of the modern Middle East*. Boulder: Westview Press.
- Çevik, H., 2005. *Kadim toprakların trajedisi: uluslararası politikada Ortadoğu*. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Çubukçu, M., 2002. *Bizim Filistin*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Davutoğlu, A., 2003. Küresel ve bölgesel dengeler, Ortadoğu barış süreci, *Filistin: çıkmazdan çözüme* içinde, M.İ. Turhan (Eds.), ss. 3-47. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davydkov, R. ve Fomin, O., 1988. *Sovyetler Birliği ve Ortadoğu*, L. Oğuz (Çev.). İstanbul: Amaç Yayıncılık.
- Dedeoğlu, B., 2002. *Ortadoğu üzerine notlar*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Demirel, H. (Çev.), 2002. *Tevrat*. İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Diñer, O.B., 2011. 11 Eylül sonrası terör ve demokrasi: Hamas örneği, *11 Eylül sonrası Ortadoğu* içinde, S. Laçiner ve A.C. Ekinci (Eds.), ss. 229-280. Ankara: USAK Yayınları.

- Dursun, D., 2014. İsrail, *İslam ansiklopedisi* içinde, Cilt 23. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Dursunoğlu, A., 2005. *Dördüncü dünya savaşı ve Ortadoğu*, 1. Baskı. İstanbul: Anka Kitabevi.
- Erdoğan, H., 2005. *Büyük İsrail stratejisi*. İstanbul: IQ Yayınları.
- Erhan, Ç., 2001. *Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihsel kökenleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erhan, Ç., 2006. *İntifada, Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar (1980-2001)* içinde, Cilt II, B. Oran (Eds.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ersan, V. ve Doğan, B., 2004. *Bizim Filistin*. İstanbul: Siyah Beyaz Metis Yayınları.
- Ferguson, P., 1973. *The Palestine problem*. London: Martin Brian and O'Keeffe Ltd.
- Finkelstein, N.G., 2001. *Soykırım endüstrisi: Yahudi acılarının istismarı*, E. Saka ve G. Kaçmaz (Çev.). İstanbul: Söylem Yayınları.
- Fukuyama, F., 1980. Soviet threats to intervene in the Middle East 1956-1973, in *A series in international security and arms control*. U.S.A.: The Rand Corporation Press.
- Garaudy, R., 2011. *İlahi mesajlar toprağı Filistin*, C. Aydın (Çev.). İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Gilbert, M., 2008. *Israel: a history*. New York: Harper Perennial.
- Goldschmidt, A.Jr. ve Davidson, L., 2011. *Kısa Ortadoğu tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Gorny, Y., 1987. *Zionism and the Arabs (1882-1948)*. Oxford: Calerondon Press.
- Greenville, J.A.S., 2005. *A history of the world from the 20th to the 21st century*. London: Routledge.
- Halloum, R., 1998. *Belgelerle Filistin*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Hertzberg, A., 1989. *The Jew in America: four centuries of uneasy encounter*. New York: Columbia University Press.
- Herzl, T., 2007. *Yahudi Devleti*. İstanbul: Ataç Yayınları.
- Hüseyin, A., 2001. *Ortadoğu'da devlet ve terör*, T. Cevdet (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- İbas, S., 2005. Arap-İsrail sorunu, *Ortadoğu siyasetinde İsrail* içinde, T. Yılmaz, M. Şahin ve M. Taştekin (Der.). Ankara: Platin Yayınları.

- Johnson, P., 2001. *Yahudi tarihi*, F. Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Jubara, T., 1998. *Tarikh falasteen*. Ramallah: El-Shruuk Yayınları
- Karakoç, E., 2003. ABD'nin Filistin politikası, *Filistin: çıkmazdan çözüme* içinde, M.İ. Turhan (Hızl.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Karaman, M.L., 1991. *Uluslararası ilişkiler çıkmazında Filistin sorunu*. İstanbul: İz Yayınları.
- Karaman, M.L., 2014. Filistin, *İslam ansiklopedisi* içinde, Cilt 13. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Karpat, K.H., 2003. *Osmanlı'dan günümüze Ortadoğu'da millet, milliyet, milliyetçilik*, 2. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayabalı, İ. ve Arslanoğlu, C., 1990. *Ortadoğu'da savaş ve strateji: 2 lider, 4 savaş ve bir bozgun*. Ankara: Set Ofset.
- Khouri, F.J., 1985. *The Arab – Israeli dilemma*. New York: Syracuse University Press.
- Kiracofe, C.A., 2009. *Dark crusade: Christian zionism and U.S. foreign policy*. New York: I.B. Tauris.
- Kissinger, H., 2002. *Amerika'nın dış politikaya ihtiyacı var mı?*. T. Evyapan (Çev.). Ankara: METU Press.
- Koskas, M., 1998. *Yaşayan bir efsane: Arafat*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Laqueur, W. and Rubin, B., 2001. *The Israel-Arab reader: a documentary history of the Middle East conflict*. U.S.A.: Penguin Books.
- McDermott, R., 1998. *Risk-taking in international politics: prospect theory in American foreign policy*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Oran, B., 2013. Arap Baharı, *Türk dış politikası – Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar* içinde, Cilt III: 2001-2012, B. Oran (Eds.). Ankara: İletişim Yayınları.
- Öke, M.K., 2002. *Siyonizm ve Filistin sorunu (1880-1923)*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Öner, A., 2006. *Dünden bugüne Filistin*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Öner, A., 2011. *Çatışmalar ve görüşmeler sarmalında Filistin-İsrail*. İstanbul: İlimyurdu Yayıncılık.

- Özcan, G., 2004. Doksanlı yıllar boyunca Ortadoğu'da ABD'nin değişen konumu, *Değişen toplumlar değişmeyen siyaset: Ortadoğu içinde*, F. Atacan (Drl.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Özmen, S., 2002. *Ortadoğu'da etnik, dini çatışmalar ve İsrail*, 2. Baskı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Parlar, S., 2002. *Ortadoğu vaadedilmiş topraklar*, 1. Baskı. İstanbul: Yar Yayınları.
- Pappe, I., 2006. *A history of modern Palestine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pehlivanoglu, Ö., 2004. *Ortadoğu ve Türkiye*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Reich, B., 1995. *Arab-Israel conflict and conciliation*. London: Westport.
- Roberts, J.M., 2003. *Yirminci yüzyıl siyasi tarihi*, S. Gül (Çev.). Ankara: Dost Kitapevi.
- Said, E., 1985. *Filistin sorunu*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Said, E., 2005. *Oslo'dan Irak'a ve yol haritası*. İstanbul: Agora Kitapları.
- Sander, O., 2006. *Siyasi tarih ilk çağlardan 1918'e*, 15.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Shlaim, A., 1995. *War and peace in the Middle East: a concise history*. New York: Penguin Books.
- Shlayim, A., 2013. *İsrail ve Filistinliler*, H. Yage (Çev.). Lübnan: Beyrut Çalışmaları ve Yayıncılık Arap Vakfı.
- Sipahi, K., 2015. Filistin 2014, *Ortadoğu yillığı 2014* içinde, M. Ataman ve K. İnât (Eds.), ss. 67-76. İstanbul: Açılım Kitap.
- Sönmez, Y. ve Kalaycı, Ö.F., 2003. 1990 sonrası dönemde Ortadoğu barış sürecine bakış, *Filistin: çıkmazdan çözüme* içinde, M.İ. Turhan (Eds.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Stork, L., 1988. Stratejik bir dayanak olarak İsrail, *Ortadoğu dosyası; Filistin ayaklanması, İsrail, İran ve Irak* içinde. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Süer, B. ve Atmaca, A.Ö., 2006. *Arap – İsrail uyuşmazlığı*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Taylor, A.R., 2001. *İsrail doğuşu*, M. Karaşaban (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Uçarol, R., 2006. *Siyasi tarih (1789-2001)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Turan, Ö., 2003. *Medeniyetlerin çatıştığı nokta Ortadoğu*. Yeni Şafak Gazetesi 9. Yıl Kültür Armağanı.
- Türel, Y., 2009. *Uluslararası politikada Ortadoğu*. Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Türkman, S., 2007. *ABD, Orta Doğu ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Uslubaş, T. ve Dağ, S., 2007. *İlk çağlardan günümüze dünya tarihi ansiklopedisi*. İstanbul: Karma Kitaplar.
- Yıldırım, Z., 2011. Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin Orta Doğu politikası, *Dünya jeopolitiğinde Türkiye içinde*, H. Çomak (Ed.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Yılmaz, T., 2004. *Uluslararası politikada Ortadoğu: Birinci Dünya Savaşı'ndan 2000'e*. Ankara: Akçay Yayınları.

Sürelî Yayınlar

- Ali, O., 2016. Donald Trump'ın Ortadoğu politikası ve Kürtler. *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, (55), Aralık, ss. 1-12.
- Arı, T., 1999. İç politikanın gölgesinde barış: Likud ve Ortadoğu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, **54** (2), ss. 35-59.
- Atmaca, A.Ö., 2017. "Filistin" baharı: yükselen umutlar ve kaybedilen barış. *Filistin Araştırmaları Dergisi*, (1), ss. 61-79.
- Ayhan V., 2008. Ortadoğu ülkelerinin Türk dış politikasına bakışı: Gazze Savaşı bağlamında bir analiz. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **17** (2), ss. 31-51.
- Ayman, S.G., 2009. Filistin çıkmazı üzerinde yeniden düşünme gereği. *Akademik Ortadoğu*, **2** (3), ss. 41-61.
- Baskin, G., 2007. A choice to be made. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture*, **17** (2).
- Bölme, S.M., 2007. From Ankara to Annapolis: Turkey and the Middle East peace process. *SETA Policy Brief*, (5), pp. 1-8.
- Bölme, S.M., 2009. Gazze'de katliam: Türkiye, Ortadoğu ve Filistin sorunu. *SETA Analiz*, (3), ss. 1-19.
- Christison, K., 2002. Who's behind U.S. Middle East policy?. *Middle East International*, 8 March, pp. 21-23.
- Christison, K., 2004. All those old issues: George W. Bush and the Palestinian-Israeli conflict. *Journal of Palestine Studies*, **33** (2) pp. 36-50.
- Coşkun, M., 2000. Ortadoğu barış süreci yine bıçak sırtında. *Stratejik Analiz*, **1** (7).
- Coşkun, B.B., 2012. Arab Baharı'nın gölgesinde İsrail – Filistin sorunu ve Türkiye - İsrail ilişkileri. *Ortadoğu Analiz*, **4** (42), ss. 28-34.
- Danış, D., 2010. Filistin'de belediyeçilik: Hamas, Filistin Yönetimi ve İsrail. *Ortadoğu Analiz*, **13** (2), ss. 80-89.

- Erdemli, Ö., 2001. İsrail-Filistin çatışma sürecinde uluslararası bir çözüm arayışı: Mitchell Komisyonu raporu. *Stratejik Analiz*, 2 (17), ss. 5-17.
- Erkmen, S., 2005. Filistin yerel seçimleri ve Hamas'ın yükselişi. *Stratejik Analiz*, Haziran.
- Erkmen, S., 2007a. Yeni Filistin hükümeti ve Ortadoğu barış süreci. *Stratejik Analiz*, Nisan.
- Erkmen, S., 2007b. Filistin'de kriz: iki millet, üç devlet. *Stratejik Analiz*, Temmuz.
- Erkmen, S., 2008. Annapolis Zirvesi çözüm yerine umut üretti. *Stratejik Analiz*, Ocak.
- Ersoy-Öztürk, T., 2009. Barack Obama imajı üzerinden Amerikan dış politikasının yeniden inşası. *TASAM*, 11 Temmuz, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1102/barack_obama_imaji_uzerinden_amerikan_dis_politikasinin_yeniden_inshasi [erişim tarihi: 25 Ekim 2017].
- Fırat, T., 2006. Arap-İsrail çatışmaları ve Filistin sorunu (5): HAMAS ile her şey yeniden başlıyor. *Cumhuriyet Strateji*, 2 (96).
- Freedman, R.O., 2005. The Bush administration and the Arab-Israeli conflict: the record of its first four years. *Middle East Review of International Affairs*, 9 (1), pp. 1-18.
- Güzel, M.Ş., 2012. İsrail Devleti'nin kuruluşuna giden yolda Filistin 1914-1947. *Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi Ortadoğu Çalışmaları*, (1), ss. 1-24.
- Hadar, L.T., 1993. President Clinton and the Middle East: continuity or change in American policy?. *JIME Review*, Spring, (20), pp. 41-63.
- Hadar, L., 1994. The picture and the spin. *Journal of Palestine Studies*, Winter, (23), pp. 84-94.
- Hamid, R., 1975. What is the PLO. *Journal of Palestine Studies*, 4 (4), pp. 90-109.
- Hertz, E.E., 2007. Mandate for Palestine: the legal aspect of Jewish rights to a National Home in Palestine. *Myths and Facts*, pp. 1-36.
- Hroub, K., 2004. Hamas after Shaykh Yasin and Rantisi. *Journal of Palestine Studies*, (4), pp. 21-38.
- Inbar, E., 2000. The Arab-Israeli peace process: a realistic assesment. *Perceptions*, (5), pp. 55-65.

- Janssen, F., 2009. Hamas and its positions towards Israel understanding the Islamic resistance organization through the concept of framing. *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, pp. 1-99.
- Kanat, K.B., Michalke, K.L. ve Hannon, J., 2017. Trump yönetiminin politika öncelikleri. *SETA Analiz*, (188), Ocak, ss. 1-36.
- Karaköse, H., 2004. Yahudilerin Filistin'e yerleşme girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, **5** (1), ss. 43-57.
- Kaya, S., 2009. Avrupa Birliği'nin genel Ortadoğu politikası bağlamında İsrail'in Gazze operasyonuna yaklaşımı. *Ortadoğu Analiz*, **1** (2), ss. 39-46.
- Kemiksiz, N., 2016. Filistin sorunu. *Anka Enstitüsü*, ss. 1-33.
- Kızıloğlu, S., 2012. İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte Yahudiler ve siyonizmin gelişimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2** (1), ss. 35-64.
- Koç, Ş.B., 2009. Ortadoğu barış süreci ve ABD: yanlış giden neydi?. *Stratejik Analiz*, **9** (107), ss. 41-47.
- Kodaman, T. ve Saraç, E., 2006. Hamas. *Akademik Ortadoğu*, **1** (1), ss. 177-197.
- Koldaş, U., 2014. Yeni çözüm süreci: İsrail-Filistin barışında kaygı sürekliliğinden beklenti yönetilebilirliğine mi?. *Ortadoğu Analiz*, **6** (61), ss. 90-91.
- Long, B., 2010. The Hamas agenda: how has it changed?. *Middle East Policy*, **4** (17), pp. 131-143.
- Mearsheimer, J.M. and Walt, S.M., 2006. The Israel lobby and U.S. foreign policy. *Middle East Policy*, **13** (3), pp. 29-87.
- Özkan, M., 2009. Mısır dış politikasında Filistin ve bölgesel yansımaları. *Akademik Orta Doğu*, **4** (1), ss.
- Özkoç, Ö., 2009. Savaş ve barış: doksanlı yıllarda Filistin-İsrail sorunu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, **64** (3), ss. 167-195.
- Öztürkler, H., 2017. Trump'ın ekonomi-politik önermelerinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da olası etkileri. *Ortadoğu Analiz*, **9** (78), ss. 72-73.
- Roy, S., 2002. Why peace failed: an Oslo autopsy. *Current History*, (100), pp. 11-27.
- Sachs, J.D., 2007. Filistin'de uygulanan akılsız politikalar. *TOBB Ekonomik Forum*, Temmuz, ss. 76-77.

- Schachter, J., 2010. The end of the second Intifada?. *Strategic Assessment*, **3** (13), pp. 63-70.
- Seoudy, H., 1993. The American presidential elections and the Arab-Israeli conflict. *JIME Review*, Spring, (20), pp. 65-73.
- Şen, A., 2003. İsrail-Filistin anlaşmazlığında geline durum: yol haritası nereye gidiyor?. *Stratejik Analiz*, **4** (41), ss. 77-82.
- Tür, Ö., 2007. Türkiye ve Filistin – 1908-1948: Milliyetçilik, ulusal çıkarlar ve Batılılaşma. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, **62** (1), ss. 223-251.
- Uzgel, İ., 1991. Filistin sorununa çözüm umudu: Madrid Konferansı. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, **15** (138), ss. 21-26.

Diğer Kaynaklar

- Abualrob, M., 2013. 1987-2012 Filistin'deki iç güvenlik politikasının gelişimi ve geleceği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Polis Akademisi GBE.
- Açar, S., 2006. Oslo Antlaşması'ndan sonra Filistin Sorunu'nda gelişmeler ve Arap – İsrail ilişkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi OAE.
- Ertosun, E., 2012. *Türkiye'nin Filistin politikası (1979-2009)*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Feldman S. and Shikaki, K., 2009. *The Obama presidency and the Palestinian-Israeli conflict*. Crown Center for Middle East Studies.
- Güngör, A.P., 2013. 11 Eylül sonrası Ortadoğu'da değişen dengeler Hamas'ın örgüt perspektifi, iç ve dış ilişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE.
- Kızgır, O., 2011. ABD dış politikasında İsrail – Filistin sorunu 1993-2009. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi OAE.
- Mansour, N.A.A., 2016. Arap İsrail münasebetlerinde ABD politikasının rolü (1973-2014). *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Polis Akademisi GBE.
- Migdalovitz, C., 2010. *Israeli-Arab negotiations: background, conflicts and U.S. policy*. Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Prepared for Members and Committees of Congress.
- Öner, A., 2003. 1987 intifada sürecinden günümüze kadar İsrail-Filistin anlaşmazlığında dinci ve milliyetçi akımların rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi OAE.
- Umerova, Z., 2006. Yahudi lobisinin ABD içindeki konumu ve Ortadoğu politikasındaki rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Ahmet Kılıç

Sürekli Adresi:

Doğum Yeri ve Yılı:

Yabancı Dili:

Lisans:

Çalışma Hayatı: